

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Монографія

За редакцією:

к.е.н. Костьов'ят Г.І.

д.е.н., доц. Сержанова В.В.

Ужгород – 2020

УДК 321:316+330.3]:339.92(477:4)(02.064)

Д 36

Державна політика стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції: монографія / За ред.: Г.І. Костьов'ят, В.В. Сержанова. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 276 с.

Наукове видання присвячене дослідженню теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо обґрунтування державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку та пошук напрямів її удосконалення в умовах євроінтеграції.

Монографія призначена для науковців, фахівців-управлінців, студентів економічних спеціальностей.

За редакцією:

Костьов'ят Г.І. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»;

Сержанов В.В. – доктор економічних наук, доцент, декан економічного факультету ДВНЗ «УжНУ».

Рецензенти:

Білокурський Р.Р. – доктор економічних наук, доцент, декан економічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича;

Кучерова Г.Ю. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.

***Рекомендовано до друку Вченою радою
Ужгородського національного університету
(протокол №3 від 04.06.2020 р.)***

ISBN 978-617-7825-24-0

© Г.І. Костьов'ят,
В.В. Сержанов, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади формування та реалізації державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку	7
1.1. Сутність та цілі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку	7
1.2. Інструменти державної соціально-економічної політики	33
1.3. Особливості та пріоритети державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів	59
РОЗДІЛ 2. Реалізація державної політики в сфері соціально-економічного розвитку України та оцінка її ефективності	78
2.1. Аналіз результатів соціально-економічного розвитку країни	78
2.2. Дієвість макроекономічних планів і державних програм розвитку економіки	109

2.3. Моніторинг показників макроекономічних змін під впливом євроінтеграційних процесів	146
---	-----

РОЗДІЛ 3. Стратегічні підходи до вдосконалення державної політики соціально-економічного розвитку України в умовах євроінтеграційних процесів	164
---	-----

3.1. Підвищення ефективності державного стратегічного менеджменту у системі тимулювання соціально-економічного розвитку: досвід країн ЄС для України	164
--	-----

3.2. Механізми державного стимулювання розвитку підприємств реального сектора економіки в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	192
---	-----

3.3. Можливості застосування рекомендацій ЄС щодо підвищення ефективності державного стратегічного менеджменту у системі стимулювання соціально-економічного розвитку України	209
---	-----

ВИСНОВКИ.....	237
---------------	-----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	243
----------------------------------	-----

ВСТУП

Прагнення нашої держави до інтеграції із країнами Європейського Союзу спонукає уряд до пошуку нових методів та можливостей підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Результатом реалізації механізму державного регулювання даного процесу в умовах євроінтеграції є формування відповідної політики стимулювання та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління соціально-економічним розвитком. Уряд України ставить за мету трансформувати вітчизняну економіку до соціально-орієнтованої. Підтримка та активні дії з боку державних органів необхідні для забезпечення ефективної трансформації в сучасну ринкову економіку з метою досягнення стабільного соціально-економічного розвитку. Але для цього держава повинна мати чітку стратегію і відповідну політику зазначеного процесу.

Нині актуальними є питання щодо визначення необхідного механізму та інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку в залежності від визначених пріоритетів, цілей, інтересів країни на довгострокову перспективу. Україні необхідна сучасна, інклюзивна та усвідомлена державна політика стимулювання для забезпечення конкурентоспроможності із провідними країнами світу, підвищення наукоємності технологій, покращення добробуту

населення, тобто для соціально-економічного розвитку. Співробітництво України з Європейським Союзом передбачає можливість розвитку та вдосконалення державної політики стимулювання на основі вже набутого досвіду ЄС у цій сфері.

Дослідженням державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку присвячені численні праці зарубіжних та вітчизняних дослідників. Трансформації макроекономічних стратегій країн обґрунтовані на підставі сучасної макроекономічної теорії А. Маслова, К. Петракова, Л. Клівіденко та інших. Процеси розвитку регіонів та країни досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені Р. Білоскурський, В. Варцаба, М. Газуда, Б. Данилишин, О. Длугопольський, Г. Кучерова, Є. Матвіїшин, М. Портер, Е. Роговський, В. Сержанов, В. Химинець, І. Штулер та інші. Особливості транскордонного співробітництва займають особливе місце в дослідженнях вітчизняних науковців, серед яких: Л. Газуда, В. Мікловда, З. Варналій, О. Руденко, В. Гоблик, Є. Кіш, М. Лендел, В. Приходько та інші.

Крім того, питання державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції залишається відкритим, що визначає актуальність дослідження цієї тематики, обґрунтовує мету і завдання.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність та цілі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку

Досить тривалий час у більшості країн світу головним індикатором підвищення добробуту населення науковці визнавали економічне зростання країни, але на сьогодні акценти змінились і економічний розвиток не є гарантом високого рівня і якості життя населення. Саме тому в науковій літературі все частіше зустрічається термін «соціально-економічний розвиток», який поглиблює розуміння і взаємозалежність між економічною і соціальною складовою. Особливе місце в соціально-економічному розвитку займає державна політика стимулювання, оскільки вона впливає на формування відповідних умов для повноцінного функціонування об'єкта розвитку, зокрема через зростання добробуту і підвищення якості життя населення, забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, підвищення її конкурентних переваг, як основи для збалансованого зростання стандартів та показників соціально-економічного розвитку. В нинішніх умовах європейської інтеграції, дана політика набуває особливої актуальності для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та покращення соціальних гарантій для населення, що являються основним індикатором соціальних цінностей,

рівня та якості добробуту населення, рівня забезпечення та дотримання прав громадян [108].

Взагалі, державна політика у сфері соціально-економічного розвитку сприяє зміні існуючого економічного порядку, тобто економічної системи для того, щоб забезпечити економічне зростання суспільства. У своєму загальному розумінні державна політика здійснюється за двома основними напрямками: економічним та соціальним (рис. 1.1).

Джерело: складено автором на основі [108, 180]

Рис. 1.1. Сфери державної політики соціально-економічного розвитку

Державна політика щодо економічного розвитку здійснюється у таких сферах [108]:

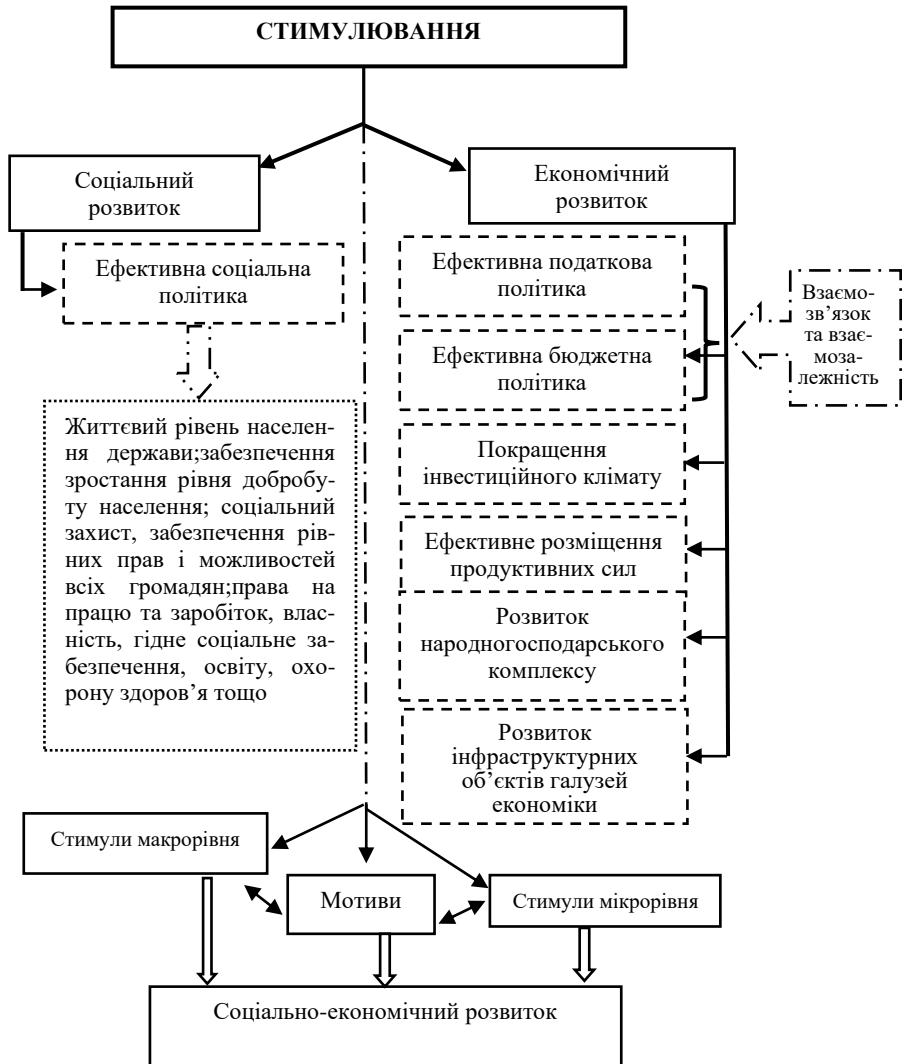
- податкова та бюджетна сфера, їх взаємозв'язок та взаємозалежність, планування, прогнозування розвитку держави та регіонів;
- інвестиційна сфера у напрямі покращення інвестиційного клімату в державі та сприяння залученню іноземних інвестицій;
- ефективне розміщення продуктивних сил на загальнодержавному та регіональному рівнях;
- розвиток окремих складових народногосподарського комплексу України (будівельного, транспортного, агропромислового тощо);
- розвиток інфраструктурних об'єктів галузей економіки.

Державна політика щодо соціального розвитку здійснюється у таких сферах:

- життєвий рівень населення держави;
- забезпечення зростання рівня добробуту населення;
- соціальний захист, забезпечення рівних прав і можливостей всіх громадян;
- права на працю та заробіток, власність, відповідне соціальне значимість зокрема рівність перед законом.

Стимулювання являє собою процес впливу на суб'єкт діяльності, спрямований на внесення коректив у мотиви його дій рис. 1.2. Деякі дослідники ототожнюють

поняття «стимул» і «мотив», а стимулювання визначають як об'єктивну основу економічних інтересів.

Джерело: складено автором на основі [8, 11, 14, 90]

Рис. 1.2. Схема впливу стимулювання на соціально-економічний розвиток

Термін «мотив» походить від латинського «movere», що означає «приводити до руху», «штовхати», термін «стимул» (від латинського stimulus – стрекало, батіг, пуга) походить від латинського слова «stimulus», що перекладається як «батіг». Так у Стародавньому Римі називали загострений прут або палицю, якими підганяли рогату худобу. У теперішньому розумінні стимул – це спонування до дії та спонукальна причина поведінки, що може бути внутрішньою і зовнішньою, подразник, який викликає реакцію, а також зацікавленість у чому-небудь [182].

На початковому етапі дослідження основних категорій державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку та доцільності її використання постає ряд завдань від вирішення яких залежить адекватне сприйняття нового знання про досліджуваний об'єкт. На наш погляд головними серед таких завдань є побудова адекватних дійсності понять та категорій як головних абстрактно-логічних форм відображення соціально-економічної реальності – з'ясування дефініцій понять «стимулювання», «стимул», «мотив» (табл. 1.1 – 1.3).

Таблиця 1.1

Трактування сутності «стимулювання» вітчизняними та зарубіжними науковцями

Вчений	Визначення поняття «стимулювання»
О.С. Літвінов [89]	це відносини стимулятора (того, хто стимулює) і стимульованого (того, хто стимулюється, на кого спрямовано стимулювання) з приводу виконання

Продовження таблиці 1.1

	економічних інтересів обох з метою одержання обома додаткової економічної вигоди шляхом здійснення стимулятором дій, заходів, витрат коштів у відповідних формах, відповідними методами
С.В. Мочерний [41, с. 457-458]	це система організаційно-економічних заходів, спрямованих на розвиток господарської діяльності та підвищення її ефективності через забезпечення матеріальної зацікавленості працюючих у результатах діяльності
Р.Кемпбелл Харвей [186]	це план підтримки економіки і досягнення позитивних ефектів, таких, як збільшення робочих місць, надання імпульсу замороженим кредитним ринкам, відновлення споживчого попиту тощо шляхом використання фіскальної політики
А.М. Колот [76]	це процес зовнішнього впливу на об'єкт для спонукання його до конкретних дій, процесів, спрямований на усвідомлене пробудження певних мотивів та цілеспрямованих дій
С.А. Шапіро [178]	стимулювання розглядається з мотиваційної точки зору, через зовнішню винагороду

Джерело: складено автором на основі [41, 76, 89, 186, 178]

Процес стимулювання передбачає обов'язковий комплекс стимулюючих впливів зовні, який викликає дії, спрямовані на реалізацію відповідних цілей господарювання й досягнення бажаного результату.

Таблиця 1.2

Трактування сутності «стимул» вітчизняними та зарубіжними науковцями

Вчений	Визначення поняття «стимул»
О.С. Літвінов [89]	це захід або дія того, хто здійснює стимулювання, з метою спонукання того, на кого спрямовано стимулювання, до дій, поведінки, які приводили б до одержання стимулятором та стимульованим додаткової економічної вигоди вище існуючого рівня
О.В. Притула [132, с. 18]	це можливість отримання засобів задоволення своїх потреб за виконання визначених дій
Патріція Кеннетт [198]	це будь-який чинник (фінансовий або нефінансовий), який забезпечує мотив для певної дії або вважається причиною надання переваги одному рішенню перед альтернативними
А. Маслоу [94]	задоволення фізіологічних потреб
А. Колот [76]	зовнішні спонукання, які мають цільову спрямованість
Л.В. Шаульська, Н.В. Романов [179]	зовнішній чинник, спрямований на формування мотиву

Джерело: складено автором на основі [76, 89, 94, 132, 179, 198]

Таблиця 1.3

**Трактування сутності «мотив» вітчизняними
та зарубіжними науковцями**

Вчений	Визначення поняття «мотив»
О.С. Виханський[19]	необхідність і можливість використання певних характеристик як правило, підштовхує до певних дій, визначає перелік завдань, крім того на нього впливає певна кількість внутрішніх та зовнішніх чинників (зусилля, старанність, наполегливість, направленість та ін.)
А. Колот [76]	спонукання до дії, але в основі його може бути як стимул так і особисті причини (почуття обов'язку, відповідальність, страх, благородство, прагнення до самовираження тощо)
А. Маслоу [94]	самозбереження, задоволення соціальних потреб, потреб у повазі, самовираженні; стимули – задоволення фізіологічних потреб
Д.Мак Келланд [196]	задоволення потреби у владі, успіху
А. Сміт [185]	інтерес, прагнення до максимальної вигоди

Джерело: складено автором на основі [19, 76, 94, 185, 196]

В сучасних умовах в системі поглядів на ці поняття трансформація практично не відбулась. Так, наприклад, «мотив», на думку Виханського О. С.,

формується з необхідності і можливості використання певних характеристик, що як правило, підштовхує до певних дій, визначає перелік завдань, крім того на нього впливає певна кількість внутрішніх та зовнішніх чинників [19]. Тобто, на формування мотиву впливають, як внутрішні (потреба, інтерес), так і зовнішні спонукання (винагорода, цінність, блага). Як свідчить проведене дослідження, до внутрішніх спонукань більшість науковців відносять категорії «мотив» і «інтерес», а до зовнішніх – «стимул». Але, незважаючи на те, що ці категорії в більшості випадків в науковій літературі і практичній діяльності використовуються як синоніми, досі не існує однозначного трактування їх співвідношень (спільності та відмінностей), вони за своєю економічною суттю є різними категоріями.

Соціально-економічні стимули розвитку країни є матеріальною основою заохочення індивіда органами соціально-економічного управління з метою максимізації соціального та економічного ефекту його діяльності. Функціональна спроможність регіональної економіки враховує нематеріальні стимули, які Ю. В. Богоявленська, Є. І. Ходаківський зазначають як організаційні [6], що висувають вимогу відповідальності.

Таким чином, «стимул» – це є щось зовнішнє по відношенню до об'єкта розвитку, він діє в межах порогу чуттєвості, представляє собою вплив одного об'єкта на іншого, який спрямований на примушення здійснювати

певну дію, потрібну ініціатору впливу. Виходячи з зазначеного, можна дійти до висновку, що в основі стимулів лежать в більшості випадків зовнішні чинники (матеріальні, моральні тощо), які починають діяти, коли причина поведінки працівника співпадає з його інтересами [30, с.134].

«Мотиви» ж виникають без додаткових стимулів, але їх дія починається під впливом стимулів, тобто мотив – це внутрішнє усвідомлене спонукання, а стимул – це набір цінностей (благ), які діють як методи спрямування мотиву. Таким чином, поняття «мотив» і «стимул» є різними за своїм значенням, але взаємопов'язаними: сила мотиву визначається як функція від величини блага (цінності); з іншого боку – благо стає стимулом, якщо воно формує мотив [76].

Розглядаючи зміст поняття «стимулу» у Великому тлумачному словнику, виокремимо три його різні трактування:

- те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь;
- спонукальна причина до здійснення чогось;
- подразник, який викликає реакцію [18, с. 1195].

Автором уточнено поняття «стимулювання», що є визначальним елементом політики соціально-економічного розвитку та визначається як відповідний механізм, що включає основні форми та інструменти, які реалізується відповідно до загальноприйнятих економічних принципів і мають взаємозв'язок між

учасниками розширеного відтворення валового соціально-економічного продукту на користь реалізації як макроекономічних цілей і загальнонаціональних пріоритетів, так і внутрішньо-регіональних цільових установок системного характеру.

Економічна політика держави повинна здійснюватися для підтримки соціально-економічної стабільності як на державному, так і регіональному рівнях, і завдання державного менеджменту, у цьому контексті повинна починати у забезпеченні також можливостей для суспільства. Державна економічна політика реалізовується за допомогою, зокрема, таких економічних регуляторів:

1) податкова політика (визначення і встановлення місцевих податків, їх ставок, пільг та об'єктів оподаткування);

2) цінова політика (забезпечення вільного ціноутворення в ринкових умовах та його регулювання для визначених державою груп товарів);

3) квотування і ліцензування (здійснення обмежувальних заходів з метою регулювання господарської діяльності суб'єктів);

4) виділення дотацій і субвенцій та реалізація міжбюджетних трансфертів з метою вирівнювання фінансового забезпечення регіонів;

5) здійснення державних закупівель для того, щоб унормувати виробничу діяльність визначених груп

суб'єктів господарювання та забезпечити споживачів необхідними товарами [24].

Економічна політика держави, здійснювана у зазначених сферах на основі вказаних регуляторів, повинна реалізовуватися шляхом комплексного підходу, адже лише тоді вона може охопити усі сфери економічного життя країни і показувати найкращий результат від реалізації заходів, здійснюваних у даному керунку. Наскільки дієвими та ефективними є зазначені заходи, показують результати соціальної політики, які засвідчують життєвий рівень населення держави.

Соціальна політика виникла із початком формування суспільства, але структура, цілі та інструменти її реалізації змінювалися залежно від того, які проблеми та потреби поставали перед суспільством у певний конкретний період його історії. Водночас, незалежно від впливу численних факторів і проблем, вона значною мірою визначає фізичний і психічний стан населення, а також взаємини і взаємозв'язки між людьми, надає можливість більш ефективного вирішення життєво важливих соціальних проблем громадянського суспільства. На базі соціальних програм державних органів формуються перспективи розвитку суспільства [14].

І. Кант, Г. Гегель та інші філософи також розглядали питання про обов'язки держави перед громадянами, вважаючи справедливістю незаперечною соціальною та моральною цінністю. Тому в основу

філософських теорій того часу було покладено ідею про таке суспільство, в якому кожний міг би «жити за загальним рішенням усіх». За таких умов, мудрість державних діячів полягала у справедливому врахуванні соціальних інтересів усього суспільства. Німецький філософ В. фон Гумбольд у праці «Ідеї до досвіду, які визначають межі діяльності держави» аналізує як юридичні функції держави, (мир і безпеку в суспільстві, захист прав і свобод індивіда), так і соціальні (турбота про благо та щастя кожного) [25].

Наприкінці ХІХ ст. група німецьких вчених заснувала «Кружок соціальної політики», метою якого стало вивчення розвитку політики й економіки в контексті соціології. Закономірно, що це відбулося в Німеччині, де проводилася усвідомлена і цілеспрямована політика, орієнтована на побудову саме такої держави. Проте поняття «соціальна політика» було введено в науковий обіг не в Німеччині, а у Франції – яскравим представником утопічного соціалізму Ш. Фур'є. Саме йому ми зобов'язані тим, що на порядок денний було поставлене питання про обов'язок держави надати своїм громадянам деякі соціальні гарантії. А щоб це стало можливо, держава повинна була монополізувати торгівлю, емісію грошей і збір податків[128].

Для Ш. Фур'є державна монополія була соціальною політикою. Німцям же ми зобов'язані тим, що їхня держава першою почала цікавитися соціальною сферою життєдіяльності суспільства, піклуватися про

німецьких робітників і їхні родини. Так вперше була введена система соціального забезпечення, не тільки контрольована державою, а і керована нею. Саме з кінця XIX ст. (1883 р.), з указів О. Бісмарка про державну допомогу родинам німецьких робітників почалася специфічна державна діяльність з соціального захисту найманих робітників [136, с. 46].

Необхідно нагадати, що на сьогоднішній день, соціальна політика прагне досягти тих завдань, які були поставлені країнами-учасницями ЄС у 2010 році в стратегії «Європа–2020». У рамках цієї стратегії країни виділяють найголовніші напрямки, що приведуть європейське суспільство до більш позитивного рівня життя, також стрімкого економічного зростання [178].

Співробітництво України з ЄС передбачає можливість розвитку та вдосконалення соціальної політики України на основі вже набутого досвіду ЄС у цій сфері. Радою з питань співпраці «Україна – ЄС» 21 лютого 2005 р. схвалено План дій «Україна – ЄС», який містив пропозиції щодо наближення її до норм та стандартів ЄС. Зокрема, у соціальній сфері передбачено [12]:

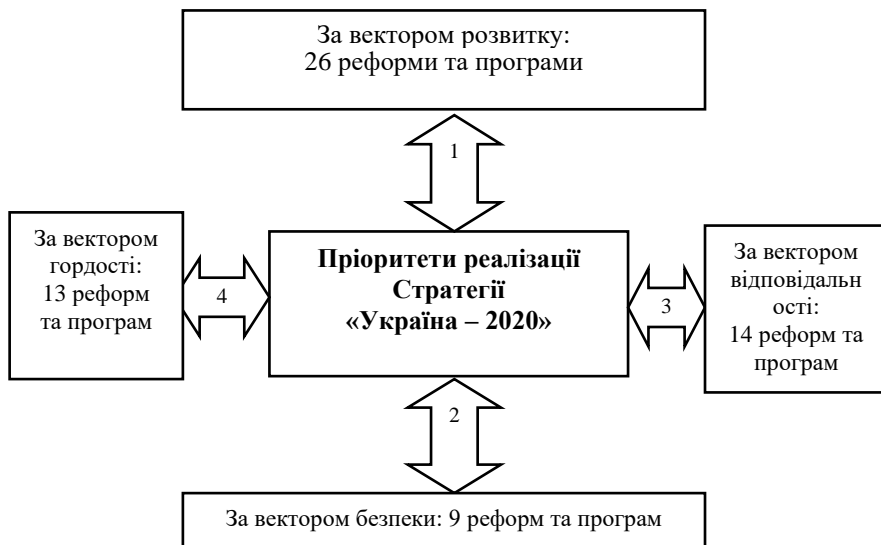
- ✓ наближення стандартів України до стандартів та практики ЄС у сфері зайнятості та соціальної політики;

- ✓ запровадження ефективних заходів зменшення бідності та збільшення зайнятості, посилення соціальної інтеграції, включаючи стабільну систему освіти, охорони

здоров'я та інших соціальних послуг для всіх верств населення.

Прагнучи повноцінно долучитися до країн ЄС, Україні необхідно змінити погляди та пристосуватися до їхніх подібних життєвих стандартів. У першу чергу державі необхідно створювати та удосконалювати законодавчу базу, проводити жорсткий контроль по її дотриманню. Оскільки наразі закони у сфері соціального захисту населення є дещо «застарілими» та розмитими. Економічно та політично нестабільна, держава потребує конкретики та ясності в сфері соціально-економічної політики.

Згідно Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», що визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України, одним із основних завдань є забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему. Стратегія передбачає реалізацію 62 реформи та програм розвитку держави (рис. 1.3.) [157].

Джерело: складено автором на основі [157]

Рис. 1.3. Вектори розвитку Стратегії «Україна–2020»

Перехід до сталого розвитку – це процес зміни ціннісних орієнтацій багатьох людей. Визнаними міжнародними фундаментальними цінностями розвитку є свобода, рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність.

Національні цілі сталого розвитку базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих українському суспільству. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів України. Кардинальні зміни, пов’язані з Революцією гідності та курсом на

євроінтеграцію, обумовлюють можливість побудувати нову Україну на принципах сталого розвитку, верховенства права, захисту прав людини, демократії, солідарності, належного врядування [160].

Стратегія сталого розвитку України орієнтована на: 1) вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності; 2) вектор безпеки – забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Пріоритетом є безпека життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної системи охорони громадського здоров'я, надання належних медичних послуг, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води й санітарії, безпечних і якісних харчових продуктів та промислових товарів; 3) вектор відповідальності – забезпечення гарантій кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, мати доступ

до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах; 4) вектор гордості – забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт [157].

Стратегічне бачення сталого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо переходу до сталого розвитку. Такий розвиток передбачає: подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; трансформацію економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»; побудову мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями; забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства; повну зайнятість населення; високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я; підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь; децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів; збереження національних культурних цінностей і традицій [126].

Визначальним у соціально-економічному розвитку є стимулювання, яке охоплюватиме всі вектори

розвитку, визначенні Стратегією (див. рис. 1.1). Тобто в напрямі інноваційного спрямування розвитку, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, основаному на залученні інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології. Економічне зростання буде пов'язане не з експлуатацією природних ресурсів, а з широким застосуванням моделей «зеленої» економіки. Накопичені в минулому відходи поступово будуть перероблятися та утилізуватися, що приведе до зменшення масштабів та ліквідації значної кількості полігонів [160].

В експорті відбудеться перехід від сировини та продуктів її первинної переробки до переважання продуктів з високим ступенем доданої вартості. Завдяки заходам з енергозбереження та застосуванню енергоефективних практик суттєво знизиться енергоємність валового внутрішнього продукту. Частка виробництва екологічно чистої енергії неухильно зростатиме, витісняючи перш за все традиційні карбонові технології. Це дозволить суттєво зменшити викиди парникових газів та інших забруднюючих

речовин у атмосферу і стане внеском у протидію зміні клімату. Все це сприятиме поліпшенню якості довкілля і здоров'я населення.

Сталий розвиток орієнтований насамперед на людину та поліпшення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довкіллі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоспроможність країни у майбутньому.

Стимулювання в соціальній сфері спрямовується на подолання бідності шляхом ефективної зайнятості населення, високої вартості робочої сили, накопичення людського і соціального капіталу, розвитку підприємницької активності населення, зміцнення середнього класу, підвищення соціальних стандартів і гарантій, а також надання необхідної соціальної підтримки вразливим групам населення, забезпечення гідних умов життя та праці у власній країні. Це в свою чергу впливатиме на побудову справедливого та демократичного суспільства, де буде забезпечено підтримку прав людини (зокрема, екологічних прав і права на розвиток), розвиток національної культури, гендерну рівність і зростання соціального капіталу (здатності суспільства до роботи в групах та організаціях, яка оснований на спільних цінностях).

На основі вище сказаного авторами сформовані основні цілі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку:

- 1) досягти постійного зростання ВВП;
- 2) утримувати стабільні ціни на споживчі товари та послуги для населення;
- 3) мотивувати виробників до надання знижок на товари та послуги призначені для збуту на внутрішньому ринку;
- 4) підвищувати рівень конкурентоспроможності промислового виробництва;
- 5) залучати внутрішні та іноземні інвестиції для розвитку сільського господарства;
- 6) мотивувати іноземних інвесторів до збільшення капітальних інвестицій;
- 7) спонукати розвиток зовнішньої торгівлі, збільшувати приріст експорту товарів та послуг;
- 8) досягти відповідного балансу на ринку праці, скоротити рівень безробіття серед населення.

Важливе місце в досягненні вище зазначених цілей займає побудова відповідної моделі соціально-економічного розвитку в центрі якої має місце державна політика стимулювання. У багатьох дослідженнях [12, 108], в яких відображені різні моделі розвитку, відзначаються значні розбіжності між європейськими та не європейськими країнами у рівнях бюджетів і соціальних трансфертів. Країни Західної Європи через певні історичні причини тяжіють до соціально

орієнтованої держави, тоді як США і Австралія – до більш ліберальної моделі соціально-економічного розвитку, яка виводить на передній план економічну ефективність. Проміжну позицію посідає у цьому відношенні Великобританія, модель соціально-економічної політики якої тяжіє до консервативно-корпоративної. В особливому положенні знаходиться Японія, яка пізніше за інші країни стала на шлях сучасного економічного зростання.

Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов’язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні [75, с.95].

Аналізуючи втілення ідеї побудови соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні безпосередньо залежить від функціонування інститутів правової держави та євроінтеграційних аспектів, які мають значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Оскільки ефективність побудови ринкової економіки та її соціальне спрямування передбачає і наявність правового підґрунтя, то необхідно враховувати і правовий аспект при виборі моделі соціально-економічного розвитку держави, а саме державну політику стимулювання.

Обрана державою стратегія повинна орієнтуватись на підтримку необхідних територіальних пропорцій в економіці, недопущення надмірної диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення формування ефективного функціонування вітчизняного ринку країни [97, с.31]. А для того щоб забезпечити ефективне функціонування державного регулювання соціально-економічного розвитку, необхідно знайти оптимальне співвідношення між автономією для місцевого рівня та контролю з боку держави, щоб досягти цілісної, тісно інтегрованої держави, об'єднаної спільними стратегічними пріоритетами.

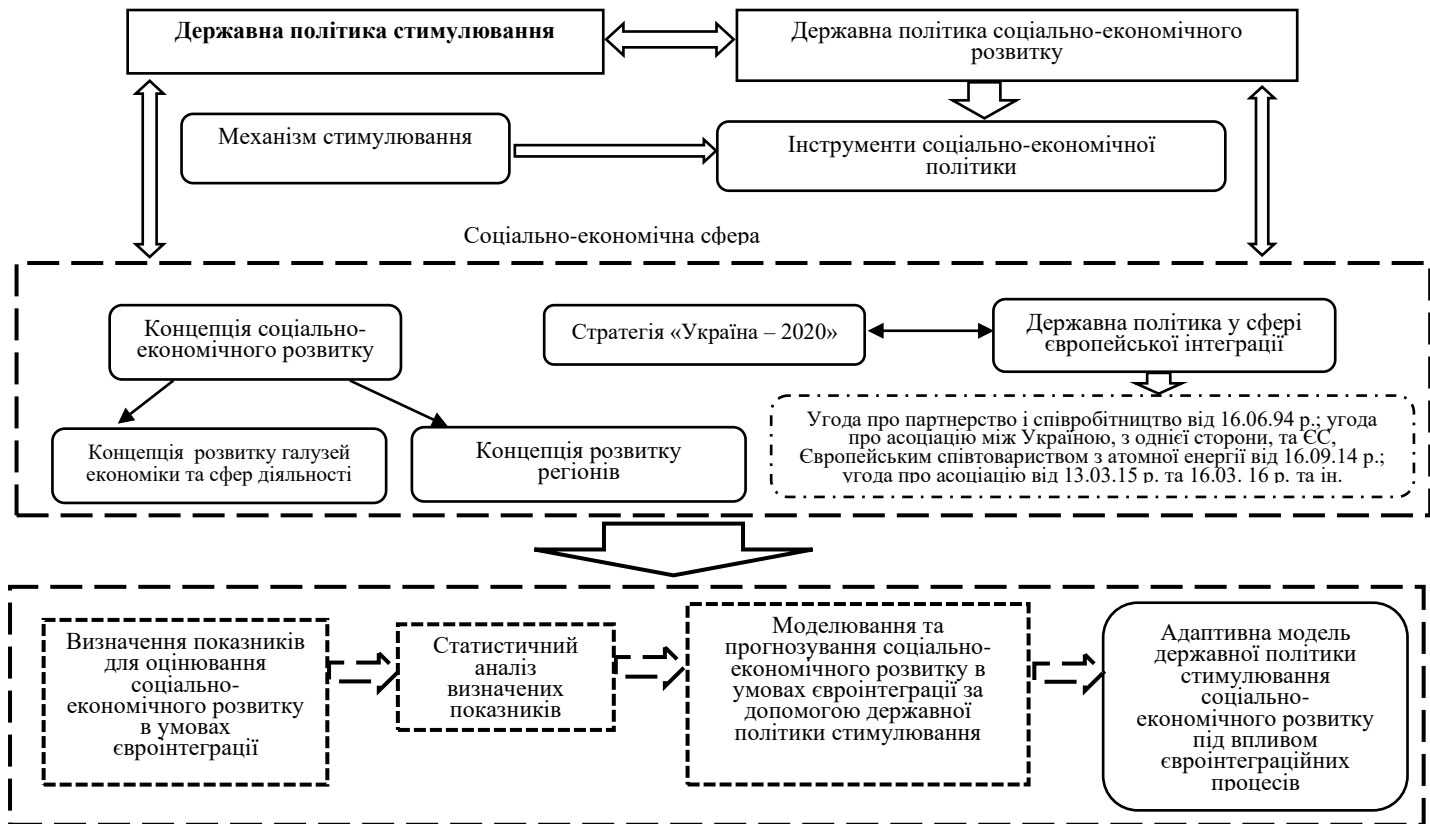
Крім того, потрібно враховувати економічну ситуацію, яка склалася в країні, прогнозні дані в майбутній перспективі, особливості підприємницького сектора та здійснення соціальної політики державою в умовах євроінтеграції. На основі цього авторами запропонована теорія адаптивної моделі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку під впливом євроінтеграційних процесів (рис. 1.4). В ній обґрунтовано, що державна політика стимулювання повинна позитивно впливати на соціально-економічний розвиток в залежності від правильно побудованого механізму стимулювання та вірно визначених інструментів, які сприятимуть появі синергетичного ефекту від взаємодії трьох систем: економічна, соціальна та євроінтеграція.

В основу сучасної соціально-економічної стратегії будь-якої розвинутої національної економіки покладено такі пріоритети:

- економічне зростання – забезпечення росту виробництва та підвищення якості товарів, тобто поліпшення життєвого рівня народу;
- повна зайнятість – надання адекватної роботи всьому економічно активному населенню;
- економічна ефективність – максимальний результат за обмежених ресурсів;
- економічна свобода виробників і споживачів і стабільний рівень цін;
- справедливий розподіл прибутків;
- економічна забезпеченість існування непрацездатних членів суспільства [6].

Державна політика стимулювання впливає практично всі сфери діяльності. Євроінтеграційні процеси зумовили підвищену увагу до діяльності всіх органів державної влади, які повинні були пройти певну адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Відповідно до цього була Законом України була затверджена Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі [28].

Джерело: складено автором

Рис. 1.4. Модель державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку

Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного право творення та правозастосування. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Отже, політика стимулювання соціально-економічного розвитку повинна здійснюватися системою спеціально організованих заходів політичного, правового, соціального, фінансового, економічного характеру, покликаних: стимулювати розвиток територій, які з об'єктивних причин не можуть функціонувати в режимі саморозвитку; створювати умови для виникнення і функціонування національно значимих потенційних «точок зростання» (вільних економічних зон, технопарків тощо); забезпечувати виконання окремими територіями загальнодержавних функцій (утримання на території об'єктів державного значення) [1, с. 401]. Перехід до принципів сталого розвитку передбачає формування ефективної структури економіки та соціальної сфери при дотриманні балансу інтересів адміністративно-територіальних складових країни.

1.2. Інструменти державної соціально-економічної політики

Ефективна та обґрунтована політика соціально-економічного розвитку сприяє зменшенню диспропорцій та проблем в сфері соціальних, економічних та політичних відносин. Налагодження ефективного та сталого соціально-економічного розвитку займає ключове місце у системі сучасної державної політики України. Для досягнення відповідного соціально-економічного розвитку необхідною є наявність механізмів, функціонування яких забезпечує збалансованість і сталий розвиток усіх територій, їх інвестиційну привабливість, зменшення територіальних диспропорцій та ефективне державне регулювання тощо. На державному рівні проголошено, що регулювання соціально-економічного розвитку належить до пріоритетних завдань і є одним із ключових положень процесу становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, вагомим інструментом забезпечення територіальної цілісності та стабільності в державі. Зміцнення державності країни вимагає створення цілісного господарського механізму з ефективним використанням місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці та уникнення ускладнень на політичному, економічному та соціальному підґрунті, що має забезпечити відповідна загальнодержавна політика. Змістом державної політики у сфері соціально-економічного розвитку є зміна існуючого економічного

порядку, тобто економічної системи для того, щоб забезпечити економічне зростання суспільства [9; 95].

Ефективна економічна політика впливає на соціальну політику та її результати, де основна увага відводиться життєвому рівню населення, який залежить від соціально-економічних позицій держави.

Найважливішою складовою соціальної політики є забезпечення громадянам прожиткового мінімуму. Виходячи із цього, головним завданням соціально-економічної політики є забезпечення належного рівня життя населення, якого достатньо для підтримання і відтворення фізичних сил людини і задоволення її духовних та моральних потреб і потреб, пов'язаних з розвитком її особистості (рис. 1.5).

Авторами виокремлено основні напрями за якими реалізовується соціально-економічна політика [36] (рис.1.6):

- визначення стратегії економічного зростання, цілей, напрямів та пріоритетів розвитку держави;
- розробки та упровадження в життя нормативно-правових актів та національних і регіональних програм розвитку як країни в цілому, та і її окремих територій стосовно найбільш важливих проблем їх розвитку;
- підтримання загальної збалансованості економіки;
- усунення монопольного становища окремих виробників;
- стимулювання конкуренції;

- регулювання проблем, які не вирішуються самостійно ринковим механізмом;
- участі у міжнародному та міждержавному розподілі праці.

Джерело: складено автором на основі [22, 36, 145]

Рис. 1.5. Основні цілі соціально-економічної політики

Іншими словами можемо сказати, що державна соціально-економічна політика здійснюється на двох рівнях: на загальнодержавному рівні; на рівні областей, районів, міст, селищ та сіл. Відповідно до цього усі

основоположні складові державної політики у сфері соціально-економічного розвитку діють як на рівні цілої країни, так і на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Джерело: складено автором на основі [134, 145]

Рис. 1.6. Напрями реалізації соціально-економічної політики

Основними формами впливу держави на соціально-економічний розвиток країни є: бюджетно-податкова; кредитно-грошова; адміністративно-економічна; цінова. Бюджетно-податкова регулювання пов'язане з функціонуванням державних фінансів, формуванням державного бюджету та державними витратами і спрямоване на реалізацію цілей соціально-економічного розвитку країни. Включає заходи: визначення джерел надходження коштів у державну казну; формування системи оподаткування, визначення об'єктів та рівня їх оподаткування; регулювання процесу формування витрат господарських суб'єктів через норми амортизації, відрахування у різні фонди; визначення статей державних витрат; регулювання дефіциту державного бюджету [150].

Кредитно-грошове регулювання – діяльність держави, спрямована на забезпечення економіки повноцінною і стабільною національною валютою та регулювання грошового обігу відповідно до потреб економіки. Включає заходи: емісія грошей, контроль за грошовим обігом та інфляцією, операції на відкритому ринку, встановлення розміру облікової ставки, встановлення розміру обов'язкових резервів, регулювання діяльності комерційних банків.

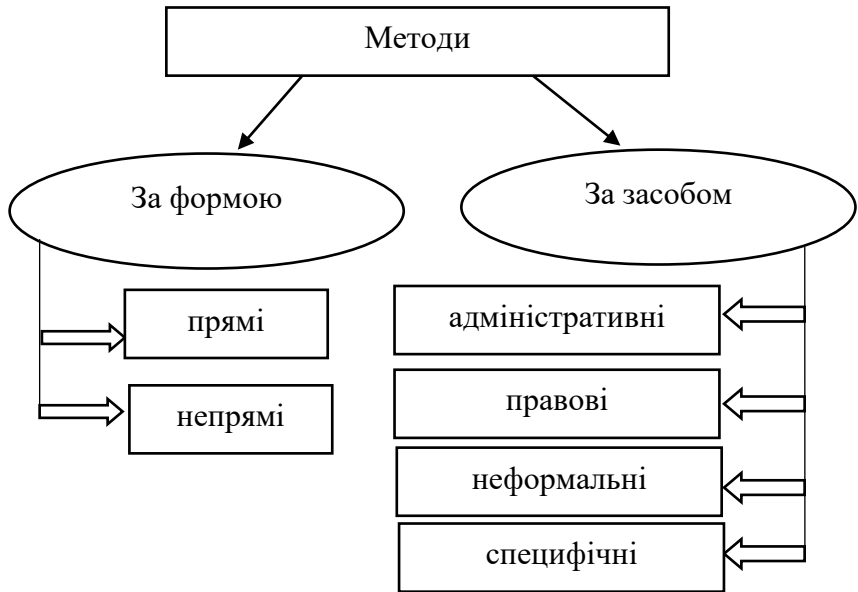
Адміністративно-економічне регулювання передбачає заходи адміністративного та економічного характеру, спрямовані на створення умов для функціонування ринкової системи та реалізації

соціальних цілей суспільства. Включає заходи: демонополізація економіки; роздержавлення, приватизація; макроекономічне планування і регулювання; націоналізація (денаціоналізація); регламентування зовнішньоекономічної діяльності; встановлення фіксованих цін; перерозподіл амортизаційних відрахувань; формування системи стандартів і нормування; ліцензування, квотування, контингентування; списання кредитної та податкової заборгованості.

Цінове регулювання – вплив держави на ринкове ціноутворення за допомогою законодавчих, адміністративних чи судових заходів з метою здійснення кон'юнктурної та структурної політики, приборкання інфляції, стимулювання виробництва, його модернізації, посилення конкурентоздатності національної економіки тощо. Включає заходи: нагляд за цінами; непрямий вплив на ціни; державне втручання у процеси ціноутворення; «лідерство» у цінах; прямий державний вплив на ціни; встановлення фіксованих пільгових цін і тарифів (межі їх підвищення).

Доцільно розглянути класифікацію методів державного регулювання економіки з метою деталізованого опису державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку за допомогою специфічних методів та інструментів, які використовують державні інститути в своїй діяльності (рис. 1.7) [149, 154]. Діяльність державних структур та органів по підготовці

та реалізації цілеспрямованих заходів складає сутність державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку.

Джерело: складено автором на основі [154, 158, 169]

Рис. 1.7. Класифікація методів державного регулювання економіки

Авторами запропоновано визначення поняття «державна політика стимулювання» як частина соціально-економічної політики держави або створених нею спеціальних інститутів влади, які здійснюють підготовку системотворних регуляторів для досягнення макроекономічних та мікроекономічних цілей та загальнонаціональних інтересів.

Методи державного регулювання економіки класифікують як за формами впливу, так і за засобами впливу. За формами впливу дані методи поділяють на методи прямого та непрямого впливу. Методи прямого впливу мають безпосередній вплив на діяльність учасників економічного процесу. Прямий регуляторний вплив здійснюється за допомогою двох типів засобів: 1) засобів адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність учасників процесу (наприклад, нормативно-правові акти, заборона, дозвіл, примус, ліцензії, патенти, стандарти тощо); 2) економічних регуляторів прямого впливу, які використовують для регулювання економічного зростання, структурних зрушень в економіці, суспільного сектора, виробничого та невиробничого споживання (наприклад, макроекономічні плани, цільові комплексні програми, державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи, квоти, ліміти, державні бюджетні витрати тощо).

Методи непрямого впливу регламентують поведінку учасників економічного процесу не прямо, а опосередковано, через створення певних умов, які змушують, мотивують їх через економічні інтереси діяти в бажаному для держави напрямі. Інструментарій непрямих методів впливу ґрунтується на засобах грошово-кредитної, фіскальної, бюджетної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямків економічної політики і морального переконання.

За засобами впливу методи поділяють на правові, адміністративні, організаційні, економічні (див. рис. 1.7). Правовими методами є закони та інші нормативні акти, які приймаються Верховною Радою, органами виконавчої влади та Президентом. Серед адміністративних методів виділяють три типи заходів: 1) заборона імпорту, експорту, екологічно шкідливих виробництв, будівництва тощо; 2) дозвіл на діяльність шляхом видачі або відмови видачі ліцензії, прийняття законів і підзаконних актів, що дозволяють або забороняють; 3) примус виплати мінімальної заробітної плати, використання очисних засобів, дотримання стандартів тощо). Реалізуються адміністративні засоби через законодавчо встановлені обмеження матеріальних, речових і фінансових потоків у вигляді ліцензій, квот, конкретних державних замовлень тощо.

Під інструментами державної соціально-економічної політики розуміють специфічні засоби, за допомогою яких державна політика як реакція на проблему впроваджується в життя [149, с.520] (рис. 1.8). Методами прямого регуляторного впливу є:

1. Державні замовлення і закупівлі. На ринку держзамовлень встановлюються і реалізуються економічні і договірні зв'язки держави як замовника продукції з його підрядчиками: державними підприємствами і приватним капіталом. За допомогою системи державних замовлень держава може вирішувати ряд соціально-економічних задач: стимулювати певні галузі народного господарства,

забезпечити підтримку наукових досліджень, створення та використання нових технологій і т.д.

Держава виступає в якості великого споживача продукції і державний попит стає важливим чинником розвитку економіки. Державні замовлення здійснюються як в формі прямих закупівель, так і в формі попередніх замовлень (унікальна продукція, наприклад, воєнна).

2. Прямі державні капіталовкладення – виступають важливим чинником регулювання суспільного відтворення в районах котрі освоюються, в відсталих районах, в економіці яких необхідні структурні зміни. Крім цього, централізовані інвестиції можуть бути направлені в найбільш перспективні експортні галузеві комплекси регіонів.

3. Субсидії – форма цільової фінансової або матеріальної допомоги держави окремим суб'єктам економіки (галузям, регіонам, фірмам, банкам, фізичним особам). Субсидії, як правило, направляються на розвиток підприємств державної і змішаної форм власності. Використання системи субсидій викликано не стільки необхідністю ліквідації дефіциту місцевих бюджетів, скільки необхідністю проводити певну регіональну політику урядом. В нашій країні і за кордоном субсидії в основному направляються в сільське господарство, житлове будівництво, окремі галузі добувної промисловості. Субсидії (частина державних доходів, котрі передаються місцевим бюджетам) являються прерогативою центрального уряду.

Джерело: складено автором на основі [11, 51, 149]

Рис. 1.8. Інструменти державної соціально-економічної політики

4. Субвенції (субсидії цільового призначення) – форма грошової чи матеріальної допомоги, що надається державою в екстремальних ситуаціях (стихійне лихо, війна, економічні кризи). Субвенції часто передбачають участь уряду в фінансуванні заходів, котрі проводяться місцевими органами.

5. Дотації – різновид субсидій, а саме: асигнування, доплата із державного бюджету з метою збалансування бюджетів нижчого рівня. Можуть бути направлені на покриття збитковості малопробиткових підприємств, створення додаткових робочих місць, стимулювання розвитку знов освоєваних регіонів, на покриття частини затрат на ведення місцевого господарства [23, 26].

Адміністративні (імперативні) методи передбачають встановлення жорстких правил і обмежень при здійсненні різноманітних стадій господарської діяльності і мір відповідальності за порушення. Застосування адміністративного регулювання здійснюється у таких сферах: пряий контроль держави над монопольними ринками (забезпечення антимонопольних заходів, встановлення межі приватного підприємництва з метою запобігання об'єктивно властивих йому вад, регламентування взаємовідносини між різноманітними виробниками, виробниками і споживачами з метою захисту їхніх інтересів від несумлінного бізнесу); охорона навколишнього середовища і здоров'я людей; соціальний захист населення, визначення і гарантування

мінімально допустимих параметрів – встановлення соціальних стандартів життя населення (гарантований мінімум заробітної плати, допомога по безробіттю, регламентація умов праці); захист національних інтересів у світогосподарських зв'язках (ліцензування експорту, державний контроль за імпортом капіталу, робочої сили, товарів тощо); реалізація державних програм і планів. Інструментами адміністративних (імперативних) методів є: ліцензування – видача державними органами дозволу на право займатись певним видом діяльності, у тому числі експортно-імпортними операціями. Ліцензії (дозволи) видаються органами державної влади та управління суб'єктам підприємницької діяльності. Призначення ліцензування – захист економічних інтересів країни, суспільства та окремих його членів як споживачів товарів та послуг. Перелік видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню в Україні, а також порядок видачі та скасування ліцензій визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Положення про Інструменти адміністративного регулювання»; укази, декрети, розпорядження; встановлення фіксованих цін, валютних курсів; встановлення економічних, харчових, фармацевтичних, соціальних, екологічних стандартів і нормативів; контроль за дотриманням законів і правил; санкції за порушення порядок видачі суб'єктам підприємницької діяльності спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення окремих видів діяльності.

Особлива роль серед різноманітних норм і нормативів належить стандартам – так званим єдиним нормам та нормативам, які мають перспективу багаторазового використання і застосовуються у різних галузях та сферах економічної діяльності. Об'єктами державної стандартизації можуть виступати конкретна продукція, норми й нормативи, вимоги, методи, терміни, позначення тощо, які мають перспективу багаторазового використання [36, 56, 64].

Отже, можна сказати, що державні стандарти – це єдині норми, які встановлюються за певними критеріями, зокрема такими як марка, розмір і якість виробу, типом виробу та технічними ознаками (величина вимірювання, метод випробування), а також вимогами щодо пакування і зберігання продукції, технології виробництва тощо, дотримання яких є обов'язковим для усіх суб'єктів.

Санкції – це адміністративні заходи, що застосовуються для покарання стосовно окремих суб'єктів господарювання, які не виконують або діють усупереч визначених правил поведінки та діяльності: заборона діяльності або певних операцій; примус сплати неустойки, штрафів, пені за невиконання певних зобов'язань; вилучення виторгу від незаконної діяльності на користь державного або місцевого бюджетів тощо. Варто зауважити, що в ринковій економіці адміністративні методи регулювання є невід'ємною частиною господарського механізму і не

заважають ефективному веденню господарства і підвищенню добробуту населення. Адміністрування небезпечно лише тоді, коли воно не має економічного обґрунтування. У міру стабілізації економіки державне адміністративне регулювання поступово перетворюється у глобальний державний вплив.

Індикативні методи – методи непрямого, опосередкованого впливу на діяльність суб'єктів економіки (система правових та економічних методів), що мають орієнтований, рекомендаційний характер. Характерною особливістю державного регулювання ринкової економіки є те, що держава втручається в життя ринків в тому ступені, у якому це необхідно для підтримання роботи ринкового механізму, в основі якого лежать вільні ціни та конкуренція, або для контролю тих ринків, на яких умови цілком вільної конкуренції нездійсненні. В залежності від цілі втручання заходи економічної політики можуть бути направлені на: стимулювання капіталовкладень і встановлення рівноваги між заощадженнями та інвестиціями; стимулювання експорту і імпорту товарів, капіталу, робочої сили; вплив на загальний рівень цін в цілях його стабілізації і ціни на деякі специфічні товари; підтримка стійкого економічного зростання; стимулювання інвестиційної та науково-дослідницької діяльності; стимулювання розвитку дрібних підприємств; перерозподіл доходів і т. д. Економічні методи державного регулювання економіки пов'язані зі створенням державою фінансових

чи матеріальних стимулів здатних впливати на економічні інтереси суб'єктів господарювання і обумовлювати їхню поведінку. Інструментами економічних методів є [48, 79, 92]: 1) податковий механізм – являється універсальним регулюючим інструментом ринкової економіки, котрий застосовується поперед всього для впливу на інвестиційну діяльність, виробництво, торгівлю і міграцію робочої сили. Податки виконують в державному регулюванні роль стимулів і антистимулів розміщення виробництва. Наприклад, знижки з податку на придбання обладнання в нових районах (Франція) стимулює залучення коштів, а податок з нових підприємств в більшому розмірі, в порівнянні з уже існуючими в великих містах (Японія), обмежує концентрацію виробництва. Крім різних видів прямих та непрямих податків, котрі відраховуються на державному рівні, велике значення мають податкові пільги. Наприклад, в США не оподатковується дохід в виді відсотку за місцевими позиками; 2) кредитний механізм – держава впливає на накопичення реального і грошового капіталу, також має вплив на інфляційні процеси, валютний курс, рівень цін та заробітної плати у країні, на експорт і імпорт капіталу і товарів. Кредитні відносини стають важливим елементом руху державних фінансів. Крім цього, за кордоном створені передумови для кредитування приватного підприємництва і особистих споживчих витрат, здійснюється державний контроль за діяльністю банків, ощадних установ,

страхових компаній, державне страхування внесків. і банківських резервів. Дієвість механізму кредитного регулювання забезпечується диференціацією відсоткових ставок, пільгових умов кредитування, державними гарантіями кредитів на розвиток виробництва в відсталих районах; 3) політика прискореної амортизації – дозвіл списувати вартість основного капіталу в більш короткі терміни і по більш високим ставкам. Перехід до нових норм амортизації створює додаткові стимули для збільшення інвестицій. Диференційні ставки амортизаційних відрахувань дозволяють державі впливати на інвестиційну політику і регулювати розвиток виробництва. Специфічним інструментом є державний сектор – комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково належать центральним чи місцевим органам державної влади і використовуються державою для виконання нею економічних, соціальних та політичних функцій. Вплив державного бюджету на темпи економічного зростання і пропорції національного виробництва здійснюють опосередковано через державний сектор економіки, зокрема через рівень його оподаткування чи субсидювання. Механізми впливу оснований на участі підприємств цього сектора у зовнішньоекономічних зв'язках, на інвестиціях у держсектор, на закупівлях і замовленнях, на продажі товарів та послуг за пільговими цінами, на політиці зайнятості, на НДДКР, підготовці, перепідготовці кадрів у державних установах. Шляхи впливу державного

сектору на економіку наступні: інвестиції у державному сектору економіки, участь державних підприємств у зовнішньоекономічних зв'язках, закупівлі та замовлення продукції – стимулює стійке економічне зростання; проведення політики зайнятості на об'єктах державного сектору, застосовуючи пільгові режими оподаткування та через субсидування підприємств, держава сприяє удосконаленню господарської структури (формуванню раціональної структури економіки), підтримує нормальну зайнятість; продаж товарів і послуг за пільговими цінами, через оподаткування і субсидування державного сектору, через закупівлі і замовлення держава сприяє стабільності цін та грошового обігу; НДДКР, підготовка, перепідготовка кадрів у державних установах держава стимулює науково-технічний прогрес [126, 133].

Інструменти державної політики реалізуються як і в масштабах цілої країни, так і на рівні окремих регіонів. На місцевому рівні інструменти державної політики використовуються для [94, 97, 143]:

- обґрунтування пріоритетних напрямів територіального соціально-економічного розвитку;
- розробки коротко-, середньо- та довгострокових планів та прогнозів розвитку регіону і складання на цій основі регіональних програм соціально-економічного розвитку на середньо- та короткостроковий періоди і цільових регіональних програм;
- складання та виконання бюджету певної місцевості у рамках реалізації бюджетної політики;

- координації роботи місцевих органів влади на міжрегіональному рівні;
- формування об'єктів соціальної інфраструктури та налагодження їх роботи;
- створення умов для зовнішньоекономічної діяльності регіону та залучення на його територію іноземних інвестицій;
- регулювання споживання енергоресурсів на відповідній території;
- створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності в регіоні.

Держава впливає на процеси, які в ній відбуваються, за допомогою певних методів. У сфері соціально-економічного розвитку державна політика реалізовується за допомогою адміністративних та економічних методів.

Адміністративні методи впливу реалізуються органами влади, які володіють державно-владними повноваженнями, шляхом втручання в економічну діяльність господарських суб'єктів. Вони базуються на силі й авторитеті державної влади і є сукупністю заходів заборон, дозволів та примусу (встановлення правил, ліцензування, квотування тощо), які прописано й регламентовано в законодавчо-нормативній базі і спрямовано на створення умов для функціонування ринкової системи та реалізації соціальних цілей суспільства [126].

Основними завданнями адміністративного впливу на процеси, що відбуваються в соціально-економічній сфері держави є [23]:

- забезпечення стабільних умов діяльності суб'єктів господарювання усіх форм власності;
- демонополізація економіки;
- формування системи стандартів і нормативів, на основі яких відбуваються економічні процеси в державі;
- захист конкуренції;
- усунення інформаційної асиметрії;
- регламентування зовнішньоекономічної діяльності;
- встановлення фіксованих цін;
- гарантування прав власності та свободи прийняття економічних рішень.

Економічні методи впливу держави на соціально-економічний розвиток країни, на відміну від адміністративних, адекватні природі ринку. Вони пов'язані з використанням державою фінансових ресурсів і безпосередньо впливають на кон'юнктуру ринку й опосередковано – на виробників та споживачів, тобто економічне регулювання діє через ринок за допомогою ринкових механізмів. Вони є сукупністю заходів державного впливу, за допомогою яких створюють відповідні умови для спрямування ринкових процесів до сфери державних інтересів. Ці заходи регулювання пов'язані або зі створенням додаткового матеріального

стимулу, або зі зниженням небезпеки фінансової втрати [66] (тобто будь-які адміністративні методи регулювання мають ознаки, характерні економічним – непрямим регуляторам).

Оскільки вибір інструментів державної політики безпосередньо пов'язаний з соціально-економічними, політичними, історичними, інформаційними, технічними тощо суспільними умовами, а також залежать від жорсткості державно-управлінських дій. Суттєвими факторами при визначенні інструментів державної політики є доцільність, предметність та практичність, відповідність існуючим суспільним потребам, що специфічно впливає на вибір інструменту та політики загалом [29, с.15].

До складу інструментів державної політики належить розроблення та реалізація цільових програм. Цільові програми – це інструмент державного управління. Вони узгоджені за ресурсами, виконавцями й термінами реалізації, комплексом науково-дослідних, дослідницько-конструкторських, виробничих, соціально-економічних, організаційно-господарських та інших заходів, що забезпечують ефективне вирішення завдань у галузях державного, економічного, соціального, екологічного та культурного розвитку. Вони спрямовані на досягнення цілей, поставлених органами державної влади, а також є основним інструментом структурних перетворень в економіці та розв'язання важливих соціальних проблем.

Під час вибору проблем, які необхідно розв'язувати програмними методами, використовуються кілька критеріїв: суттєва значущість заходів для країни чи регіону; принципова новизна та висока ефективність програмних заходів; неможливість розв'язання проблем, що виникли, шляхом застосування ринкових механізмів; необхідність цільової координації міжгалузевих зв'язків у процесі реалізації програмних заходів [33, с.33]. Таким чином, стандартні методи, які здійснюються та дозволяють стабілізувати економіку в короткостроковій перспективі є недостатніми. Без глибинних реформ відновлення економічного зростання є неможливим, зокрема активізації інноваційної діяльності, як з боку держави, так і суб'єктів господарювання неможливо досягти економічного зростання вітчизняної економіки, як джерела для покращення добробуту населення.

Авторами виокремлено основні складові державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку якими є: законодавче і нормативно-правове забезпечення – сприяє забезпеченню розвитку, виконанню специфічних завдань та функцій покладених на державну політику стимулювання, регулює відносини, які виникають між учасниками та суб'єктами соціально-економічного розвитку в правову полі діяльності; кадрове забезпечення – планування кадрових потреб, підготовка кадрів, розстановка кадрів, оцінювання результатів діяльності, підвищення рівня професійної компетенції, перепідготовку службовців,

соціально забезпечення, запобігання старінню кадрів, саме відповідні фахівці з набутими компетенціями на базі наявної інформації є генераторами нових ідей та рішень і саме вони можуть створити програми реалізації цих ідей; механізм політики стимулювання соціальної та економічної сфери – функціонування якого базується на досягненні макро- та мікроекономічних цілей та загальнонаціональних інтересів з метою підвищення соціально-економічного розвитку; якість процесу вироблення та прийняття рішень – підвищує рівень конкурентоспроможності державної політики стимулювання. Їх взаємозв'язок та взаємодія з економічною та соціальною сферами в економічній, правовій та екологічній системах представлені на рис. 1.9.

Суб'єктами, які здійснюють державну політику у сфері соціально-економічного розвитку, виступають такі державно-владні органи: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, які покликані реалізовувати політику на загальнодержавному рівні, а також державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які забезпечують виконання поставлених перед ними завдань на регіональному рівні, зокрема, реалізацію законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та рішень відповідних представницьких органів регіонального самоврядування.

Для реалізації загальнодержавної та регіональної політики і для управління регіональним господарським

комплексом у структурі держадміністрацій передбачені відповідні економічні служби: департаменти, комітети, управління з питань економіки. До компетенції управління з питань економіки і власності належать такі функції [48]: реалізація державної соціально-економічної політики на місцях; забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку регіону; сприяння проведенню економічних реформ; забезпечення раціонального використання виробничо-технічного та наукового потенціалу, природних, трудових і фінансових ресурсів регіону; питання використання й охорони земель, природних ресурсів, навколишнього середовища; обслуговування населення; міжнародні та зовнішньоекономічні зв'язки; методичне керівництво економічною роботою в регіоні.

Об'єктом державної політики виступають безпосередньо економіка держави в цілому та регіонів зокрема, тобто сукупність усіх явищ, процесів та взаємодій між суб'єктами господарювання, населенням та державою, які спрямовані на виробництво товарів та послуг, здійснення зовнішньоекономічної діяльності, функціонування інфраструктурних елементів та забезпечення життєдіяльності суспільства у напрямі забезпечення громадян держави тими товарами та благами, які необхідні їм для простого та розширеного відтворення і задоволення їх фізичних та духовних потреб.

Отже, для забезпечення ефективності і результативності формування та реалізації державної соціально-економічної політики розвитку країни необхідно в комплексі використовувати інструменти правового, економічного, фінансового, організаційного, інформаційного, освітнього характеру. Система цих інструментів повинна ґрунтуватись на якісному прогнозуванні, відображати пріоритети місцевого розвитку та узгоджувати загальнодержавні, регіональні і місцеві інтереси які потребують зміни [35].

Соціально-економічна політика України зобов'язана ставити пріоритети на економічне зростання, збільшення доходів, добробут населення і на зростання якості життя в цілому шляхом трансформації системи оплати праці, формування більш привабливого інвестиційного клімату для подальшого розвитку економіки, оптимізації податкової системи, сприяння практичній реалізації усіх нормативно-правових документів, які були розроблені для активізації інноваційного процесу на макро- та макрорівні, фінансування за рахунок державного бюджету інноваційних розробок, що мають пріоритетне значення для держави; гарантування державою позик на інноваційний розвиток.

Джерело: складено автором на основі [39, 40, 48]

Рис. 1.9. Схема взаємодії складових державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку

1.3. Особливості та пріоритети державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів

Упродовж розвитку існуючого суспільства держава завжди відігравала важливу роль у процесах соціально-економічного розвитку України. Нині ефективна державна політика стимулювання соціально-економічного розвитку є тим каталізатором, який впливає на забезпечення ефективної реалізації соціальної та економічної сфер. На шляху до інтеграції в європейське співтовариство Україна потребує належних державно-владних орієнтирів, здатних за допомогою методів, прийнятих в цивілізованому світі, сприяти належному соціально-економічному розвитку суспільства.

Державна політика стимулювання соціально-економічного розвитку охоплює комплекс системних заходів, дій та процедур, здійснюваних центральними та місцевими органами влади щодо забезпечення результативних економічних та соціальних реформ, спрямованих на підвищення економічних показників, та покращення на цій основі рівня соціального забезпечення населення держави. Така політика повинна виконуватися шляхом реалізації визначених напрямів, які у комплексі повинні здійснюватися державними органами влади. Суттю державної політики стимулювання у сфері соціально-економічного розвитку є розробка та реалізація необхідних інструментів впливу

на існуючий економічний та соціальний порядок, тобто економічної та соціальної системи для того, щоб забезпечити економічне та соціальне зростання суспільства. У своєму загальному розумінні державна політика стимулювання реалізується за двома основними напрямками: економічним та соціальним (рис. 1.10). Тобто державна політика стимулювання стосовно економічного розвитку здійснюється у таких напрямках [24, 67]:

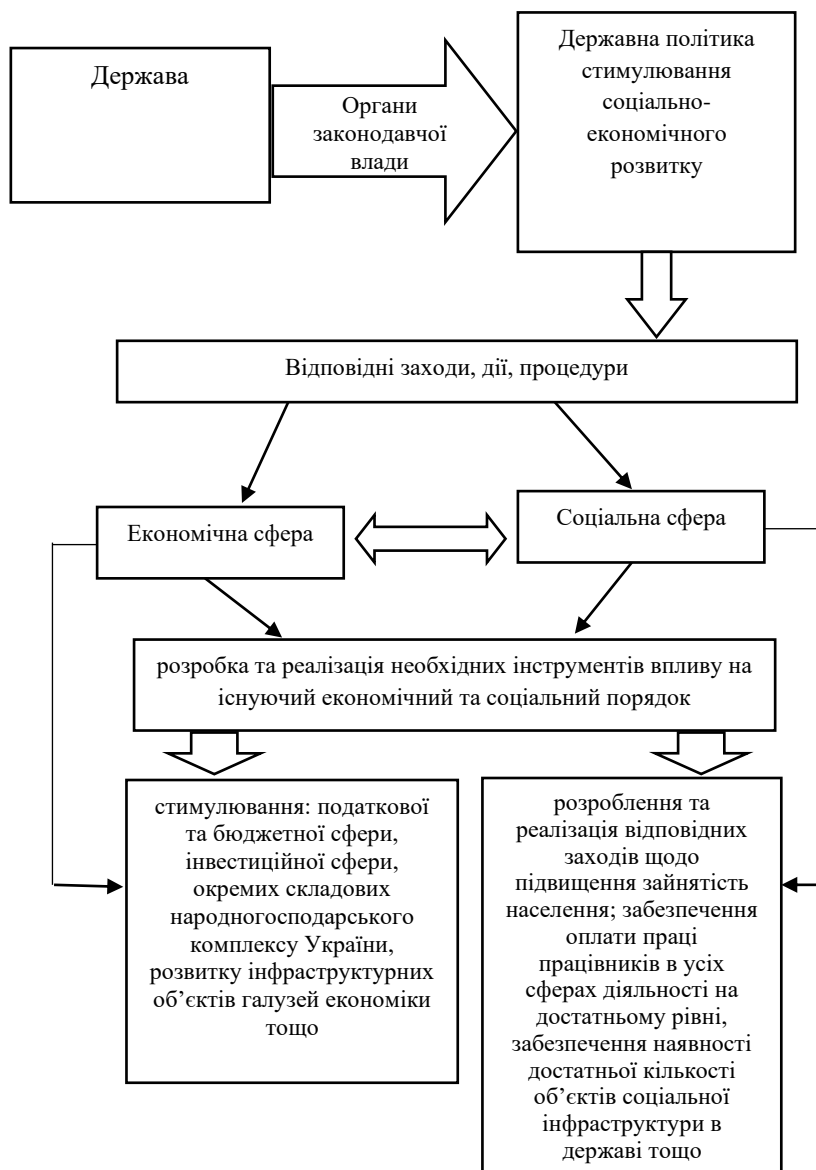
- стимулювання податкової та бюджетної сфери з метою наповнення державного та місцевих бюджетів та ефективного розподілу бюджетних коштів;

- стимулювання інвестиційної сфери у напрямі сприяння залученню капіталовкладень внутрішніх та зовнішніх інвесторів, розробка відповідних програм, проектів, сталі державні гарантії тощо;

- стимулювання розвитку окремих складових народногосподарського комплексу України (будівельного, транспортного, агропромислового тощо);

- стимулювання розвитку інфраструктурних об'єктів галузей економіки.

Державна політики стимулювання соціально-економічного розвитку за економічною сферою повинна реалізовуватися шляхом комплексного підходу, адже лише тоді вона може охопити усі сфери економічного життя країни і показувати найкращий результат від реалізації заходів, здійснюваних у даному напрямі.

Джерело: розроблено автором на основі [89, 175, 181]

Рис. 1.10. Схема дії державної політики стимулювання у сфері соціально-економічного розвитку

Наскільки дієвими та ефективними є зазначені заходи, показують результати соціальної політики, які засвідчують життєвий рівень населення держави. Складовими елементами соціальної політики є забезпечення зростання рівня добробуту населення, соціальний захист, забезпечення рівних прав і можливостей всіх громадян, права на працю та заробіток, власність. Також соціальна політика покликана забезпечувати гідне соціальне фінансування, належний рівень освіти, охорони здоров'я, а також природних прав людини (повага до людської праці, свобода слова, совісті, безпека особистості, рівність перед законом). Цікаво, що досить адекватного змісту визначення поняття «рівень життя» спостерігається у західних політичних діячів [64].

Наприклад, заслуговує на увагу комплексний підхід до дефініції «рівень життя» міністра економічного співробітництва та розвитку Федеративної Республіки Німеччини 1968–1972 років Е. Епплера [189], який розглядав чотири послідовні сходинки у відборі ознак, що характеризують соціально-економічну політику. Перша сходинка – коли політика визначається від зворотного, тобто при низькому рівні життя населення. До чинників, які необхідно покращити в процесі реалізації соціально-економічної політики, він відносить, наприклад, забезпечення чистого повітря, води, екологічно чистих продуктів тощо, що призводить до збільшення тривалості життя та поліпшення здоров'я

нації. На другій сходинці визначення доповнюється ознаками можливості вільного вибору людини. Дане поняття передбачає свободу особистості, ступінь її можливості впливати на політичні рішення, реалізації здібностей, повноту їх використання в праці і суспільному житті країни в цілому. Це одночасно характеризує ступінь демократизації суспільства. Соціально-економічна політика на цій сходинці – це гарантія доступу до природних і культурних цінностей, можливості відпочивати тощо. Основна проблема тут полягає у створенні позитивних передумов для забезпечення цих аспектів рівня життя. Третя сходинка – удосконалення соціально-економічної політики, включає розробку індикаторів, що чітко фіксують кількісні і якісні характеристики рівня життя. Нарешті, четверта – визначає досягнення високого рівня життя – це розподіл індикаторів за ступенем важливості, для чого потрібно зіставити їх порівняльну цінність. Е. Епплер зазначає, що відповідальність за свій індивідуальний стан рівня життя несе кожна людина [189].

Державна політики стимулювання соціальної сфери направлена на: розроблення та реалізацію відповідних заходів щодо підвищення зайнятості населення; забезпечення оплати праці працівників в усіх сферах діяльності на достатньому рівні, який задовольняти матеріальні та життєві потреби громадян; забезпечення наявності достатньої кількості об'єктів

соціальної інфраструктури в державі; покращення якісних показників життєдіяльності людей тощо.

Необхідно також вбачати, що пріоритетним підходом до економіки – це завжди політичний, стратегічний підхід. Пріоритети повинні визначатися на основі інтересів і здійснюватися через них. Вони повинні сприяти науковому передбаченню майбутнього стану розвитку економіки, його структури, впливу на соціальну сферу, людину, природу. У свою чергу, на цій основі можна прогнозувати виникнення реальних суперечностей і шляхи, способи їх вирішення – угода про асоціацію / євроінтеграція України з ЄС, яка формує якісно новий, поглиблений формат відносин між Україною та ЄС. Вона є унікальним двостороннім документом, який виходить далеко за межі подібних угод, укладених ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи. В основі політичної асоціації – зближення позицій України та ЄС з усіх питань міжнародного миру та безпеки, забезпечення безпосередньої участі України у політиках, агенціях та програмах ЄС, спільність дій з метою забезпечення інтересів національної безпеки української держави.

Державна політика інтеграції України до Європейського Союзу та формування нової політики ЄС щодо України відповідають життєво важливим інтересам Українського народу. Європейська інтеграція є визначальним чинником як міжнародної діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу

перспективу, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з усіма державами світу, насамперед – сусідніми. Неухильна реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечує гарантії верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки [123].

Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Метою є створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих країн. Нині цей курс є домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики [161, с. 525].

Необхідно також відмітити, що до шляху євроінтеграції стала Угода про зону вільної торгівлі України з Європейським Союзом, яка набула чинності 01 січня 2016 р. та яка покликана зменшити й скасувати тарифи щодо товарів, забезпечити лібералізацію торгівлі, а також адаптацію українського законодавства з законодавством ЄС для забезпечення вільного переміщення товарів і послуг між двома країнами та двостороннього рівноцінного відношення до підприємств, товарів на території України та ЄС. Зона вільної торгівлі передбачає три галузі, в яких має проводитися лібералізація, такі як торгівля, рух робочої сили та рух капіталів [81, с. 224]. Її особливою ознакою виступає комплексна програма приведення регуляторних норм України до аналогічних стандартів ЄС. Такий захід

повинен спричинити скасування торговельних бар'єрів, що не пов'язані з тарифною політикою, та можливість отримання доступу до ринків один одного. З цього випливає, що головною метою укладення вказаної угоди є забезпечення поетапного входження економіки України до єдиного ринку ЄС.

ЄС привабливий для України і з тієї точки зору, що підготовка до членства сприятиме утвердженню і зміцненню норм демократії, верховенства закону, людських свобод і прав в Україні, а також прискореному економічному розвитку, що позитивно впливатиме на життєвий рівень громадян [167, с. 11]. Для опанування темпів інтеграційних процесів потрібно вирізнити особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності та пріоритетні напрями щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності. В 2017 році було визначено сім пріоритетних напрямів співпраці між Україною та ЄС, таких як енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу [22].

У євроінтеграційному процесі настає момент, коли із зовнішньополітичного питання він перетворюється на низку суттєвих та досить складних завдань для внутрішньої політики [168, с. 30]. Положення Угоди про асоціацію України з ЄС визначають, що політична асоціація та

економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежить від прогресу в імplementації цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах.

Оскільки просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Економічна криза в Європі перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн Єврозони. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для Євросоюзу. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції. Загальновизнаною є думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами. Це виражається у тому, що в країні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади, не забезпечений розвиток громадянського суспільства тощо [166, с. 111].

Реалізуючи стратегічні завдання національної економіки, держава здійснює послідовні кроки у зовнішньоекономічній сфері для досягнення стратегічної

мети: отримання статусу повноцінного члена ЄС. Враховуючи особливості сучасного стану економіки України, важливим завданням є реалізація збалансованої державної політики, що спрямована на розвиток економічної складової співпраці з Європейським Союзом [162].

Важливим стратегічним пріоритетом державної політики в аналізованій сфері є визначення і досягнення відчутних успіхів щодо детінізації та якісного розвитку структурних елементів безпеки держави. Йдеться, зокрема, про позитивні зрушення в макроекономічній сфері, фінансовій системі, зовнішньоекономічній діяльності, соціальній і демографічній царині, інвестиційно-інноваційній сфері, енергетичному, продовольчому та виробничому комплексах.

Зона вільної торгівлі Україна-ЄС (далі – ЗВТ Україна-ЄС) передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталу та до певної міри – руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації секторальних законодавчих та нормативних актів України (транспорт, енергетика, послуги, сільське господарство тощо) до відповідних стандартів ЄС. Вплив Угоди про зону вільної торгівлі та прийнятих заходів автономної торгівлі до цього часу мав незначні наслідки, а торгівля з ЄС все ще менша у загальному обсязі (\$14 млрд.), ніж перед кризою 2014 року (\$17 млрд. у 2012 році) [162].

З огляду на двосторонній напрям дії Угоди про зону вільної торгівлі існує загроза конкуренції на внутрішньому ринку товарів і послуг, оскільки ціни на імпортовані в Україну з ЄС товари, послуги, сировину зменшаться внаслідок скасування ввізних мит. Конкурентоспроможність країн ЄС є значно вищою, тому можна очікувати наплив європейських товарів і послуг на український ринок. Для пересічних громадян ця ситуація має бути виграшною, оскільки продукти й послуги мають бути якіснішими та дешевшими. Для держави й українським підприємствам ця ситуація буде загрозовою, оскільки наші товари та послуги через низьку конкурентоспроможність не будуть реалізовані ні на європейському ринку ні на внутрішньому. Це дозволяє значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та Європейським Союзом та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Діалог між Україною та ЄС щодо запровадження безвізового режиму є взаємним інтересом обох Сторін [109, с. 51–57].

Про те, що створення ЗВТ з ЄС має вплив не лише на економіку для України, говорить той факт, що у 2018 році Єврокомісія передбачила для України 32,5 млн. євро у рамках програм секторальної бюджетної підтримки у сферах регіонального розвитку та державного управління, що є однією з численних

програм розвитку України. Загалом, з урахуванням вищенаведених фактів, на початкових стадіях створення зони вільної торгівлі ЄС, Україна відчула наступні ефекти створення зони вільної торгівлі з ЄС:

- торгівельні ефекти: уніфікація технічних стандартів та стандартів
- якості, зменшення економічного розриву між країнами Європи і Україною, розвиток торговельної інфраструктури;
- ефекти спільного ринку: підвищення продуктивності праці,
- посилення конкуренції на ринку;
- ефекти руху факторів виробництва: збільшення притоку капіталу,
- підвищення показників еміграції до ЄС;
- ефекти втрат від інтеграції: поступове скасування мит на переважну більшість номенклатури товарів, що імпортуються призводить до зменшення надходжень до бюджету України та збільшення конкуренції на внутрішньому ринку.

Пропонуємо звернути увагу на переваги та недоліки створення ЗВТ з ЄС (табл. 1.4). Лібералізація умов торгівлі з країнами ЄС дозволила значно збільшити обсяги торгівлі окремими групами товарів. Тим не менше, для підвищення темпів нарощення експорту необхідно задуматися над питанням покращення якості української продукції, так як стандарти виготовлення товарів в Україні часто нижчі, ніж європейські, при

цьому собівартість українських товарів залишається на порядок вищою. Інтерес для Європи становить переважним чином сировина і напівфабрикати, товари, які мають невелику частину доданої вартості у собівартості [47], тим не менш ЗВТ з ЄС не означає автоматичного збільшення експорту та пожвавлення торгівлі.

Таблиця 1.4

Переваги та недоліки створення ЗВТ з ЄС

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Введення безвізового режиму ✓ Підвищення рівня життя населення ✓ Економічна стабілізація ✓ Збільшення притоку інвестицій ✓ Зниження митних тарифів ✓ Підвищення конкурентоспроможності ✓ Можливість розширити сферу застосування європейських стандартів виробництва ✓ Модернізація вітчизняних підприємств ✓ Формування середнього класу ✓ Знайти нових партнерів та диверсифікувати свої експортні потоки з метою мінімізації ризиків у разі неможливості доступу на ринки 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зростання конкуренції на внутрішньому ринку товарів і послуг ✓ Зростання рівня безробіття ✓ Витрати з державного бюджету ✓ Занепад окремих галузей ✓ Посилення залежності ✓ Інфляційна загроза ✓ Ліквідація неконкурентоспроможних підприємств, що призведе до негативних соціальних наслідків ✓ Витрати на гармонізацію правового поля з нормами ЄС

Джерело: складено автором на основі [105, 106, 109, 162]

Вплив інтеграції України до ЄС на експортну діяльність вітчизняних промислових підприємств можна провести через розробку SWOT-аналізу, результати якого наведені в табл. 1.5, який дозволяє виявити слабкі та сильні позиції вітчизняних експортерів внаслідок євроінтеграційних процесів та активного взаємопроникнення економік вказаних суб'єктів.

Як показує аналіз конкурентних позицій України засвідчує досить низький її рейтинг у світовому економічному середовищі, що не відповідає наявним ресурсам та потенційним конкурентним можливостям країни. В державі відсутня чітко сформована стратегія підвищення конкурентоспроможності, не створено економічне середовище, яке б сприяло ефективній конкуренції та давало б можливість підприємцям досягти успіху за рівних умов [69].

Таблиця 1.5

SWOT-аналіз експортної діяльності вітчизняних промислових підприємств внаслідок інтеграції України до ЄС

СИЛА	СЛАБКІСТЬ
<p>1. Державні реформи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ зменшення адміністративних витрат на роботу митниці; ➤ зростання експорту продукції до ЄС і третіх країн; ➤ подолання корупції в контролюючих органах та органах влади. 	<p>1. Політичні ризики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ обмеження економічного суверенітету держави; ➤ невизначеність стратегій розвитку ЄС; ➤ вихід з СНД, що охолодить відносини з цими країнами; ➤ ризик зменшення надходжень митних платежів до бюджету

Продовження таблиці 1.5

<p>2. Економічні вигоди:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ стабілізація макро показників; ➤ поживлення притоку капіталу до вітчизняної економіки; ➤ сільгоспвиробники отримують дотації; ➤ вартісне перевищення експорту над імпортом; ➤ узгодження митних тарифів; ➤ квотування імпорту; ➤ антидемпінгова політика; ➤ протекціонізм і контроль експорту; ➤ здешевлення української продукції на європейських ринках; ➤ зростання якості української продукції; ➤ заощадження коштів і часу на експортні операції; ➤ здешевлення інвестиційних ресурсів та інноваційних технологій. 	<p>2. Економічні ризики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ деякі види економічної діяльності втрачають ринкові позиції; ➤ проблематичність процесу впровадження європейських цін; ➤ кількісні обмеження виробництва деяких товарів; ➤ впровадження віз для країн сусідів не членів ЄС; ➤ необхідність пристосуватися до нових стандартів продукції, впровадження дорогих систем контролю якості; ➤ додаткові витрати на підвищення якості продукції; ➤ витрати на сертифікацію і стандартизацію продукції.
<p>МОЖЛИВОСТІ</p>	<p>ЗАГРОЗИ</p>
<p>1. Політичні перспективи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ стабілізація політичного процесу в країні; ➤ підвищення політичного статусу та ваги України, як гравця на міжнародній арені <p>2. Економічні перспективи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ створення умов для розвитку малих та середніх підприємств; 	<p>Економічні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ймовірність перенесення в Україну виробництв з високим рівнем забруднення оточуючого середовища; ➤ спеціалізація України як експортера дешевих робочих кадрів; ➤ обмеження експорту Українських товарів на традиційні ринки країн СНД;

Закінчення таблиці 1.5

<ul style="list-style-type: none">➤ встановлення європейської нормативної бази у виробництві;➤ формування середнього класу;вдосконалення медицини, освіти, науки, системи соціального захисту	<ul style="list-style-type: none">➤ зростання темпів відтоку висококваліфікованих кадрів
---	--

Джерело: складено автором на основі [10, 47, 125, 199]

Причинами погіршення ситуації є кваліфікаційна економічних реформ на тлі стрімкого знецінення вітчизняної валюти, та повільність з визначенням стратегії державного та геополітичного пріоритетів розвитку. Практика технічного регулювання, що діє в ЄС, створює певні технічні перешкоди в експорті промислових товарів з України на ринок Європейських країн. Дедалі загострюється системні вади, які стримують розвиток внутрішнього ринку держави та її територій і які значною мірою породжені тіньовими відносинами, що усталилися тут. Відповідно, справедливим і актуальним видається висновок про пріоритетність завдань державної політики щодо усунення цих негативних тенденцій та забезпечення системної детінізації як передумови сталого та структурно збалансованого розвитку внутрішнього ринку України та його сегментів, у тому числі в галузево-просторовому аспекті [10].

Якщо звернути увагу на пріоритетні напрями, за якими розвивається інфраструктура протидії тінізації

економіки в державах, що мають значні успіхи в цій сфері, то це:

- створення спеціально уповноважених державних органів із дієвими компетенціями, правами та правовими засобами щодо власного (або спільного з правовими органами) розслідування, виявлення злочинів у цій сфері й офіційне повідомлення про них (Генеральне командування фінансової гвардії в Італії, FinCEN у США, NBI у Фінляндії, KOKRIM у Норвегії, TRACFiN у Франції, MOT у Нідерландах, DAFI у Польщі, StiF-CFI у Бельгії [27, с. 54–62]);

- розвиток елементів інформаційно-аналітичної інфраструктури детінізації в цілях відповідної підтримки діяльності державних і недержавних структур протидії тіннізації ринків, передання до слідства незаангажованих та об'єктивних додаткових даних заради недопущення подання інформації, яка має характер особистої чи групової зацікавленості, формування єдиного інформаційного ресурсу для взаємодії уповноважених органів в електронній формі стосовно проявів тіннових відносин і реагування на них (досвід Німеччини та США) [79, с. 54–62];

- функціонування інституцій з фінансового моніторингу для упередження і боротьби з приховуванням коштів і незаконними оборудками у різних видах економічної діяльності та цільових сегментах економіки. Наприклад, у США в таких цілях створені і функціонують Служба з оцінювання масштабів операцій з легалізації кримінальних прибутків, Рада Федеральної

резервної системи, Відділ кримінальних розслідувань Податкового управління, Правоохоронна мережа з боротьби з фінансовими злочинами;

– створення і розвиток інституту надання інформаційних повідомлень (за офіційну винагороду) громадянами чи представниками суб'єктів господарювання щодо виявлення ними проявів тіньових відносин (досвід Канади та Німеччини).

Не менш важливим стратегічним пріоритетом для реалізації потенціалу політики системної детінізації економіки України потрібно вважати формування та розвиток інтелектуально-кадрового забезпечення у цій сфері [1]. Йдеться про якісний і фаховий персонал (для роботи у фіскальних структурах, органах протидії корупції, державних і недержавних організаціях виявлення і протидії злочинам у сфері тінізації економічних відносин), результати інтелектуальної творчої діяльності, що завершуються комерціалізацією і ефективним використанням об'єктів інтелектуальної власності та інновацій, а також так званий «штучний інтелект» або новітні ефективні засоби праці та технології, які використовуються при реалізації політики детінізації. Але також потрібно брати до уваги й економіко-політичні відносини насамперед щоб реалізувати розвиток/формування кадрового забезпечення необхідно створити умови, якість, правильно організувати, забезпечувати (повищати кваліфікацію) а головне забезпечити «розумну» винагороду за труди, щоб протистояти детінізації, витік кадрів тощо.

Отже, із вищенаведеного, зазначимо, що розвиток економічної співпраці України з Європейським Союзом дозволить здійснювати більш раціональний розподіл державних ресурсів, підвищити ефективність економічних процесів, що прогнозовано матиме позитивну динаміку сталого економічного зростання України на довгострокову перспективу. Саме на європейських фінансових ринках, які сьогодні є найбільшими у світі, Україна може мобілізувати ресурси, що необхідні для забезпечення макроекономічної стабільності [23].

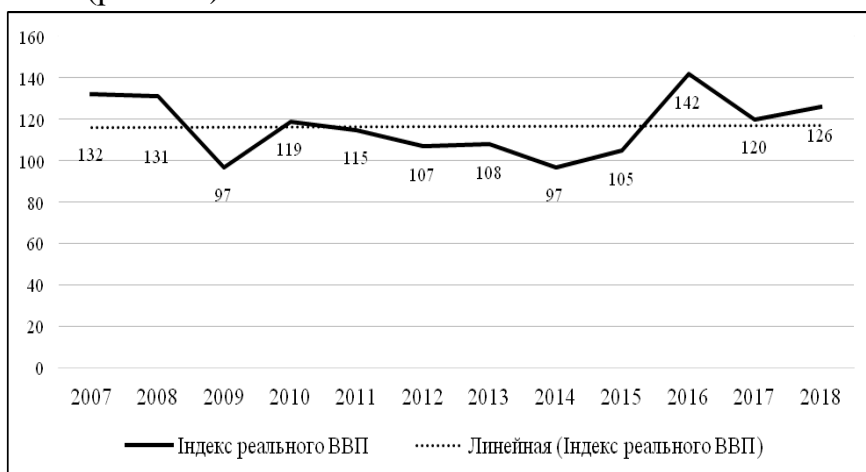
Вивести на вищий рівень нашу державу можливо за певних умов: покращення стану транскордонного співробітництва; покращення рівня життя населення; залучення громадян, підприємців, науковців до розбудови/покращення внутрішнього, зовнішнього ринку включаючи всі галузі розвитку держави. Ефективна соціально-економічна політика має забезпечувати високий рівень життя, який досягається тоді, коли людина забезпечена їжею і житлом, а також іншими об'єктами соціальної інфраструктури, коли вона може задовольняти такі свої запити, як прагнення до миру і справедливості. На рівень життя впливають також такі якісні характеристики розвитку суспільства, як ступінь забрудненості навколишнього середовища, шумовий фон, стан здоров'я та рівень розвитку системи охорони здоров'я, щільність населення, рівень злочинності тощо. Підходи до пріоритетів соціально-економічної політики змінюються в залежності від особливостей оцінки рівня життя членів суспільства.

РОЗДІЛ 2. Реалізація державної політики в сфері соціально-економічного розвитку України та оцінка її ефективності

2.1. Аналіз результатів соціально-економічного розвитку країни

Економіка відображає рівень життєдіяльності країни, її розвиток створює необхідні соціально-економічні передумови для забезпечення гідного рівня життя населення. Економіка України в сучасних реаліях перебуває в дуже складних умовах. Зокрема, такі фактори як, проведення Операції Об'єднаних Сил (далі ООС), невизначеність в системі політичних процесів, економічні кризи та інші сповільнюють її розвиток. У зв'язку із цим виникає необхідність пошуку шляхів вирішення проблем, які гальмують розвиток національної економіки. При цьому можна базуватися макроекономічних показниках: економічне зростання, повна зайнятість, стабілізація цін, бездефіцитний бюджет і рівновага платіжного балансу [92, с. 8]. Для уникнення негативної динаміки основних макроекономічних показників та стабілізації економіки України необхідно усунути структурні диспропорції в галузевій структурі економічної системи та вирівнювати розвиток усіх сегментів фінансової системи [24]. Це дасть змогу економіці створити певний фінансовий потенціал для протистояння кризовим явищам в майбутньому.

Розглянемо напрями розвитку економіки держави та проаналізуємо макроекономічні показники, які є системно утворюючими чинниками соціально-економічного розвитку, а саме ВВП, інфляція, споживчі ціни, цін виробників промислової продукції, ціни реалізації продукції сільського господарства, промислове виробництво, реальна заробітна плата, експорт та імпорт товарів України з країнами ЄС та рівень безробіття в Україні. Для відображення зміни динаміки ВВП України за 2007–2018 рр. було використано індекс реального ВВП (рис. 2.1).

Джерело: складено автором на основі [34]

*з 2014 р. без урахування тимчасово окупованої території АРК і частини Донецької і Луганської областей в зоні проведення ООС

Рис. 2.1. Динаміка зміни індексу реального ВВП України за 2007–2018 рр.

Спостерігається тенденція незначного коливання індексу протягом обраного періоду. Індекс набуває максимального значення в 2016 р. – 142, а найменшого в 2009 р. та 2014 р.– 97. Нині важко прогнозувати, скільки часу знадобиться для відновлення економіки України після падіння індексу зі 142 до 120 в 2017 р.

При розрахунку ВВП доцільно дати оцінку результатів виробництва та споживання, темпів економічного зростання, продуктивності праці, а також сформулювати уявлення про загальний добробут нації [58, с. 804]. Динаміку ВВП України за період з 2007 по 2018 роки представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка ВВП України з 2007–2018 роки

Роки	Номінальний ВВП	Номінальний ВВП (в грн.) на душу населення			ВВП (в USD) на душу населення			Населення (тис. чол.)
2007	720731	15496,5	+3866.2	+33.2%	3068.6	+765.6	+33.2%	46509
2008	948056	20494,9	+4998.4	+32.3%	3891	+822.4	+26.8%	46258
2009	913345	19832,3	-662.5	-3.2%	2545.5	-1345.6	-34.6%	46053
2010	1082569	23600,4	+3768.1	+19.0%	2974	+428.5	+16.8%	45871
2011	1316600	28813,9	+5213.4	+22.1%	3570.8	+596.8	+20.1%	45693
2012	1408899	30912,5	+2098.6	+7.3%	3856.8	+286.1	+8.0%	45577
2013	1454931	31988,7	+1076.2	+3.5%	4030.3	+173.5	+4.5%	45483
2014	1566728	35834	+3845.3	+12.0%	3014.6	-1015.7	-25.2%	43722
2015	1979458	46210,2	+10376.1	+29.0%	2115.4	-899.2	-29.8%	42836
2016	2383182	55853,5	+9643.3	+20.9%	2185.9	+70.5	+3.5	42668
2017	2982920	70224,3	+ 14370.8	+25.7%	2640,3	+454.4	+20.8%	42477
2018	3558706	84192,0	13967.7	+19.9%	2947,9	307.5	11.6%	42269

Джерело: складено автором на основі [34]

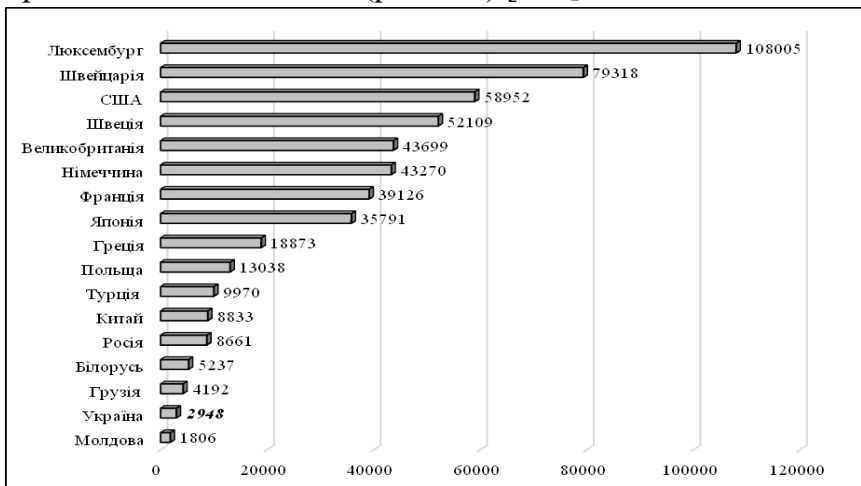
*з 2014 р. без урахування тимчасово окупованої території АРК і частини Донецької і Луганської областей в зоні проведення ООС

Номинальний ВВП України за досліджуваний період мав зростаючий характер, за виключенням 2009 року. Оскільки зростання зумовлено тим, що економіка держави нестримно розвивалася. З 2008 року відбувся спад, яке було спричинено світовою економічною кризою та призвело до від'ємного ВВП у 2009 році. Пізніше спостерігається незначне піднесення. У 2017 році номінальний ВВП в Україні становив 2982920 млн. грн., а в 2018 році 3558706 млн грн. Номінальний ВВП у 2019 році становив 845,8 млрд грн, а ВВП у розрахунку на одну особу – 20 203 грн. Дані ВВП за перший квартал 2020 року попередні, зауважили у відомстві. Уточнені дані про ВВП за перший квартал 2020 року будуть оприлюднені у березні 2021 року, а остаточні – у березні 2022 року [107].

За офіційною статистикою, у 2012–2013 роках ВВП проявив негативну динаміку. На його зниження у 2014 році вплинув початок ООС на Сході країни, що призвело до торгової блокади Донбасу в першому кварталі 2017 року. Виходячи з того, що протягом минулого 2017–2018 року громадян нашої держави стало на 168 тис. осіб (не враховуючи не офіційну статистику, яка досягла більше 200 тис. осіб) менше, показник ВВП на душу населення мав у незначній мірі зрости. Оскільки більша частина промислового потенціалу знаходилася саме там, то початок бойових дій зупинив виробництво на сході і тим самим значно зменшив ВВП країни. Експорт вугілля та металів, з цієї області був заборонений, що вплинуло на економіку країни. Проте економіка змогла впоратися з наслідками

блокади, і в 2017 році її зростання становило близько 2%. Крім того відновилися звичайні обсяги експорту товарів з країни завдяки укладенню угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом у січні 2016 року [134].

ВВП на душу населення являється одним з найбільш точних способів оцінки економічного розвитку держави. Останній звіт Index of Economic Freedom міжнародної організації The Heritage Foundation містить показники обсягів ВВП та ВВП на душу населення (за ПКС). У 2018 році даний показник в Україні становив 2948\$, порівняно з провідними країнами світу ВВП України значно відстає та розміщує нашу державу на 133-тій позиції серед 187 країн світу за якими було проведено дослідження (рис. 2.2) [135].

Джерело: складено автором на основі [135]

Рис. 2.2. ВВП на душу населення в різних країнах світу за 2018 рік, в дол. США

Україна посіла 133 місце з показником 2948 доларів США, поруч з нами – Папуа-Нова Гвінея, де рівень ВВП на душу населення майже дорівнює нашому і складає 2594 доларів. Україна має характерний розвиток тільки в окремих галузях виробництва, які є ресурси затратними, виробництво, в основному, сировинної продукції, тоді як готова продукція не відповідає міжнародним стандартам [20]. Після подій 2014 року громадяни держави стали бідніше у декілька разів, відбулася девальвація національної валюти, що призвела до скорочення реальних доходів населення.

Показник ВВП України порівняно з сусідніми країнами за даними Міжнародного валютного фонду 2018 року значно відстає. Порівняно з Україною рівень ВВП країн СНД значно вище, як і країн Європейського Союзу. Абсолютний рівень ВВП в Україні дуже низький. Якщо курс долара не зміниться, то ВВП через пару років підвищиться до 3 тис дол., ще через 3–4 роки до 4 тис дол. (в 2008 році номінальний ВВП у доларах був близько 8 тис дол., а в 2013 році – близько 4 тис дол., 2019 році – близько 3933,7 тис дол.).

Всесвітній банк суттєво погіршив прогноз по зростанню ВВП України в 2019–2020 роках. Оскільки в кінці 2019 р. в країні Китаю було виявлено «медичну лихорадку», яка переросла у пандемію і заразивши країн поднях. Аналізуючи світову пандемію під назвою COVID-19, яка охопила континент – паралізувала передові країни разом зі слабкими країнами. Порівнюючи збитки з світовою

фінансовою кризою 2008 - 2009 років з терактами – пандемія коронавірусу перевищила. Офіційно пандемія COVID-19, досягла України в березні 2020 року.

За прогнозами аналітиків Bank of America, вже двічі погіршили прогноз щодо динаміки світового ВВП у 2020 році, наразі очікують падіння на 2,7%. За попередніми даними – зростання світової економіки на 0,3%. Адже зниження світового ВВП на 3% – це значно гірше, ніж рецесія 2008-2009 років. [147]. У 2020 році очікується, що економіка України скоротиться на 3,5%, тоді як падіння світової економіки становитиме 5,2%, в 2021 році українська економіка зросте на 3%, тоді як світова - на 4,2%. зростання реального ВВП України в 2019 році сповільнилось до 3,2% із 3,4% у 2018 році, або максимального показника за останні 7 років. [144]. Банк уточнив, що в порівнянні з попереднім прогнозом в січні цього року він погіршив очікування динаміки ВВП України в цьому році на 7,2 процентних пункту (п.п.), а в наступному - на 1,2 п.п.

В VI кварталі 2019 року відбулося різке уповільнення зростання ВВП. Причиною цьому було світове падіння цін і попиту на залізну руду і сталь, які становлять значну частку ВВП України. Також наприкінці 2019 року українська гривня доволі зміцніла, що зробило експорт менш вигідним. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у січні 2020 року обсяги промислового виробництва знизились на 5,1%. Виробництво сталі в Україні в 2019 році зменшилося на

1,3%, порівняно з 2018 роком; виробництво чавуну - на 2,5% [101].

У 2020 році скорочення обсягів промислового виробництва продовжилося. Так, виробництво сталі в січні 2020 зменшився на 5,1%, виробництво чавуну – на 2,7% (порівняно з січнем 2019 року). В лютому 2020 року, за даними асоціації «Укрметалургпром» виробництво сталі зменшилося на 8,3%, виробництво заліза – на 7,5% (порівняно з січнем 2020 року). Виробництво електроенергії у 2019 році зменшилось на 4,9% порівняно з 2018 роком. Це можна пояснити падінням обсягів промислового виробництва, що автоматично призвело зниження споживання електроенергії [142].

Згідно із законом Оукена, існує залежність між темпом росту ВВП і безробіттям. Безробіття чинить негативний вплив на ріст ВВП та не може бути доцільним як в економічному, так і в соціальному плані, адже його зростання створює низку проблем: знижується купівельна спроможність населення; скорочується доходи бюджету країни через втрату платників податків; збільшується кількість відтоку інтелектуального капіталу за кордон; посилюється соціальна напруженість тощо. Структурні зрушення в економіці, зниження темпів економічного розвитку, співвідношення цін на фактори виробництва, інфляція, недосконале трудове законодавство, низький рівень професійної підготовки та перепідготовки, недостатній рівень програм зайнятості та демографічні процеси є визначальними для рівня

безробіття. У зв'язку з важливістю зайнятості населення як складника «магічного п'ятикутника» (рис. 2.3) необхідно дослідити рівень безробіття в нашій державі (див. рис. 2.4) [49].

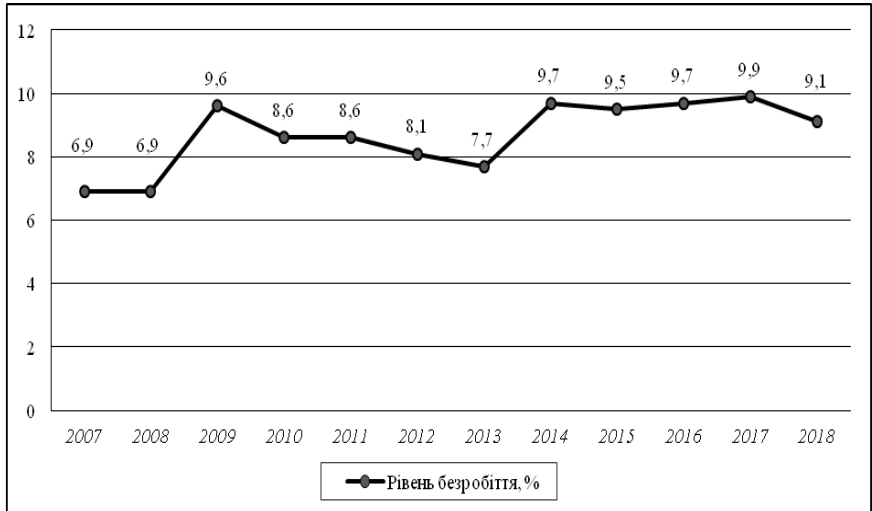

Джерело: [49]

Рис. 2.3. Розвиток економіки України на основі концепції «магічного п'ятикутника»

Найменший рівень безробіття спостерігаємо в період 2010–2013 рр., який складав 7,7–8,6%. Починаючи з 2014 року рівень безробіття зростає з 7,7% до 9,7%. І в

2018 році склав 9,1%, тобто більше 42 тис. чол. від всієї кількості населення є безробітними [33]. Так тенденція є негативною для розвитку соціально-економічного стану України. І потребує втручання з боку держави в контексті розроблення відповідних механізмів та інструментів протидії такій ситуації. Державна політика стимулювання повинна враховувати дану ситуацію, що в свою чергу сприятиме відповідній співпраці з Міністерством соціальної політики України з метою розроблення необхідних заходів для зменшення рівня безробіття. Головним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи є Державна служба зайнятості України діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство соціальної політики. З 2016 року розпочалося реформування Державної служби зайнятості України (далі – Служба) в межах якого відбулася реорганізація Служби результатом якої стало перетворення її на сучасну сервісну установу з високим рівнем довіри клієнтів, соціальних партнерів та громадськості. Запровадження нових методів роботи Служби забезпечило надання нею послуг, що відповідають запитам клієнтів, підвищили результативність її взаємодії з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та соціальними партнерами, сприяє більшій доступності послуг. Зросла чисельність роботодавців, які користуються послугами Служби [33].

Джерело: складено автором на основі [33]

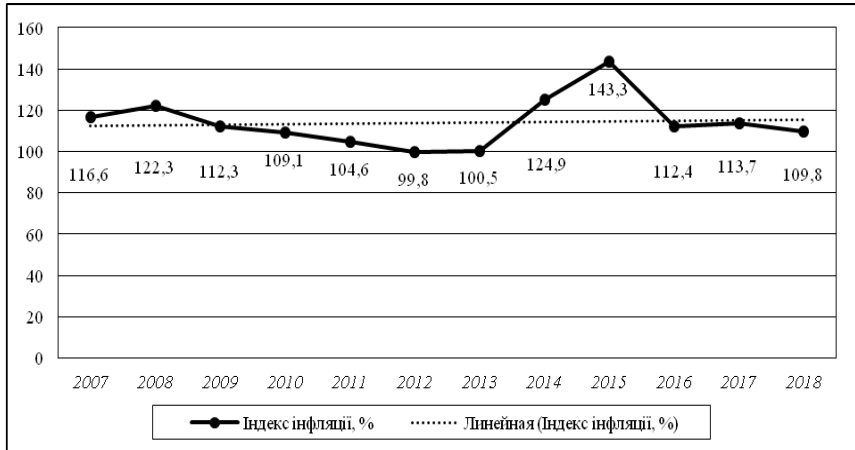
*з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 2.4. Динаміка зміни рівня безробіття в Україні за 2007-2018 рр., %

Очікуваним результатом реорганізаційних змін є розширення бази вакансій Служби та підвищення результативності взаємодії Служби із роботодавцями та суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні. В умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади в Україні перед Службою стоїть завдання оперативного реагування на виклики регіональних ринків праці, розвитку кадрового,

фінансового, інфраструктурного потенціалу на новій територіальній основі з урахуванням створення громад.

Однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки, яка негативно впливає на всі аспекти життя суспільства є інфляція. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження суб'єктів господарювання, перешкоджає довгостроковим інвестиціям та економічному зростанню. Висока інфляція руйнує грошову систему, провокує втечу національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню у внутрішньому обігу іноземною валютою, підриває можливості фінансування державного бюджету. За 2016 р. індекс інфляції зменшився на 30,9% порівняно з 2015 р., що свідчить про ефективні заходи щодо боротьби з інфляцією враховувати баланс бюджету та стабілізація економіки, яка уособлює проблему за умов економічного спаду. Збалансування державного бюджету залежить як від дискреційних заходів фіскальної політики, так і від економічного циклу. Фіскальна політика може вважатися ефективною лише тоді, коли під час падіння виробництва стимулює розвиток національної економіки. Якщо в умовах падіння виробництва держава не вдається до стимулюючих фіскальних заходів і не збільшує структурний дефіцит, то така фіскальна політика є неефективною, тобто не виконує стабілізаційну функцію [24]. Дослідження зміни індексу інфляції в Україні за 2007–2018 рр. наведено на рис. 2.5.

Джерело: складено автором на основі [34]

*з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

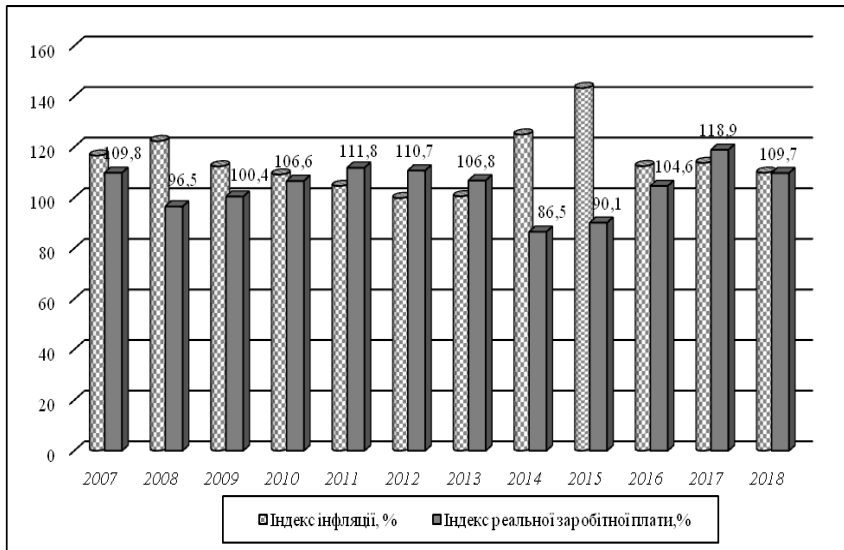
Рис. 2.5. Динаміка зміни індексу інфляції в Україні за 2004-2018 рр.

Індекс інфляції в Україні за 2007–2018 рр. має нестабільну тенденцію розвитку: з 2007–2018 рр. зріс на 10% при тому, що в 2008–2009рр. країна потерпала від фінансово-економічної кризи. Найвищий темп інфляції спостерігаємо в 2015 році – 143,3% на фоні глибокого спаду виробництва, тобто так звана стагфляція, обумовлена девальвацією гривні і здороженням імпорту. Стагфляція спричинила суттєве зниження реальних доходів населення. Держава не мала антикризової стратегії проте НБУ здійснювалося рефінансування комерційних банків, проводилися валютні аукціони на умовах загальної

конкуренції та доступу всіх їх учасників, урядом здійснювалася капіталізація банків на суму понад 29,3 млрд. дол. завдяки випуску внутрішніх держоблігацій. Незважаючи на величезні обсяги рефінансування банків НБУ [137, с.13].

За 2016 р. індекс інфляції зменшився на 30,9% порівняно з 2015 р., що свідчить про ефективні заходи щодо боротьби з інфляцією, у 2017 році прискорилося до 13,7% порівняно з 12,4% в 2016 році В 2018 році індекс інфляції склав 109,8%. Основними показниками інфляційних процесів є зростання цін на комунальні послуги, товари і послуги та військовим конфліктом на Сході країни. Зростання цін відбувалося на фоні падіння реальних наявних доходів українців, у 2015 році знизилися більш, ніж на чверть. Основними чинниками підвищення цін стало підвищення тарифів, що регулюються адміністративно, та зростання світових цін на нафту. Зокрема під впливом збільшення витрат на енергоносії та оплату праці пришвидшилося зростання адміністративно регульованих цін навіть попри відтермінування підвищення цін на газ для населення [137].

Для того, щоб відобразити реальну інфляцію в Україні порівняємо індекси інфляції та реальної заробітної плати за 2007–2018 роки (рис. 2.6). Після 2014 року ці індекси цілковито протилежні одне одному, хоча в нормі індекс реальної зарплати повинен коливатися десь в межах, близьких до 100%, бажано з невеликим перевищенням (див. рис. 2.6.).

Джерело: складено автором на основі [34]

*з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 2.6. Динаміки зміни індексу реальної заробітної плати та індексу інфляції за 2007–2018 рр., %

Високий рівень споживчої інфляції пояснюється впливом зовнішніх та сезонних чинників, а також змінами в адміністративно регульованих тарифах. Зокрема, високими світовими цінами нафти вартість нафти сорту Brent упродовж останніх місяців 2018р. коливались у інтервалі 75–82 доларів за барель. У звітному періоді 2020 року вартість травневого ф'ючерса на північноамериканську нафту марки WTI на

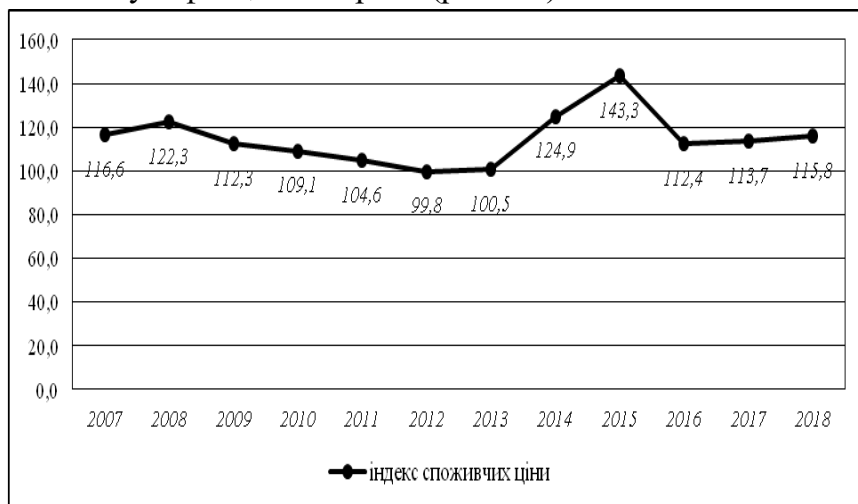
електронних торгах упродовж дня в понеділок, знижувалася на понад 75 відсотків до менше 5 доларів США за барель на тлі затовареності ринку і зниження попиту через пандемію коронавірусної інфекції. Ціна на нафту марки Brent просіла значно менше – у червні знижувалася на понад 7 відсотків до близько 26 доларів за барель, однак згодом дещо відіграла падіння [98].

Слід відзначити, що уперше в історії ціна на нафту стала від'ємною, яка відбулася 20 квітня 2020 року - нафта марки WTI з поставкою в травні на Нью-Йоркській товарній біржі впала до «нуля» доларів, а потім обрушилася до «мінус» 37 доларів за барель падіння становило 300%. [102].

Поступовим зменшенням пропозиції деяких овочів, зростанням цін на газ для промисловості, підняттям «Укрзалізницею» вартості пасажирських квитків (на 12%), впливом підвищення тарифів на послуги «Укрпошти» та збільшення мінімальних оптових та роздрібних цін на алкоголь. Чинником впливу на споживчі ціни було й зростання виробничих витрат – зростання цін виробників, яке певним чином трансформувалося в споживчі ціни [31].

Спостерігається серйозне зростання вартості продовольчих продуктів, регулювання (декларування) цін на які було скасовано з липня 2017 року постановою Кабінету Міністрів №394. Так, ціни на продукти харчування в 2018 році зросли в порівнянні з 2017 роком на 12,2% [118].

Оскільки в структурі споживчого кошика висока питома вага саме витрат на продукти харчування, скасування декларування цін на продовольство значною мір впливає на споживчу інфляцію в Україні (рис. 2.7).

Джерело: складено автором на основі [34]

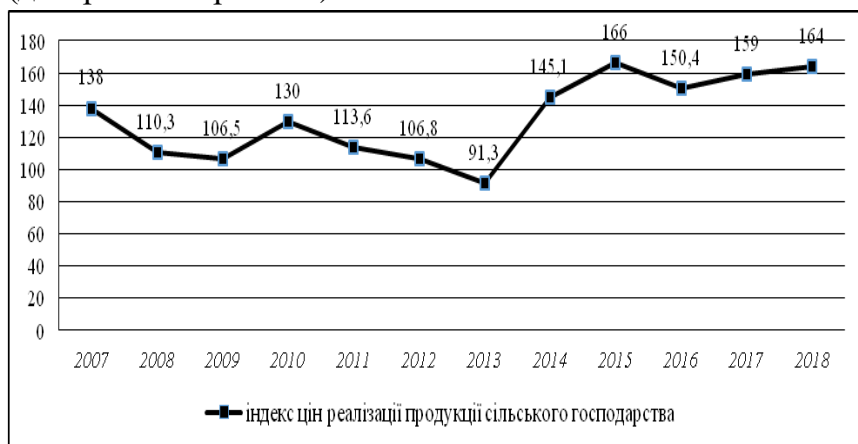
**з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)*

Рис. 2.7. Динаміка зміни індексу споживчих цін України за 2007–2018 рр., %

Сповільненню споживчих цін сприятиме комплексний перегляд політики ціноутворення на продукти харчування. В 2018 році споживча інфляція помірно сповільнювалася, наблизившись до верхньої межі цільового діапазону (див. рис. 2.7). Однак розширення споживчого попиту, високі темпи зростання заробітних плат (див. рис. 2.6),

відображаються на споживчій інфляції в 2019 році, у 2020 році спостерігається стрімке падіння цін на нафту. Констатуючи нинішній стан економіки включаючи пандемією – про занадто низькі інфляційні показники останніх місяців звітного періоду. Приміром, із січня по травень споживчі ціни в Україні зросли лише на 1,8%. Причому, в лютому зафіксовано навіть дефляцію (зниження цін). Як, до речі, і у червні-серпні та в грудні минулого року [107]. Вплив НБУ на рівень інфляції істотний, але він не має визначального значення. Грошові відносини не відірвані від інших сфер економічного життя. Дії, що проводяться в межах можливостей НБУ, без інших комплексних заходів не дадуть належного ефекту. Підвищення ставки рефінансування, а це головний інструмент НБУ в боротьбі з інфляцією, в умовах монополістичної структури ринку не забезпечить зниження інфляції до установлених річних цілей тому, що виробники-монополісти підтримують невідповідність сукупного попиту і пропозиції з метою забезпечення контролю над ціноутворенням. Інфляція в Україні не є виключно монетарним феноменом. Загалом, інфляція – явище багатofакторне. В неї чимало складових. Якщо сегрегувати складові на монетарні і немонетарні, то саме немонетарних виявиться більше. Й нехтувати внеском немонетарних складових у зростання цін не можна. Наприклад, тарифи національних природних монополій та інфраструктурних монополістів впливають на рівень цін у нашій країні. Впливає на ціни й вартість енергоресурсів, які ми,

переважно, імпортуємо. Сильний вплив на зростання споживчих цін мають чинники, які не підконтрольні НБУ. Серед них, разом зі скасуванням регулювання цін на продукти харчування – зростання адміністративно регульованих тарифів на послуги ЖКГ, збільшення цін виробників промислової і сільськогосподарської продукції (див. рис. 2.8 і рис. 2.9).

Джерело: складено автором на основі [34]

*з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 2.8. Динаміка зміни індексу цін реалізації продукції сільського господарства України за 2007–2018 рр., %

Ціни виробників промислової продукції за 2018 рік зросли на 4,6% в порівнянні з 2017 роком (див. рис. 2.8). Таким чином, річне зростання оптових цін стало мінімальним з 2013 року.

Джерело: складено автором на основі [34]

**з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)*

Рис. 2.9. Динаміка зміни індексу цін виробників промислової продукції України за 2007–2018 рр., %

Ці фактори діють на боці витрат, тому НБУ обмежений у протидії зростанню цін. Для зниження інфляції НБУ змушений підвищувати облікову ставку, але в період виходу економіки з кризи це має наслідком зростання вартості кредитів та зменшення обсягів кредитування економіки. Потенціал позитивного впливу збільшення облікової ставки на стримування інфляції в умовах інфляції пропозиції є обмеженим. Запровадження за аналогією з європейськими країнами, максимальні торговельні націнки: максимальна націнка на продукти не повинна перевищувати 15% від ціни виробника, на звичайні

товари не має бути вищою за 30% від ціни виробника. На імпорتنі товари – не більше ніж 30% від митної ціни. Основним принципом регулювання цін у розвинених країнах є обмеження норм прибутків підприємств соціального-значущого виробництва на певному рівні та введення штрафів за перевищення такого рівня; забезпечення державного контролю за ціноутворенням на споживчому ринку України. Необхідність вжити дієвих заходів із демонополізації економіки України. Високий рівень споживчої інфляції пояснюється впливом зовнішніх та сезонних чинників, а також змінами в адміністративно регульованих тарифах.

Усі основні макроекономічні баланси знаходяться під значним впливом цінових чинників. Основні засади цінової політики та регулювання відносин, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення визначає Закон України «Про ціни і ціноутворення». Державна цінова політика є складовою частиною державної економічної та соціальної політики України і спрямована на забезпечення розширення сфери застосування вільних цін. Суб'єкти господарювання під час провадження господарської діяльності використовують вільні ціни та державні регульовані ціни.

На зростання цінової динаміки на споживчому ринку за останні роки вплинуло ряд чинників, а саме: складна ситуація у південно-східних регіонах України,

зокрема руйнування об'єктів промисловості та транспортної інфраструктури, девальвація офіційного курсу гривні, підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, звуження купівельної спроможності населення. Поряд з адміністративним регулюванням цін Урядом України вживаються також інші заходи, спрямовані на недопущення дестабілізації цінової ситуації на ринку продовольства.

В 2018 році споживча інфляція помірно сповільнювалася, наблизившись до верхньої межі цільового діапазону(див. рис. 2.7). Однак розширення споживчого попиту, високі темпи зростання заробітних плат (див. рис. 2.6), відображаються на споживчій інфляції в 2019 році, на початку 2020 р. спостерігалось стрімке падіння цін на нафту.

Аналізуючи нинішній стан економіки включаючи пандемією – про занадто низькі інфляційні показники останніх місяців звітного періоду. Приміром, із січня по травень споживчі ціни в Україні зросли лише на 1,8%. Причому, в лютому зафіксовано навіть дефляцію (зниження цін). Як, до речі, і у червні-серпні та в грудні минулого року.

Вплив НБУ на рівень інфляції істотний, але він не має визначального значення. Грошові відносини не відірвані від інших сфер економічного життя. Дії, що проводяться в межах можливостей НБУ, без інших комплексних заходів не дадуть належного ефекту. Підвищення ставки рефінансування, а це головний

інструмент НБУ в боротьбі з інфляцією, в умовах монополістичної структури ринку не забезпечить зниження інфляції до установлених річних цілей тому, що виробники-монополісти підтримують невідповідність сукупного попиту і пропозиції з метою забезпечення контролю над ціноутворенням. Інфляція в Україні не є виключно монетарним феноменом. Загалом, інфляція – явище багатofакторне. В неї чимало складових. Якщо сегрегувати складові на монетарні і немонетарні, то саме немонетарних виявиться більше. Й нехтувати внеском немонетарних складових у зростання цін не можна. Наприклад, тарифи національних природних монополій та інфраструктурних монополістів впливають на рівень цін у нашій країні. Впливає на ціни й вартість енергоресурсів, які ми, переважно, імпортуємо [32].

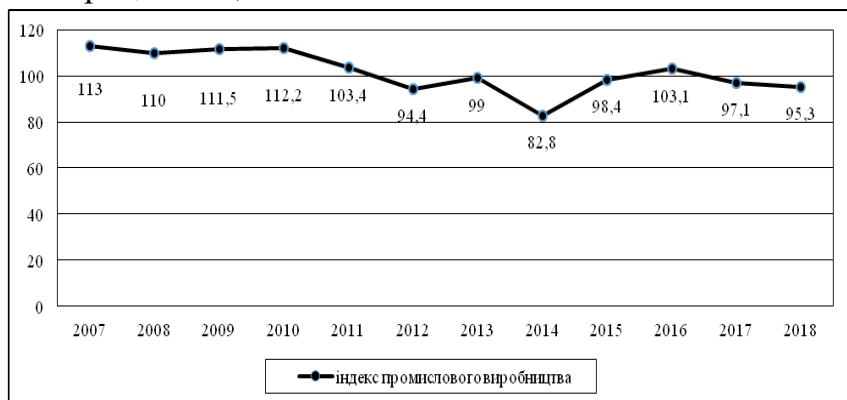
Сильний вплив на зростання споживчих цін мають чинники, які не підконтрольні НБУ. Серед них, разом зі скасуванням регулювання цін на продукти харчування – зростання адміністративно регульованих тарифів на послуги ЖКГ, збільшення цін виробників промислової і сільськогосподарської продукції (див. рис. 2.8 і рис. 2.9). Ці фактори діють на боці витрат, тому НБУ обмежений у протидії зростанню цін. Для зниження інфляції НБУ змушений підвищувати облікову ставку, але в період виходу економіки з кризи це має наслідком зростання вартості кредитів та зменшення обсягів кредитування економіки. Потенціал позитивного впливу збільшення

облікової ставки на стримування інфляції в умовах інфляції пропозиції є обмеженим [30].

Зниження рівня інфляційних процесів залежить від співвідношення багатьох економічних і політичних факторів та ступеня їхньої активності. Найбільшої ефективності можна досягти лише за умов комплексного використання всіх можливих способів боротьби з інфляцією. Слід також враховувати баланс бюджету та стабілізація економіки, яка уособлює проблему за умов економічного спаду. Збалансування державного бюджету залежить як від дискреційних заходів фіскальної політики, так і від економічного циклу. Фіскальна політика може вважатися ефективною лише тоді, коли під час падіння виробництва стимулює розвиток національної економіки. Якщо в умовах падіння виробництва держава не вдається до стимулюючих фіскальних заходів і не збільшує структурний дефіцит, то така фіскальна політика є неефективною, тобто не виконує стабілізаційну функцію [24].

Промислове виробництво в Україні падало чотири роки поспіль: у 2012 році – на 0,7%, в 2013 році – на 4,3%, у 2014 році – на 10,1%, у 2015 році – на 13% (див. рис. 2.7). У 2016 році зростання відновилося, і за рік обсяги зросли на 2,8% [34]. Протягом всього 2017 року промислове виробництво падало і лише за уточненими даними за підсумками року зростання склало 0,4%. Нині промислове виробництво демонструє падіння, яке за підсумками 2018 року скоротилося на 1,8% в порівнянні

з 2017 роком. Темпи промислового виробництва мали мінімальне значення в 2014 році – 82,8, максимальне в 2010 році – 112,2.

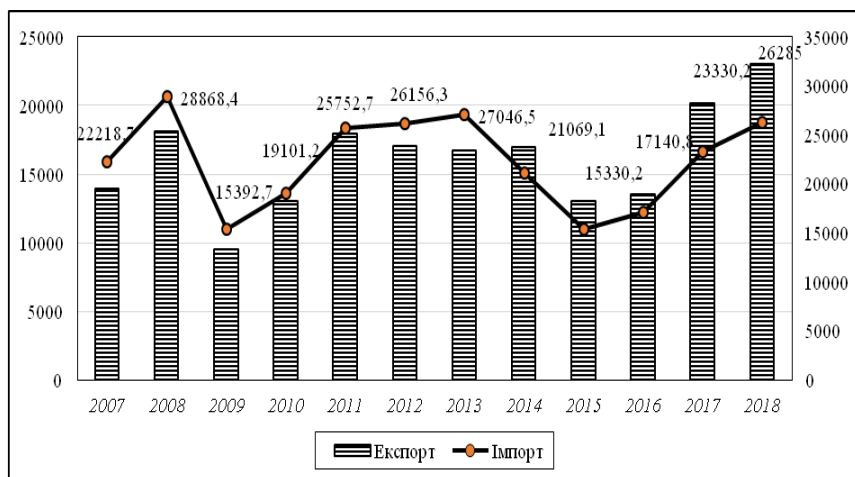
Джерело: складено автором на основі [34]

**з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)*

Рис. 2.10. Динаміка зміни індексу промислового виробництва України за 2007–2018 рр., %

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом декларує створення зони вільної торгівлі (ЗВТ), зняття митних та інших перешкод для вільного переміщення товарів і послуг між Україною та ЄС. Україна має досить відкриту економіку її розвиток значно залежить від імпортно-експортних потоків [121]. І оскільки наша країна поставлена перед вибором Східного або Західного партнерства, слід дослідити географічну структуру зовнішньо-торгівельного обороту. Виділяючи два ключових

регіони зовнішньої торгівлі України: СНД, де понад 99% належить торгівлі з країнами-партнерами (Білорусь, Казахстан, Азербайджан та ін.), та Європейський Союз. Їх загальна частка становить понад 2/3 зовнішньоторгівельного обороту України. Динаміка експорту та імпорту України з країнами ЄС представлено на рис. 2.11.

Джерело: складено автором на основі [13]

Рис. 2.11. Динаміка експорту та імпорту України з країнами ЄС за 2007–2018 рр., млн. дол. США

Спостерігаємо тенденцію, що обсяг імпорту перевищує обсяг експорту товарів країн ЄС. Основним торговельним партнером України в 2018 році були країни ЄС. Частка їхніх товарів складала майже 40% від основного торговельного обороту України. В результаті чого Україна отримала близько п'ятдесяти мільйонів доларів США. Щодо експорту українських товарів, то обсяг до країн ЄС

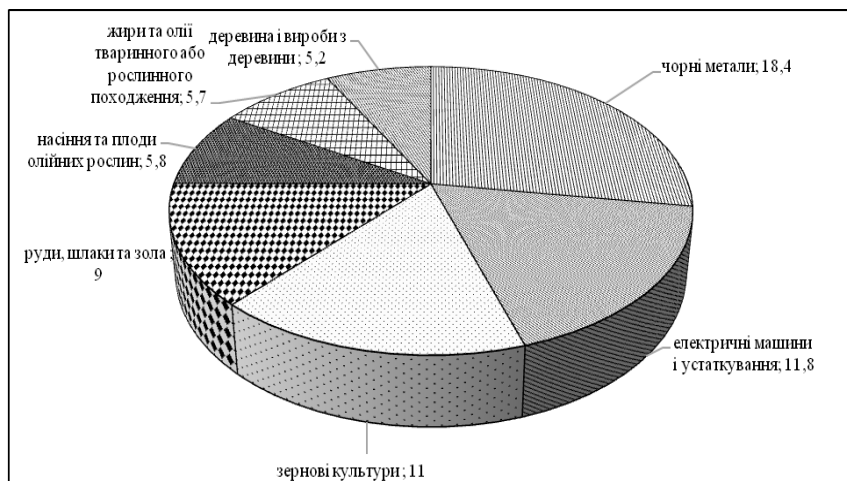
склав близько двадцяти трьох мільйонів доларів США, тим самим відбулося збільшення на 14% попереднього з минулим періодом. Імпорт товарів та послуг склав майже двадцять сім мільйонів доларів США (збільшення відбулося на 12,7%) з країн ЄС до України в 2018 році. Але це не вплинуло на кінцеве сальдо, яке відобразилося негативно в сумі трьох мільйонів доларів США.

Основними партнерами України серед країн ЄС у 2018 р. в торгівлі були такі країни як: Велика Британія, Нідерланди, Франція – частка, яких склала від 4,6% до 5,5%; найбільший обсяг торгівлі Україна отримала від Німеччини та Польщі – 18,1% та 14,7% відповідно; Угорщина – 6,1%; Італія – 9,8%.

В імпорті українських товарів маємо наступну структуру: Велика Британія – 5%; Італія та Німеччина – майже 12%; Іспанія – 6%; Нідерланди та Угорщина – 7%; Польща – 15%. Основними експортерами до України були всі вище перелічені країни, особливо виокремити з них варто Німеччину з часткою 24,2% та Польщу – 14,5%. Решта країн мали обсяг в межах від 3,5% до 8% (Італія, Франція, Чехія, Угорщина, Нідерланди, Великобританія).

До основних товарних категорій українського експорту в ЄС належать: чорні метали (18,4% у експорті до ЄС); електричні машини і устаткування (11,8%); зернові культури (11,0%); руди, шлаки та зола (9,0%); насіння та плоди олійних рослин (5,8%); жири та олії тваринного або

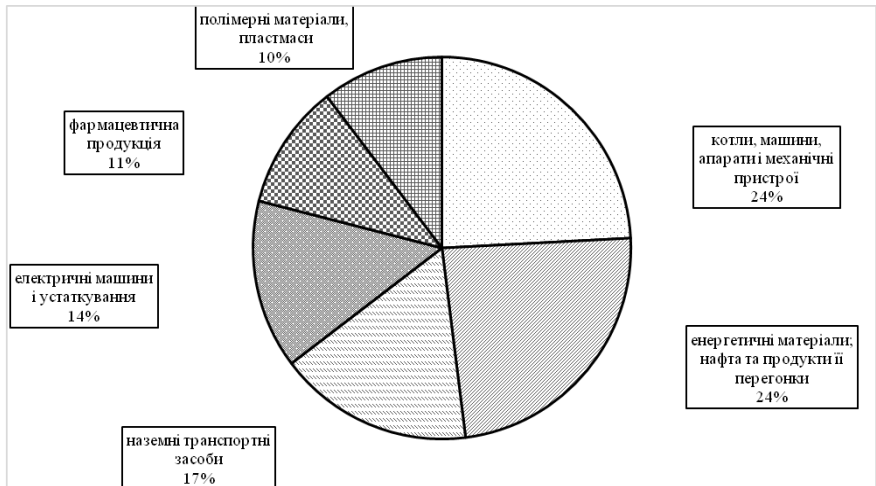
рослинного походження (5,7%); деревина і вироби з деревини (5,2%) (див. рис. 2.12).

Джерело: складено автором на основі [13]

Рис. 2.12. Структура товарів українського експорту в країни ЄС, %

У імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії: котли, машини, апарати і механічні пристрої (13,9% у імпорті з ЄС); енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (13,7%); наземні транспортні засоби (9,6%); електричні машини і устаткування (8,2%); фармацевтична продукція (6,1%); полімерні матеріали, пластмаси (6,0%) (див. рис. 2.13) [165].

Джерело: складено автором на основі [34]

**з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)*

Рис. 2.13. Структура товарів українського імпорту в країни ЄС, %

На підставі наведених даних можна констатувати, що Уряду України не вдалося за допомогою адміністративних та макроекономічних заходів приборкати інфляцію та стабілізувати ситуацію з цінами. Відсутність єдиного державного органу з питань додержання державної дисципліни цін неминує призводить до дестабілізації цінової ситуації на споживчому ринку, зростання рівня інфляції, а також до безвідповідальності за це на загальнодержавному рівні [131].

Водночас інфляційні перспективи виглядають зовсім нерадісно на тлі високих темпів зростання цін

виробників (індекс цін виробників промислової продукції в 2018 році майже утричі перевищив споживчу інфляцію та склав 115,6%), а також можливого подальшого підвищення під впливом Міжнародного валютного фонду тарифів на газ і комунальні послуги. Крім того, основними ризиками для інфляційної динаміки до кінця поточного року залишаються зовнішні чинники, а саме: високий рівень цін на сировинні товари на світових ринках; висока волатильність цін на нафту через нестабільність в основних країнах-експортерах вуглеводнів, що може спричинити подальше підвищення цін на енергоресурси, проведення ООС на Сході України.

Отже, одними із заходів державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку, що в умовах постійного підвищення цін і тарифів для населення на продукти харчування, газ, електроенергію, житлово-комунальні послуги, реальною допомогою громадянам, які виступають головними платниками ПДВ, має стати зниження ставок ПДВ на споживчі товари та послуги до рівня не більш як 5%. Держава має надавати дотації суб'єктам господарювання: на підтримку виробництва продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою

фінансування капітальних вкладень на рівні, не обхідному для підтримання їх діяльності, на технічний розвиток, що дає значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законом.

Запровадження за аналогією з європейськими країнами, максимальні торговельні націнки: максимальна націнка на продукти не повинна перевищувати 15% від ціни виробника, на звичайні товари не має бути вищою за 30% від ціни виробника. На імпортні товари – не більше ніж 30% від митної ціни.

Основним принципом регулювання цін у розвинених країнах є обмеження норм прибутків підприємств соціального-значущого виробництва на певному рівні та введення штрафів за перевищення такого рівня;забезпечення державного контролю за ціноутворенням на споживчому ринку України. Необхідність вжити дієвих заходів із демонополізації економіки України. Держава може здійснювати компенсації або доплати сільськогосподарським товаровиробникам за сільськогосподарську продукцію, яку вони реалізують державі. Підстави та порядок застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання повинні визначатися законом.

Таким чином, загальна ситуація з цінами вимагає від уряду активізації участі у визначенні й реалізації державної політики ціноутворення, посилення громадського контролю за рівнем цін і тарифів. З питань цінової політики органами місцевого самоврядування та громадам

необхідно виконувати наступні зобов'язання: забезпечити контроль за дотриманням порядку формування і встановлення тарифів на послуги житлово-комунального господарства, громадського транспорту в розмірі, що відповідає економічно обґрунтованому рівню, із одночасним здійсненням заходів щодо соціального захисту населення; регулювати розміри торговельних надбавок на дитяче харчування, лікарські засоби та вироби медичного призначення (відповідно до діючого переліку вказаної продукції, ціни на яку підлягають державному регулюванню) та продукцію, яка реалізується підприємствами громадського харчування у загальноосвітніх школах; здійснювати впровадження економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги з одночасним використанням усіх можливих резервів здешевлення вартості послуг та підвищення їх якості тощо.

2.2. Дієвість макроекономічних планів і державних програм розвитку економіки

Сучасний стан економічних процесів, які відбуваються в Україні, засвідчує необхідність у збалансованому використанні державних та ринкових інструментів впливу. В умовах недостатньої конкурентоспроможності України та прибутковості підприємств, порівняно із країнами ЄС, наявності проблем матеріально-технічного, фінансового, інноваційного забезпечення вітчизняних підприємств, а також цілою низкою проблем соціально-трудової сфери (безробіття,

низького рівня оплати праці та розвитку трудового потенціалу, міграції, кризового стану більшості територій тощо) провідна роль у процесі регулювання соціально-економічних відносин має належати саме державі [11].

Важливим інструментом державного впливу є цільові програми розвитку, які діють як на національному, так і регіональному рівнях. Серед усієї сукупності інструментів державного регулювання особливої уваги заслуговують цільові програми, які забезпечують комплексне поєднання фінансових, трудових, інформаційних, методичних ресурсів, ураховуючи вимоги чинного законодавства та можливості держави або конкретного регіону. Згідно із Законом України «Про державні цільові програми», державна цільова програма являє собою комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на вирішення найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюваних із використанням коштів Державного бюджету України та погоджених за термінами виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Джерелом фінансування цільових програм може виступати Державний бюджет України (державні програми), обласні та місцеві бюджети регіонів (регіональні, місцеві програми), а також можливим є спільне фінансування в разі створення та реалізації так званих змішаних цільових програм. Крім того, можливим є і

залучення коштів вітчизняних або зарубіжних інвесторів. Характерними рисами цільових програм є: цільова спрямованість та безповоротність коштів; визначеність термінів, виконавців та масштабів реалізації; усебічний аналіз проблеми, вирішення якої покликана забезпечити програма; обґрунтування економічного та соціального ефекту від реалізації програми, прогнозування результатів.

В умовах світової економічної кризи найбільшої актуальності набувають питання ефективного та раціонального використання бюджетних коштів. Одним з найбільш дієвих методів здійснення витрат бюджетів у всьому світі визнається програмно-цільовий метод, який реалізується через цільові програми та забезпечує прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів та фактичними чи запланованими результатами їх використання у відповідності з встановленими пріоритетами державної та муніципальної політики. Програмно-цільове планування є важливою частиною системи державного управління економікою [70]. Воно дозволяє забезпечити розвиток пріоритетних галузей та комплексів, окремих територій, шляхом залучення для цього фінансових ресурси із різних джерел.

Відмінними рисами програмно-цільового методу є [42, 68]: націленість на вирішення різнопланових проблем, переважно міжгалузевого і між територіального характеру; забезпечення взаємності інтересів, цілей і завдань органів влади і суб'єктів господарювання, а

також планових періодів різної тривалості; ув'язка витрат бюджету з результатами їх використання, бюджетних асигнувань з функціями (послугами, видами діяльності) органів державної влади та місцевого самоврядування; індикативність характеру програм, строки реалізації яких знаходяться в прямій залежності від забезпеченості програм необхідними матеріальними та фінансовими ресурсами; системний характер основних цілей та завдань програм щодо рішення складних комплексних (міжгалузевих та міжрегіональних) проблем розвитку економіки та соціальної сфери регіону різного рівня; можливість використовувати ефект мультиплікатора при цільовому використанні бюджетних коштів, власних засобів, банківських кредитів та інших залучених коштів інвесторів (ініційований характер цільових програм, який здатен залучити значні фінансові ресурси, у випадку інвестиційної привабливості намічених перспективи, а також у випадку гарантованості повернення кредитних ресурсів).

Увага, яка приділяється удосконаленню програмно-цільовому плануванню в Україні та закордоном, обумовлена тим, що даний метод управління витратами бюджету найбільшою мірою відповідає сучасним вимогам державного фінансового регулювання соціально-економічних процесів, так як орієнтує органи влади й організації, передусім, на досягнення поставленої мети. Стратегічні цілі та

тактичні завдання, очікувані соціально-економічні результати міністерств, агенцій, служб та організацій постають орієнтиром при розподіленні бюджетних коштів, у тому числі при формуванні цільових програм. Першорядного значення набуває визначення кінцевих результатів витрачання бюджетних коштів та показників, на підставі яких можна робити висновки про досягнення поставлених цілей. Про перспективність та переваги програмно-цільового методу планування свідчить значний досвід розвинутих країн. При цьому слід враховувати, що цільові програми дозволяють фінансувати проекти, які є непривабливими для приватного сектору. Особливо слід відзначити можливість забезпечення в рамках програмно-цільового планування послідовність бюджетної політики в середньостроковій перспективі [177].

Розширення горизонту бюджетного планування дозволяє сформувати чітку систему критеріїв та індикаторів оцінки ефективності діяльності органів влади, забезпечити об'єктивність оцінки результатів реалізації програм, оптимізувати структуру й управління витратами бюджету. Процедури програмно-цільового планування в Україні мають купу недоліків, які пов'язані з вибором пріоритетних цілей, встановленням критеріїв оцінки ефективності цільових програм, а також оцінки досягнення цілей, розробкою системи показників результативності тощо. Також перешкоджає розвитку програмно-цільового планування низька якість середньо-

та довгострокового макроекономічного прогнозування, а також відсутність відповідальності суб'єктів бюджетного планування за досягнення цілей програмно-цільового планування.

Головною особливістю програмно-цільового підходу є те, що він дозволяє вирішувати складні завдання, що стоять на стику відомчих і галузевих компетенцій, повноважень та зон відповідальності суб'єктів господарювання, органів виконавчої та муніципальної влади, за рахунок координації спільних зусиль для вирішення проблеми. Відповідно, повинні існувати організаційні механізми таких стиковок. Ключовою особливістю програмного управління є те, що вирішувані за допомогою програмно-цільового методу завдання не можуть бути вирішені при використанні стандартних «рутинних» управлінських процедур органів влади, муніципального управління та комерційних структур, а також у рамках дій виключно однієї зі сторін процесу [3].

Однією з основних ознак програмно-цільового підходу є його комплексність і наявність відповідних організаційних форм реалізації програм. Основними компонентами програмно-цільового методу є [84]: комплекс заходів, спрямованих на вирішення поставленого завдання; організаційна система управління програмою; система розподілу / стимулювання залучення ресурсів; система контролю реалізації

програми та оцінки її ефективності; законодавча і нормативна база програми.

До основних методологічних принципів програмно-цільового планування [78, 82, 84, 164] віднесено:

1. Застосування методу тільки у випадках, коли процеси ринкового саморегулювання не дозволяють вирішити конкретні проблеми і необхідний прямий державний фінансовий вплив на процеси соціально-економічного, особливо інноваційного, територіального, розвитку країни.

2. Ув'язка цілей та заходів, що плануються і фінансуються програмно-цільовим методом, із стратегічними державними пріоритетами, національними програмами та національними проектами, що дозволить забезпечити додатковий, синергічний ефект для національної економіки.

3. Розробка технології програмно-цільового планування, процедури якої «вмонтовані» в бюджетний процес і мають чітку організаційно-правову основу.

4. Оцінка безпосередніх, кінцевих соціально-економічних та фінансових результатів використання програмно-цільового методу для вирішення конкретної проблеми, що вимагає формування системи моніторингу та використання його результатів у процесі управління видатками бюджету.

Функції та завдання, які вирішуються за допомогою програмно-цільового підходу [82, 84] є такі:

завдання вектора розвитку системи на підставі аналізу існуючих взаємозв'язків компонентів системи, тенденцій їх зміни і потенціалу системи. Визначення цільового стану системи; координація розвитку різних підсистем (наприклад, економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної), з метою досягнення мультиплікативного ефекту; створення основи для прийняття управлінських рішень всіма суб'єктами системи (у випадку регіональної економічної системи: органи виконавчої та муніципальної влади, відомства, приватний бізнес, населення); балансування інтересів учасників системи. Вищевикладене дозволяє визначити умови, які забезпечують ефективність застосування програмно-цільового методу планування: проведення аналізу та оцінки відповідності цілей і заходів програми методологічним принципам програмно-цільового методу; нормативно-правова регламентація процедур програмно-цільового планування; моніторинг результатів цільових програм та ефективності витрат бюджету на їх реалізацію; наявність системи відповідальності та економічного стимулювання суб'єктів програмно-цільового планування і фінансування. Взагалі, програмно-цільові методи планування та управління – це методи, при яких цілі плану взаємопов'язуються з ресурсами за допомогою певних програм [165].

Ці методи являють собою застосування системного підходу при розв'язанні важливого завдання і містяться у [82; 84]: визначенні всіх компонентів

проблеми та їх взаємозв'язків; визначенні системи цілей, досягнення яких дозволить забезпечити рішення проблеми; розроблені механізмів розподілу ресурсів; розробленні організаційних систем управління реалізацією програми; у розробці, реалізації та контролі ефективності всього комплексу заходів, які направлені на рішення проблеми учасниками системи. Таким чином, основними особливостями програмно-цільового підходу є системність, направленість на досягнення конкретної мети або системи цілей, послідовність та організаційна відособленість цільових програм [51].

Метою розроблення державних цільових програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем [149].

На сьогоднішній день розробляються та реалізуються різноманітні за своїм характером цільові програми, які класифікуються за різними ознаками. Так, наприклад, згідно з Законом України «Про державні цільові програми» [51], вони поділяються на: загальнодержавні програми економічного, науково-

технічного, соціального, охорони довкілля – це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади; інші програми, метою яких є розв’язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки. Класифікація державних цільових програм представлена на рис. 2.14.

Державні цільові програми класифікуються таким чином: 1. За рівнем проблем – міжнародні; державні; міжгалузеві; галузеві; регіональні; локальні. 2. За характером проблем – комплексні; науково-дослідницькі; науково-технічні; соціально-економічні; організаційно-економічні; виробничо-господарські. 3. За строками реалізації – довгострокові (10–20 років); середньострокові (5–10 років); короткострокові (до 5 років).

Програмам кожного типу властиві різні специфічні цілі та умови розробки, а також фактори і методи управління їх реалізацією. Послідовність дій процесу створення та реалізації цільової програми наведена на рис. 2.15. Головним моментом в процесі реалізації програми є оцінка ефективності реалізації цільових програм.

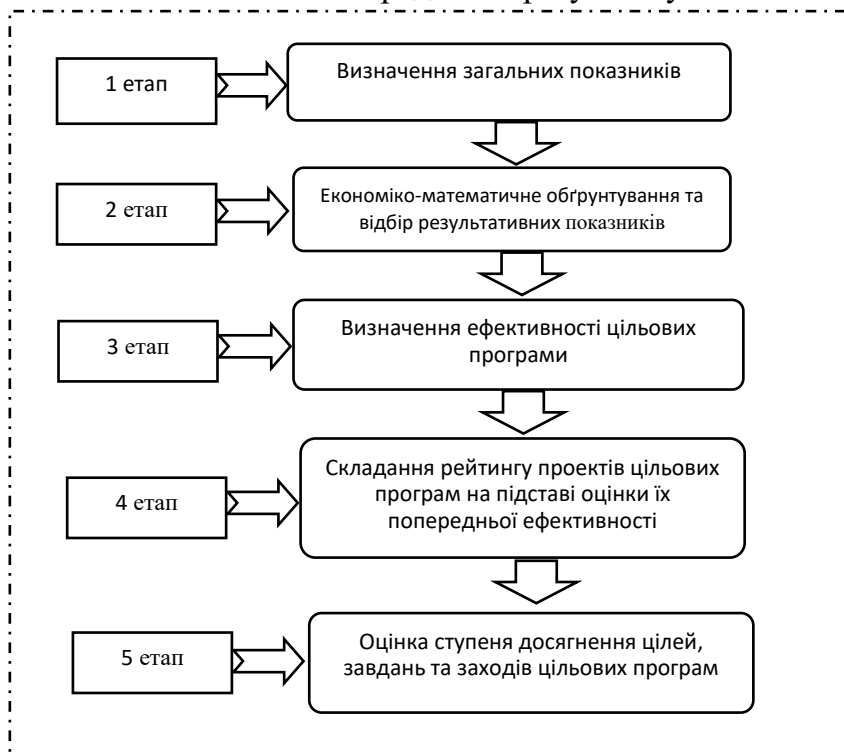
Джерело: складено автором на основі [149]

Рис. 2.14. Класифікація державних цільових програм

До основних загальнотеоретичних методів оцінки ефективності програм відносять [8]: метод аналізу витрат і вигод (CBA); метод аналізу витрат і корисності (CUA); метод аналізу витрат і результативності (CEA), а також численні його модифікації. При цьому, незважаючи на різноманіття методів оцінки, кожен з них має низку істотних обмежень у практичному застосуванні: складність оцінки соціального ефекту в

грошовому вираженні, відсутність обліку граничних витрат на створення соціального ефекту тощо [8].

Результатом оцінки програм на попередній стадії може бути складання рейтингу програм на підставі загальних показників. Аналіз результатів впливу та процесу реалізації програми може бути заснований на різноманітних результативних показниках, у тому числі показниках кінцевого, часткового кінцевого ефектів, а також показників безпосереднього результату.

Джерело: складено автором на основі [82, 84, 165]

Рис. 2.15. Схема оцінки цільових програм

Однією із елементів бюджетної програми визначено показники (кількісні та якісні), які характеризують результати виконання програми, дають можливість здійснювати оцінку використання коштів на її виконання для досягнення визначеної мети та напрямів діяльності. Результативні показники поділяються на такі групи [165]: показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру її витрат; показники продукту – використовуються для оцінки досягнення поставлених цілей. Це, зокрема, обсяг виробленої продукції чи наданих послуг у реалізації виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарами (роботами, послугами) тощо.

Показники ефективності в залежності від напрямків, реалізованих в ході реалізації бюджетної програми, можна визначити як: вартість ресурсів на одиницю продукту, показник (економія); відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до визначеного обсягу фінансових ресурсів (продуктивність праці); досягнення певного результату (ефективності). Якісні показники – сукупність властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, які задовольняють споживача відповідно до їх призначення і відображають послаблення негативних чи позитивних тенденцій у наданні послуг (товарів, робіт) для споживачів на за рахунок бюджетної програми. Як показники ефективності і якості слід охарактеризувати

кінцеві результати реалізації бюджетної програми в залежності від напрямків її діяльності, вказати на її необхідність і актуальність для певної мети та ефективності використання бюджетних коштів [105]. В Україні ефективність державних цільових програм оцінюється з використанням Керівництва з оцінки економічної і соціальної ефективності реалізації державних цільових програм [100].

Аналізуючи за весь період незалежності (державності) держави особливо процес інтеграції української економіки у світову економічну систему та бажання приєднатися, увійти до європейського співтовариства, який насамперед є перспективою для розвитку сучасної системи прогнозування соціально-економічного розвитку територій як важливої складової системи державного регулювання економічного і соціального розвитку та дієвого інструменту реалізації державної політики в національній економіці.

Прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу, конкурентоспроможності вітчизняної економіки, оцінки досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших факторів і очікуваних тенденцій зміни впливу цих факторів у перспективі. Державне

прогнозування економічного і соціального розвитку – науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів [174].

Відображуючи різні сторони розробки прогнозів, принципи створюють єдине ціле. Соціально-економічне прогнозування виконує: нормативну функцію – можливість реалізувати прогностичну модель; орієнтаційну – визначення цілей розвитку в реалістичному напрямі та вибірковому підході до інформації; попереджувальну – інформування органів управління про можливі та реальні відхилення від прогнозної моделі [116].

Про ефективність стратегій економічного розвитку свідчить низка показників, що виражені в міжнародних індексах. Так, наприклад за міжнародним рейтингом Україна посіла 81-е місце серед 137 країн світу в 2018 році, покращивши за рік чотири позиції (у попередньому рейтингу займала 85-у позицію) знаходиться на низькому

рівні, при чому її позиції погіршилися в порівнянні з 2012–2013 рр., коли вона займала 73 місце (табл. 2.2). До «десятки» найконкурентоспроможніших країн увійшли такі: США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія [190].

Таблиця 2.2

**Місце України у міжнародних рейтингах
за 2010-2018 рр.**

Показники рейтингу	Місце України в рейтингу							
	201	201	201	201	201	201	201	201
	0-	1-	2-	3-	4-	5-	6-	7-
	201	201	201	201	201	201	201	201
	1	2	3	4	5	6	7	8
Індекс глобальної конкурентоспро- можності	89	82	73	84	76	79	85	81
Індекс ведення бізнесу	147	149	152	137	112	96	83	76
Індекс економічної свободи	162	164	163	161	155	162	166	134
Індекс інвестиційної привабливості	2,5 7	3,2 8	2,1 8	2,1 2	1,8 7	2,5 7	2,8 8	3,0 7

Джерело: складено автором на основі [190]

Незважаючи на незначні покращення, в цьому році в нас все ще найгірші позиції за оцінкою міцності банків (130 місце), за регулюванням фондових бірж (134 місце),

за якістю доріг (130 місце), за інфляційними змінами та за здатністю країни утримувати таланти (129 місце), за захистом права власності (128 місце). Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти). Проаналізуємо динаміку основних показників індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2010–2018рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка основних показників індексу
глобальної конкурентоспроможності України
протягом 2010–2018 рр.**

Назва рейтингу	Місце України в рейтингу							
	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Базові вимоги	102	98	79	79	87	101	102	96
Ефективність ринку праці	54	61	62	84	80	56	73	86
Ефективність ринку товарів та послуг	129	129	117	124	112	106	108	101
Інновації та фактори вдосконалення	88	93	79	-	92	72	73	77
Інфраструктура	68	71	65	68	68	69	75	78
Індекс економічної свободи	46,4	47	48,2	49,3	46,9	46,8	48,1	52
Конкурентоспроможність бізнесу	100	103	91	97	99	91	98	90

Продовження таблиці 2.3

Макроекономічне середовище	132	112	90	107	105	134	128	121
Розвиток фінансового ринку	119	116	114	117	107	121	130	120
Розмір ринку	38	38	38	38	38	45	47	47

Джерело: складено автором на основі[161]

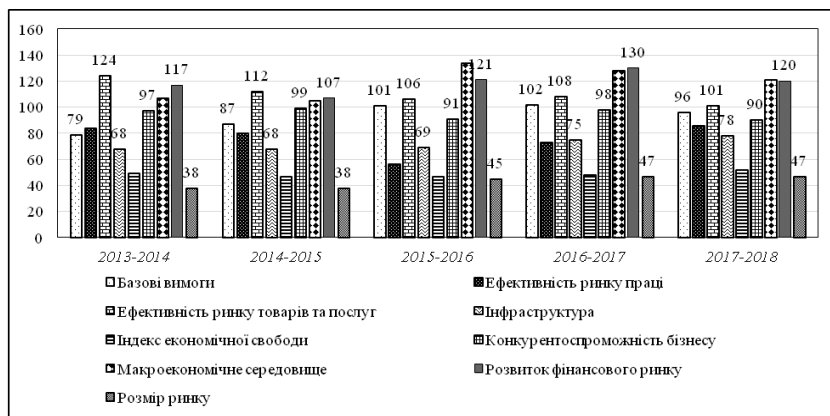
Індекс інноваційної ефективності характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За цим показником у 2017 р. Україна на 11 місці, що на одну позицію вище, ніж у 2016 р. Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в країні. Рейтинг складається з безлічі показників, кожен з яких також має свій індекс. У підсумку Україна отримала індекс 37,6. У минулому році цей індекс становив 35,6. Щодо індексу економічної свободи, Україна оцінена останньою серед 44 країн Європи, а її бал нижчий середніх регіонального та світового показників (рис. 2.16). Слід також відмітити, що протягом всієї історії існування цього рейтингу, починаючи з 1995 року, значення індексу України жодного разу не перевищувало 56 балів із 100 що відноситься до групи «невільною економікою». До першої групи країн із вільною економікою увійшли країни, що набрали більше 80 балів: Гонконг, Сінгапур,

Нова Зеландія, Швейцарія, Австралія та Ірландія. Останні позиції рейтингу зайняли Нігер, Судан, Чад, Центральноафриканська Республіка, Ангола, Еквадор, Суринам, Східний Тимор, Того, Туркменістан, Мозамбік, Джибуті, Алжир, Болівія, Зімбабве, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Конго, Куба, Венесуела та Північна Корея, як країни де економічні свободи пригнічуються або відсутні взагалі [167].

Згідно з рис. 2.16 Україна набрала 51,9 бали зі 100 можливих і посіла у рейтингу 150-ту місце із 180 країн світу, що означає держава вкотре знаходиться в групі «переважно невільною економікою». Державу оцінили останньою серед 44 країн Європи, а її бал нижчий середніх регіонального та світового показників. За минулий рік індекс економічної свободи України виріс на 3,8 пункти, що відбулося завдяки позитивним змінам у 8 з 12 показників. Три показники України оцінені гірше, ніж минулого року – право власності, урядова сумлінність та свобода торгівлі. Показник фінансової свободи залишився на торішньому рівні.

Найбільш слабкими показниками для України є: «Політичне середовище» (122), «Політична стабільність та безпека» (124), «Інститути» (101); «Інфраструктура» (90); «Стан розробки кластерів» (114) «Створення ІКТ та бізнес-моделі» (112). Щодо останнього показника, то тут також виникає питання. Адже за підрахунками аудиторської компанії – Pricewaterhouse Coopers, Україна входить до ТОП20 найбільших експортерів ІТ-послуг в

світі. Понад 70% експорту ІТ-послуг України становить розробка програмного забезпечення на замовлення.

Джерело: складено автором на основі [167]

Рис. 2.16. Зміна динаміки основних показників індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2013–2018 рр.

Для уникнення чергового падіння позицій важливо знизити ризики інсайдерської інформації, розширення ролі інституційних закордонних інвесторів є вкрай важливими для реалізації прориву на фінансовому ринку [73]. Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, неефективну державну бюрократію, регулювання валютного ринку, недостатню освіченість працівників, погану етику робочої

сили, недостатню здатність до інновацій, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідну якість інфраструктури, злочинність та крадіжки, низьку якість охорони здоров'я. Недосконала інфраструктура, наявність вакууму в інноваційній інфраструктурі щодо ефективно функціональних кластерів. Не менш важливою проблемою є ставлення держави до підприємницької діяльності. Можна з упевненістю сказати, що ефективність контролю держави є низькою, а способи її здійснення викликають щораз все більше скарг і невдоволень [76].

Також до оцінки прогресу реформ група економістів VoxUkraine разом з партнерами Transparency International, Dixigroup, Центром економічної стратегії, Baker Tilly, Case Ukraine та Центром контент-аналізу ініціювали проект iMoPe – індексу моніторингу реформ. У рамках проекту оцінюється прогрес реформ за різними напрямками, дотичними до економіки. За підсумками опитувань понад сорока експертів розраховується індекс моніторингу реформ, який відображає вплив змін законодавства на прогрес реформ у сферах державного управління, державних фінансів, монетарній системі, бізнес-середовищі та енергетичному секторі [58].

Динаміка індексу моніторингу реформ відображає, що найбільш активна фаза реформ відбувалася у першому півріччі 2015 р (рис. 2.17). Саме в цей період Україна активно вела перемовини з МВФ щодо початку нової програми розширеного фінансування та отримання першого траншу. Ще один чинник, який впливав на прогрес реформ,

– кризовий стан економіки. Глибокий економічний спад мобілізував усі органи влади – Адміністрацію Президента, новообрану ВРУ, КМУ та НБУ. Скорочення ВВП у I та II кв. на 16,0% та 14,5% (до відповідних кварталів попереднього року), швидке падіння міжнародних резервів та відсутність можливостей залучати кошти на зовнішніх ринках спонукали владу до активної співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Джерело: складено автором на основі [58]

Рис. 2.17. Індекс моніторингу реформ 2015-2018рр.

У другому півріччі 2015 р. темп реформ значно уповільнився, про що свідчить зниження середнього значення індексу моніторингу реформ до 0,9 бала. В цей період економіка почала адаптуватися до нових умов, темпи падіння ВВП сповільнились (-7,0% у III кв. та -2,4% у IV кв. до відповідних періодів попереднього року), валютний курс стабілізувався, а співпраця з зовнішніми партнерами стала відігравати менш

критичну роль. Серед важливих реформаторських ініціатив експерти індексу моніторингу реформ виділили закон, який підвищив прозорість державних закупівель та унеможливив навмисне блокування торгів, відкриття понад 300 реєстрів та наборів даних, передачу державних закупівель ліків міжнародним організаціям. Проте, фактично, наглядові ради часто не були дієвим органом та брали лише формальну участь в управлінні банком. Така ситуація призвела до того, що понад 100 банків визнано неплатоспроможними та виведено з ринку протягом 2014–2018 рр. за даними НБУ.

В результаті Україна отримала рекордний за всю історію незалежності обсяг коштів від МВФ – 6,5 млрд дол. США за півроку (березень–серпень 2015 р.) та 3 млрд дол. США від інших кредиторів. Індекс моніторингу реформ у цей період досягав своїх максимальних значень і в середньому дорівнював 1,4 бала. Отже, індекс моніторингу реформ склав +0,6 бала за період з 26 листопада по 09 грудня 2018 року з можливих значень від -5,0 до +5,0. В попередньому раунді індекс дорівнював +0,5 бала [58].

Наразі можемо констатувати, що Стратегічним програмами України та Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» не вистачає тієї чіткості, яка присутня в стратегії «Європа–2020». Стратегія «Європа–2020», яка сьогодні реалізується в ЄС, є досить чіткою: вона вказує на шляхи досягнення поставлених цілей, має окремо розроблений набір рекомендацій для кожної країни-члена

ЄС та інструменти їх впровадження. Щорічно проводиться моніторинг її реалізації в кожній країні, і на його підставі ЄК розробляє конкретні рекомендації щодо поліпшення економічних показників (цілей «Європа-2020»), які були схвалені всіма державами-членами ЄС [157].

Звертаючи на реалізацію положень Стратегії-2020, тобто аналізуючи ризики, які цілком реальними, якщо зважити на запропоновані у Стратегії реформ-2020, навіть 62 реформи та окремі програми, з яких 10 ідентифіковані як першочергові при цьому розділ «розвиток», де представлені питання інфраструктури, інвестицій, економіки та конкуренції, передбачає загалом 26 реформ і програм, з яких першочерговим проголошено подібне капіталомістке питання, як програма енергонезалежності [124].

Важливою складовою частини імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є подолання бідності, визначено ціллю та передбачено досягнути «скорочення бідності та соціальної єдності». Забезпечення права на захист від бідності та соціального відчуження є одним із пріоритетних напрямів Європейської соціальної хартії, яку ратифіковано Верховною Радою України у 2006 р. На виконання цих документів питанням зниження рівня бідності в Україні віднесено до відання Кабінету Міністрів України, яке вирішується цим органом шляхом розроблення та здійснення соціальної політики.

Постійний представник програми розвитку ООН в Україні Ніл Уокер заявив, що 60% населення України знаходиться за межею бідності. За іншими даними експертів ООН за межею бідності проживає понад 80 % українців, прожитковий мінімум у державі наближається до порогу бідності країн Африки, а за споживчим кошиком населення України знаходиться в стані прихованого голоду. Відповідно до стандартів ООН, людина проживає за порогом бідності, якщо вона витрачає на проживання та продукти харчування менше 5 дол. США на день, а на місяць – менше 150 дол. США. Якщо в країнах Африки поріг бідності складає 1,25 дол. США в день, то в Україні прожитковий мінімум на день становить 1,5 дол. США. Низький рівень реальних доходів призвів до того, що понад три чверті українців не можуть дозволити собі лікування та повноцінне харчування, внаслідок погіршується стан їхнього здоров'я, особливо дітей [121].

Україна протягом останніх років входить до десятки найбідніших країн світу: 2013 р. – 23 місце (індекс 57,8%); 2015 р. – 4 місце (індекс 27,0%); 2016 р. – 5 місце (індекс 26,3%); 2017 р. – 5 місце (індекс 23,8%); 2018 р. – 7 місце (індекс 17,8%). Слід відмітити, що найгірші рейтинги за цим індексом у Венесуели, Аргентини, Південної Африки, а найкращі – в Таїланду, Сінгапуру, Швейцарії та Японії. Таким чином, можна констатувати, що рівень бідності в Україні був критичним у 2015 р. (4 місце в світі серед найбідніших

країн за індексом бідності Блумберг) та дещо покращився в 2018 р. (7 місце) [7].

Підтвердженням того, що Україна є бідною країною є результати дослідження Інституту Легатум, в якому розраховують Індекс заможності [196]. Рейтинги країн світу (див. табл. 2.5) свідчать, що якщо в 2013-2014 рр. Україна посідала місце вище середини таблиці (63-64 місце серед 142 країн світу), то 2016-2017 рр. – у другій третині (107 та 112 місце), межуючи з африканськими країнами, які в багатьох асоціюються з нестатками, злиднями та занепадом.

Серед лідерів рейтингу заможності незмінно перебувають країни Скандинавії (Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія), Західної Європи (Нідерланди, Великобританія, Німеччина, Ірландія), а також Нова Зеландія, Канада, Австралія, Сінгапур та США. До «заможних» країн посткомуністичного простору слід віднести Словенію, Чехію, Естонію, Польщу та Латвію.

Зіставивши індекси заможності з індексами бідності, можна виявити певну кореляцію – рівні бідності менші в країнах заможних і, навпаки. Певна комплементарність, залежність існує між бідністю і корупцією – чим менший у країні рівень корупції, особливо політичної, тим більше коштів може надійти в дохідну частину державного, місцевих бюджетів, тим більше соціальних видатків у видатковій частині, більші рівні заробітної плати, доходів і рівень життя населення, і, тим самим, менші соціальні ризики, які призводять до зубожіння.

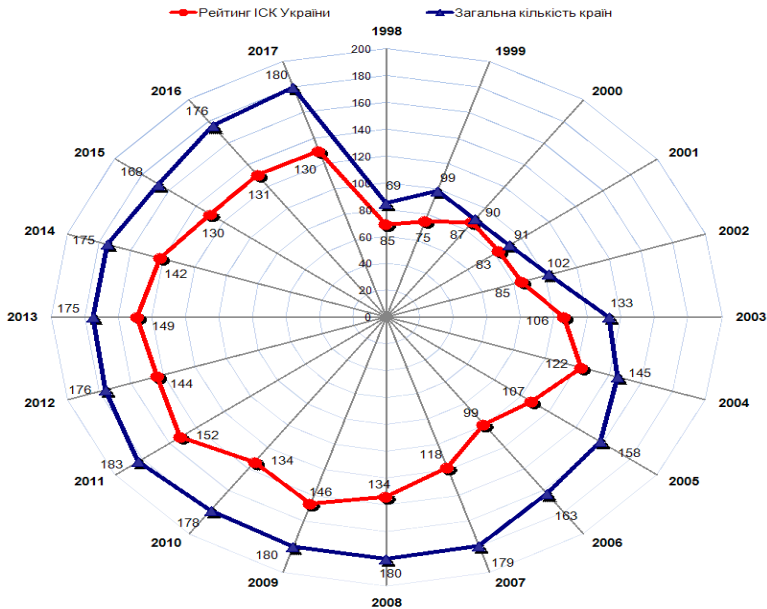
Таблиця 2.4

**Рейтингові місця окремих країн світу за Індексом
заможності, 2013–2017 рр.**

2013		2014		2016		2017	
Міс-це	Країна	Міс-це	Країна	Міс-це	Країна	Міс-це	Країна
1	Норвегія	1	Норвегія	1	Нова Зеландія	1	Норвегія
2	Швейцарія	2	Швейцарія	2	Норвегія	2	Нова Зеландія
3	Канада	3	Нова Зеландія	3	Фінляндія	3	Фінляндія
...
63	Узбекистан	62	Шрі-Ланка	106	Сенегал	111	Бангладеш
64	Україна	63	Україна	107	Україна	112	Україна
65	Беліз	64	Мексика	108	Замбія	113	Буркіна- Фасо
...
141	Центрально- африканська Республіка	141	Чад	148	Афганіст ан	147	Судан
142	Чад	142	Центрально африканська Республіка	149	Ємен	149	Ємен

Джерело: складено автором на основі [188]

На підтвердження сформульованої вище тези проаналізуємо корупцію в Україні, зокрема динамічні зміни в індексі сприйняття корупції (ІСК), які розраховують експерти Міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл. ІСК переконливо свідчать, що Україна є однією з найбільш корумпованих країн світу та про тісний зв'язок між корупцією та бідністю в країні (рис. 2.18).

Джерело: складено автором на основі [146, 183]

Рис. 2.18. Діаграма динаміки рейтингів індексів сприйняття корупції в Україні, 1998-2017 рр.

Протягом 1998–2017 рр. рейтинги ІСК України (позначено синіми трикутниками і лініями) є критично високими, наближаючись до загальної кількості досліджуваних країн (позначено червоними кружками і лініями). У 2017 р. Україна посіла за ІСК 130 рейтингове місце серед 180 досліджуваних країн світу – випереджаючи Гондурас, але позаду Сьєрра-Леоне, Гамбії, Непалу. У 2016 р. ситуація була подібною – 131 місце серед 176 держав світу та гірші рейтинги, ніж у Непалу, Сьєрра-

Леоне, Парагваю, Лаосу, Гондурасу та іншими «неблагополучними» країнами. Про високі рівні корупції в Україні свідчать і експертні оцінки Глобал Інтегріті (GlobalIntegrity). Європейська рахункова палата визнала Україну найкорумпованішою країною Європи.

Якщо розглянути верхню частину таблиці рейтингів ІСК за 2017 р., то можна виявити, що країнами-лідерами (з найменшими рівнями корупції) є Нова Зеландія, Данія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Канада, Люксембург, Нідерланди, Великобританія, Німеччина, Австралія. Тобто, це ті країни, які в рейтингу індексів заможності (див. табл. 2.4) є також лідерами. Водночас, на останніх місцях у таблиці рейтингів ІСК за 2017 р. знаходяться Судан, Ємен, Афганістан, Сирія та Сомалі, які також замикають таблицю рейтингів країн світу за індексом заможності.

Таким чином, викладена вище гіпотеза щодо існування взаємозалежності між показниками рівнів бідності та заможності країн світу знайшла своє підтвердження. Найбільш загрозливою формою корупції, яка прирікає населення на бідність є політична корупція, проявами якої є зловживання посадовими особами держави політичною владою з метою отримання ними благ у приватних цілях. В Україні наразі відсутні реальні механізми відповідальності політиків за корупційні діяння, невиконання задекларованих ними передвиборчих програм, а державних чиновників за невиконання або неналежне виконання затверджених державних стратегій, програм

тощо. Це призводить до формалізму, бюрократизму та імітації їх виконання.

До чинників, що негативно впливають на зменшення бідності в Україні є валовий зовнішній борг(далі – ВЗБ) – загальна заборгованість країни за зовнішніми позиками та невиплаченими за ними процентами. За даними Міністерства фінансів України станом на 31.03.2018 р ВЗБ склав 116 290 млн. дол. США, тоді як в 31.12.2006 р. – 54 512 млн. дол. США (50,6% ВВП). ВЗБ у розрахунку на одну особу населення (в дол. США) склав: 2006 р. – 1161,6; 2017 р. – 2744; 2018 р. – 2747. Отже, на сьогодні ВЗБ збільшився вдвічі та складає приблизно 100% ВВП [197].

З початку незалежності Україна отримала від Міжнародного валютного фонду (МВФ) 31,3 млрд дол. США. Останні транші від МВФ Україна отримує та спрямовує їх на обслуговування ВЗБ. Тобто останніми роками Україна позичає десятки мільйонів доларів США, щоб розплатитися за борги, які невпинно зростають. МВФ надає Україні транші під зобов'язання останньої проведення певних реформ у країні – «гроші в обмін на реформи». Утім прогрес у реформах є, як повідомляється у останньому виданні МВФ, незначним: «реформи в Україні зупиняються, коли їх показники починають покращуватися, а зараз цей процес майже заморожений».

Проблема бідності в Україні перебуває значною мірою в площині ефективності використання наявних бюджетних ресурсів коштів та інституційної слабкості

держави. А відтак, бідність як суспільне явище є проблемою похідною від належного державного управління, доброчесності державних службовців усіх категорій, що має забезпечувати економічне зростання, неупереджений перерозподіл національного багатства та соціальну справедливість у його використанні. У реаліях сьогодення України сподівання переважної більшості українців на дієвість реформ, які в недалекій перспективі призведуть до подолання бідності є оманною та цілковитою ілюзією, яку необхідно позбутися. Реформування залишається «на папері», тобто є поверхневим, фрагментарним, належним чином не реалізується та не призводить до системних трансформацій, отримання позитивних ефектів. Світова і вітчизняна практики також переконливо свідчать, що примарним є і сподівання на те, що представники державної влади будуть об'єктивно та ефективно контролювати себе. Слабкість громадянського суспільства в Україні не дає змогу здійснювати регулярний і реальний громадський контроль за проведенням цих реформ.

Подолання бідності в Україні необхідно розглядати як: 1) стратегічний пріоритет соціальної політики; 2) невід'ємну складову державної антикорупційної та економічної політики. В основу національних концепцій, стратегій зменшення бідності має бути покладено підвищення доходів громадян України, яке на практиці має досягатися через створення нових робочих місць, підвищення заробітної плати, наближення її до мінімальних рівнів країн Євросоюзу (приблизно 400–500 євро в місяць).

Для розв'язання проблеми доходів населення, їх структури державі необхідно створити умови для розширення доступу населення до продуктивної зайнятості та забезпечити гідну оплату праці, що має сприяти зростанню доходів населення від зайнятості та водночас супроводжуватиметься зменшенням частки видів соціальної допомоги у сукупних доходах домогосподарств. Власне це і передбачено в Стратегії подолання бідності, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 161-р.

Подолання бідності необхідно здійснювати в контексті реалізації цілей сталого розвитку України до 2030 року, а саме необхідно забезпечити: дотримання принципу соціальної справедливості при розподілі бюджетних коштів на соціальні програми, підвищення рівня ефективності надання соціальної допомоги бідним верствам населення; зменшення масштабів дитячої бідності, передусім її немонетарних аспектів; активізація непрацюючого працездатного населення, що отримує соціальні допомоги шляхом сприяння їх працевлаштуванню на ринку праці; створення умов для підвищення доходів, фінансової спроможності домогосподарств, розширення можливостей їх доступу до соціальних послуг; забезпечення реалізації державних соціальних стандартів; підвищення рівня життя населення.

Разом з тим, бідність необхідно розглядати комплексно – як проблему похідну від ефективності державного управління, політичної волі, антикорупційної

політики, сталого економічного зростання. Забезпечення невідворотності покарання за корупційні діяння та злочини, створення та забезпечення функціональності антикорупційної судової системи, викорінення корупційно-олігархічних втручань у політику та економіку, капіталізації ними ресурсів країни – важливі передумови та складові подолання корупції в Україні. Саме ці аспекти необхідно покласти в основу державної політики – антикорупційної, економічної, соціальної та ін. Без вирішення цих питань зменшення бідності в країні буде здійснюватися формально або ж взагалі не відбуватиметься.

Комплексність і масштабність запропонованих перетворень можуть бути не перевагами, а, навпаки, негативними постановами стратегії розвитку (табл. 2.5). Однак, історія наводить прикладів того, як масштабні проекти соціально-економічних перетворень обертаються катастрофічними економічними наслідками, соціально-політичними катаклізмами – саме через неадекватність методів і процесів здійснення реформ, їх механістичне підпорядкування якійсь «надцінній ідеї» з ігноруванням усієї складності людської свідомості та усталених культурних традицій.

Адже, вітчизняні програми не відповідали повною мірою визначеним стандартам реформ. У більшості випадків під програмою пропонувався набір кількісних показників, яких бажано було досягти. Тому навряд чи можна покладатися на те, що успішність реформ забезпечать ради, або комітети з реформ, принаймні дійсно

можуть відігравати певну позитивну роль на етапі визначення концептуальних засад перетворень [103].

Для успішності вирішення глибоких структурних проблем, що накопичилися в суспільстві, необхідним є насамперед постійний і широкий за охопленням суспільний діалог, утворення на різних рівнях і в різних регіонах різноманітних недержавних організацій, у тому числі бізнес-асоціацій підприємств, які стануть постійними форумами для узгодження позицій та провідниками відповідних перетворень у суспільстві. Тільки так можна вивести реформи за межі у поле суспільної дії. Для того, щоб реформи були функціонально життєздатними, державі необхідно сконцентрувати зусилля на критично важливих напрямках, які здатні дати максимальний кумулятивний ефекти для всієї соціально-економічної системи, започаткувати своєрідну ланцюгову реакцію подальших структурних змін і сформувати джерело відтворення потрібних для цього ресурсів. А це означає насамперед необхідність реалізації трьох напрямів трансформації

- трансформацію інституційних засад функціонування суспільства та його економіки – для створення цивілізованих норм і правил здійснення суспільно-економічної діяльності;

- трансформацію інфраструктури суспільних відносин і формування клімату довіри в суспільстві – для максимального полегшення взаємодії громадян та їх організацій на різних рівнях і в різних регіонах, створення

нового формату суспільної інтеграції або зв'язаності (в термінології ЄС – social cohesion);

- трансформацію системи формування й розвитку людини – не лише того, що сьогодні прийнято відносити до поняття «людський капітал» (освіта, стан та здоров'я), але й насамперед її культурно-ціннісного виміру.

Отже, трансформація інституційних засад функціонування суспільства та його економіки залежить від успішності реалізації заходів, передбачених в Угоді про асоціацію, яка має наблизити українську економіку до базових норм функціонування ЄС, а також (і насамперед) – від якості політичного керівництва та ефективності оновлення державного апарату, використання в ньому корупції [103].

Можна досягти найбільш ефективного визначення прогресу великих системних тенденційна комбінації досвіду і нормативного прогнозування, що забезпечують і те, і інше оцінка перспективного прогресу економічних тенденцій та визначення шляхів і термінів досягти бажаного економічного і соціального розвитку країни одночасно.

Слід зазначити, що універсальних і досконалих підходів до цих пір не існує. Є лише спроби побудувати можливі сценарії розвитку тих чи інших явища в майбутньому. Але принципова відмінність від колишньої практики рішення держави. Подібні завдання полягають у тому, що методи, які використовуються для цієї мети, мають не кількісні, а якісні характер [186]. Для успішності вирішення глибинних структурних проблем, що

накопичилися в суспільстві, необхідним є насамперед постійний і широкий за охопленням суспільний діалог, утворення на різних рівнях і в різних регіонах різноманітних недержавних організацій, у тому числі бізнес-асоціацій підприємців, які стануть постійними форумами для узгодження позицій та провідниками відповідних перетворень у суспільстві. Тільки так можна вивести реформи за межі у поле суспільної дії [27].

Економічні реформи і програми Стратегії–2020, які потребують найбільш визначальних витрат державних фінансових ресурсів, приватного капіталу та праці

Державні фінанси	Приватний капітал	Праця (організаційні заходи, навчання та перенавчання)
РЕФОРМИ		
<ul style="list-style-type: none"> • Транспортної інфраструктури • енергетики • житлово-комунального господарства • військово-промислового комплексу • системи соціального захисту • пенсійна • системи охорони здоров'я • освіти • державної політики у сфері науки та досліджень 	<ul style="list-style-type: none"> • фінансового сектору • ринку капіталу • транспортної інфраструктури • телекомунікаційної інфраструктури • енергетики • житлово-комунального господарства • військово-промислового комплексу • системи соціального захисту • пенсійна 	<ul style="list-style-type: none"> • дерегуляція та розвиток підприємництва • земельна • житлово-комунального господарства • інститутів статистики • фінансового контролю Держави та стабілізації державного бюджету • захисту інтелектуальної власності • системи соціального захисту • пенсійна • системи охорони здоров'я • якості та безпеки харчової продукції • освіти

Продовження таблиці 2.5

	<ul style="list-style-type: none"> • системи охорони здоров'я • якості та безпеки харчової продукції • державної політики у сфері науки та досліджень 	
ПРОГРАМИ		
<ul style="list-style-type: none"> • участі у транс'європейських мережах • розвитку українського експорту • енергоефективності • енергонезалежності • космічна 	<ul style="list-style-type: none"> • участі у транс'європейських мережах • розвитку українського експорту • енергоефективності • енергонезалежності • розвитку інновацій • розвитку інформаційного суспільства та медіа • космічна • розвитку туризму 	<ul style="list-style-type: none"> • розвитку малого та середнього бізнесу • розвитку українського експорту • залучення інвестицій • енергонезалежності • розвитку інновацій • розвитку інформаційного суспільства та медіа

Джерело: складено автором на основі [157]

Для того, щоб реформи були функціонально життєздатними, державі необхідно сконцентрувати зусилля на критично важливих напрямках, які здатні дати максимальний кумулятивний ефект для всієї соціально-економічної системи, започаткувати своєрідну ланцюгову реакцію подальших структурних змін і сформувати джерело відтворення потрібних для цього ресурсів, розробляти

/оновлювати стратегії включно брати до уваги зарубіжний досвід, зважити «за і проти» наслідків які будуть задіяні даними методами, який відсоток успіху дасть і через який час побачимо результати / зміни.

Звісно автори реформ повинні враховувати специфіку політично-економічної ситуації, особливості традицій населення, тенденції в масовій свідомості, рівень поширення корупції, технологічний та інтелектуальний потенціал суспільства тощо. Має існувати система управління реформами, яка включатиме в себе механізми коригування та об'єктивної оцінки (зовнішні та внутрішні).

2.3. Моніторинг показників макроекономічних змін під впливом євроінтеграційних процесів

Прискорена та невідповідна інтеграція національного ринку України у світовий простір, на якому домінують розвинені країни та країни, що інтенсивно розвиваються, завдяки створеним у свій час інституційним основам ринку та відповідно до здійсненої структурної і технологічної модернізації, має для України значні деструктивні наслідки. Залежність України як від обсягів, так і від структури зовнішньоекономічних зв'язків виступає не тільки чинником можливих майбутніх загострень в економіці, а й консервує існуючу нераціональну структуру виробництва, перешкоджає економічному та соціальному розвитку. Стратегічною метою зовнішньої політики є активне залучення нашої держави до

інтеграційних процесів, внаслідок яких виникає новий світовий порядок, що передбачає домінування міжнародних зобов'язань, режимів та норм над національними інтересами. Чинником розвитку національної економіки є поглиблення світових інтеграційних процесів.

У процесі глобалізації ускладнюються умови розвитку багатьох країн, у тому числі й України. Вони полягають, в першу чергу, у принциповій зміні чинників соціального та економічного розвитку країн. Це стосується технологічних та соціальних інновацій, вміння ефективно адаптуватися у транснаціональному середовищі, у масштабах інформатизації суспільства, у різних рівнях інтелектуальної та політичної свободи. Проведений аналіз індексів інтелектуальної та політичної свободи в попередньому підрозділі (див. рис. 2.16) свідчить про значне відставання соціально-економічного розвитку України. Тому доцільним є прослідкувати тенденцію розвитку інноваційної сфери.

У 2017 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 759 підприємств, або 16,2% обстежених промислових (рис. 2.19).

Джерело: складено автором на основі [34]

Рис. 2.19. Динаміка кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю в Україні за період 2010–2017 рр., од.

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській, Запорізькій областях та м. Києві. У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (53,8%), інших транспортних засобів (37,1%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%), напоїв (25,9%), електричного устаткування (25,2%), хімічних речовин і хімічної продукції (25,0%) [75].

У 2017 році на інновації підприємства витратили 9,1 млрд. грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд. грн,

на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд. грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,02 млрд. грн та на інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати), – 1,0 млрд. грн. Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (13,5%), інших транспортних засобів (13,3%), харчових продуктів (12,6%) [183].

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 7704,1 млн. грн (або 84,5% загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали 8 підприємств, місцевих бюджетів – 17, загальний обсяг яких становив 322,9 млн. грн (3,5%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 5 підприємств, іноземних – 3, загалом їхній обсяг становив 380,9 млн. грн (4,2%); кредитами скористалося 21 підприємство, обсяг яких становив 594,5 млн. грн (6,5%) [143].

У 2017 році 88,5% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3% обстежених промислових). Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 751 – нові види машин, устаткування,

приладів, апаратів тощо, з яких 30,5 % нових для ринку. Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (16,6% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (13,4%), Львівської (10,3%), Сумської (9,1%) областей та м. Києва (8,3%); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (23,9%), харчових продуктів (21,4%), основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,8%) [29].

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1831, найбільше з яких впровадили підприємства м. Києва (30,0%), Харківської (12,6%), Сумської (12,3%), Запорізької (7,8%) та Дніпропетровської (5,8%) областей; за видами економічної діяльності – підприємства з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (18,8%), добування природного газу (17,7%), виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (13,4%), та харчових продуктів (7,9%). Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів 611 – маловідходні, ресурсозберігаючі [34].

У 2017 році 450 підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, реалізували інноваційної продукції на 17,7 млрд. грн. Серед таких підприємств 39,8% експортували її на 5,5 млрд. грн. Майже кожне четверте

підприємство реалізовувало нову для ринку продукцію, обсяг якої становив 4,5 млрд. грн (на експорт – 41,5%). Значна кількість підприємств (83,8%) реалізувала продукції, що була новою виключно для підприємства, на 13,2 млрд. грн (27,7% поставок такої продукції було за кордон).

З метою здійснення нововведень 170 підприємств придбало 832 нові технології, з яких 129 – за межами України. Із загальної кількості технологій 386 придбано з устаткуванням, з яких 81 – за межами України; 305 – як результат досліджень і розробок (10); 110 – за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (36); 10 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау (2); 12 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців. У результаті інноваційної діяльності 8 підприємств створили нові технології, з яких 59 було передано іншим підприємствам, зокрема 2 – за межі України [71].

Інтеграційні процеси, які відбуваються в реаліях нашого часу безпосередньо відповідають національним інтересам України, яка і географічно, і політично є європейською державою. Успіх економічного розвитку та здатність подолання соціальних проблем багато у чому залежить від того, наскільки суспільство здатне адаптуватися до нових світових реалій і використовувати їх в інтересах модернізації. Це ставить перед Україною непросту дилему: досягнути постійних умов економічного зростання та інтегруватися в світовий простір або впасти в

депресійне становище і втратити конкурентні переваги перед іншими країнами світу та Європи, тобто бути приреченою на відставання і стагнацію.

Прискорюючи економічну та соціальну динаміку однієї групи країн, інтеграційні процеси у XXI столітті поглиблюють світові диспропорції. Процес інтеграції може спричиняти як позитивні, так і негативні тенденції. Для економіки України поглиблення інтеграційних процесів призведе до активізації туристичного та освітянського секторів; відкритості європейських ринків праці; ймовірності зростання безробіття через впровадження нових технологій; переходу вітчизняних підприємств на нові стандарти; ймовірності активізації відтоку капіталу; зросте залежність України від постачальників та інвесторів; збільшиться вплив транснаціональних компаній. Це, своєю чергою, переорієнтує українські підприємства на нові ринки збуту продукції; відбудеться спрощення доступу до фінансових ресурсів. Відбудуться серйозні деформації у національній економіці, що вплине на ймовірність активізації трансферного ціноутворення у міжнародних компаніях та активізації інвестиційних проектів. Загостриться конкуренція у різних секторах економіки. Україна буде брати активну участь у транснаціональних транспортних коридорах [171].

Ознаки якісного впливу інтеграційних процесів проявляються через характеристики соціально-економічного розвитку країни. Вони відбиваються як результати дії чинників впливу через відповідні

результуючі показники. Економічний розвиток суспільства передбачає не стільки кількісні, скільки якісні зміни через перетворення характеристик та структури економіки [3, с. 83].

Визначаючи соціальну складову розвитку, можна погодитись із твердженням, що соціальний розвиток суспільства – це процес цілеспрямованих соціальних змін, під час якого наступний стан суспільства та всіх соціальних груп є більш якісним за попередній [4, с. 329]. При цьому, для вимірювання стану розвитку суспільства, виходячи з цілісної концепції (людина-економіка-природне середовище), використовуються різні підходи та критерії. Сталість економічного розвитку держави визначається можливістю покриття потреб функціонування власними видатками. Екологічна сталість відбиває у здатності підтримувати довготривалу життєздатність екосистеми, а соціальна – здатністю однаковою мірою задовольняти культурні, матеріальні та духовні потреби суспільства [1, с. 232]. Однак при цьому вкрай суттєвим критерієм змістовного наповнення й оцінки процесу сталого розвитку може вважатись здатність у забезпеченні функціонування суспільства впродовж тривалого періоду.

Статистична оцінка показників, які формують результати соціально-економічного розвитку, пов'язуються з визначенням кількісної сторони масових соціально-економічних явищ і процесів, що визначають рівень соціально-економічного зростання на національному й регіональному рівнях у нерозривному зв'язку з їх

кількісною характеристикою [10]. Визначаючи важливість спостереження трансформаційних властивостей цього показника в процесі розвитку, доречно зауважити, що різним суспільним групам притаманні різні інтереси. Однак ним ця ознака розглядається як фактор прогресу, за умови, що ці інтереси не є антагоністичними [16]. Виходячи з цього, для отримання цілісного уявлення про параметри суспільного розвитку потребується охоплення різних суспільних площин. Для проведення такого роду досліджень пропонується різноманітний аналітичний інструментарій та широкий спектр показників.

Видатний вчений Д. Кейнс вказував на труднощі вибору одиниць вимірювання, придатних для вимірювання економічної системи через несумісність, невизначеність, недосконалість методики тощо [194]. Слід зазначити, що поряд з питаннями вибору оптимальних оцінювальних показників суспільного явища, вкрай важливим є визначення методології їх формування. Дослідником Н. Волгіним виділено складність охоплення економічного розвитку в часі та проблемні властивості оцінок, що будуються, виходячи з різної методики. У цьому контексті вчений зазначав, що наявна в країні статистична база та методи прогнозних оцінок не відповідають сучасним вимогам, не дозволяють з достатнім ступенем надійності проаналізувати реальний стан в економіці, демографії, соціальній сфері та надати прогнози щодо їх змін [21]. Доцільно зауважити, що різноспрямований характер зовнішніх зв'язків розповсюджується на численне коло

показників, що належить до сфери її впливу: макроекономіки, демографії, ринку праці, заробітної плати, соціального захисту населення тощо. Потенційні можливості статистичних спостережень роблять отриманий інформаційний ресурс ефективним інструментом впливу на гармонізацію суспільного розвитку.

Можна зазначити, що результати спостережень можуть відбивати прояв як безпосередньо впливу інтеграційних процесів на елементи суспільного середовища, або опосередковано як складова частина наявних індикаторів суспільних явищ. Тому для поглиблення систематизації оцінювальних показників соціально-економічного розвитку через прояви механізму впливу інтеграційних процесів на розвиток економіки країни пропонуємо згрупувати показники за ступенем поєднання економічних, соціальних та нематеріальних площин суспільства. Високорозвиненим країнам притаманне посилення акцентів саме на показниках останньої категорії, якими здійснюється спроба визначення таких явищ, що не мають кількісно-вартісних вимірювачів, але є вкрай важливими для розуміння якісного рівня суспільного розвитку – і це показники, що відбивають стан щастя, задоволення людини тощо. Однак, аналізуючи наведену систематизацію статистичних показників, можна зазначити, що їх віднесення до категорії загальних чи спеціальних є досить умовним.

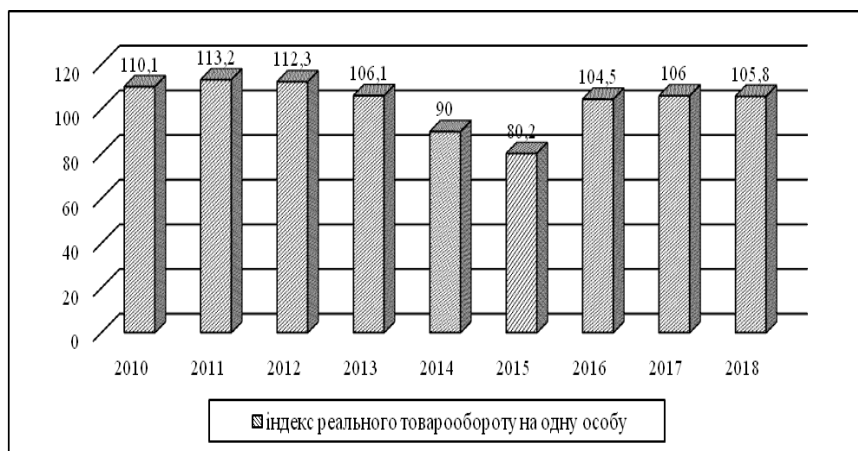
Виходячи з дослідницьких завдань та специфіки об'єкту дослідження, вони можуть виступати в ролі як

загальних індикаторів розвитку соціально-економічних явищ, так і як показники спеціального характеру, в тому числі для характеристики процесів впливу інтеграційних процесів на розвиток економіки.

Проілюструвати це можна на прикладах показників реального товарообороту на одну особу, індексу зміни обсягу реального товарообороту на одну особу, роздрібного товарообороту у % до обсягу витрат на купівлю товарів та послуг, диференціації у структурі доходів та витрат населення у регіонах країни, демографічного навантаження, відношення наявних доходів населення до сукупних витрат на харчування, потреб у продовольчих ресурсах, рівня бідності тощо. Такі спеціальні показники як динаміка товарообігу, структура товарообігу, доходи та видатки домогосподарств, кількість малих та середніх підприємств за сутністю можуть розглядатися і як загальносуспільні характеристики.

Динаміка зміни індексу реального товарообороту представлена на рис. 2.20. Роздрібний товарооборот є одним із важливих показників соціально-економічного розвитку країни, який характеризує заключний етап руху товарів у сферу споживання. Саме через роздрібний товарооборот відбувається зміна форм вартості споживчих товарів, створеної в процесі виробництва. Роздрібний товарооборот характеризує обсяг залучення купівельних фондів споживачів у вигляді грошових доходів, отриманих як оплата праці, які обмінюються в роздрібній торгівлі на товари відповідно до попиту населення і є одним із

важливих показників рівня життя, матеріального та культурного благополуччя населення країни. Роздрібний товарооборот певною мірою впливає на стан грошового обігу в державі, стійкість національної валюти, оскільки обіг грошових коштів значною мірою пов'язаний з обслуговуванням роздрібного товарообороту. Можемо спостерігати позитивну тенденцію до збільшення індексу реального товарообороту після 2015 році. В 2018 році індекс реального товарообороту склав 105,8.

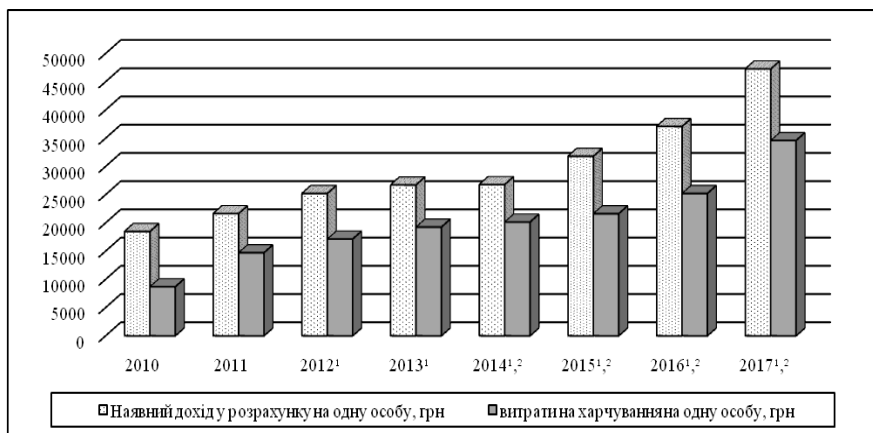

Джерело: складено автором на основі [34]

Рис. 2.20. Динаміка зміни індексу реального товарообороту в Україні за період 2010–2018 рр., на 1 особу

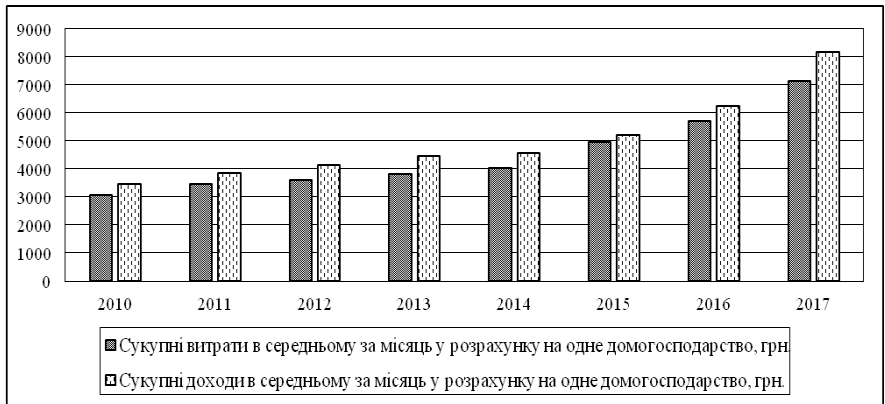
Динаміка наявного доходу та витрат на харчування в Україні представлена на рис. 2.21. На основі даних можна

констатувати, що витрати на харчування складають майже 60% від наявних доходів. Це свідчить про низький рівень доходів, а отже, про недостатню можливість населення забезпечувати інші життєві потреби. Оскільки матеріальне становище є основною складовою рівня життя населення, то можна зробити висновок, що ситуація у сфері доходів характеризується соціальним напруженням. Ще одним свідченням низького рівня доходів населення є порівняльний аналіз сукупних доходів та витрат за місяць на одне домогосподарство (рис. 2.22). Чітко простежується тенденція, що сукупні витрати складають майже 80–90% від сукупних доходів домогосподарств за місяць.

Джерело: складено автором на основі [34]

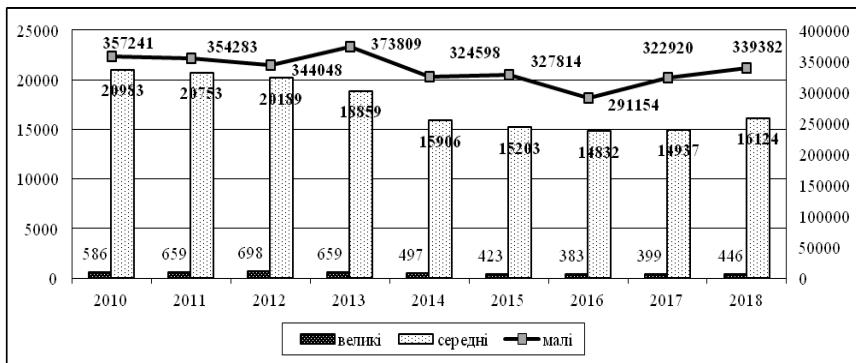
Рис. 2.21. Динаміка наявного доходу та витрат на харчування в Україні за період 2010–2017 рр., на 1 особу

Джерело: складено автором на основі [34]

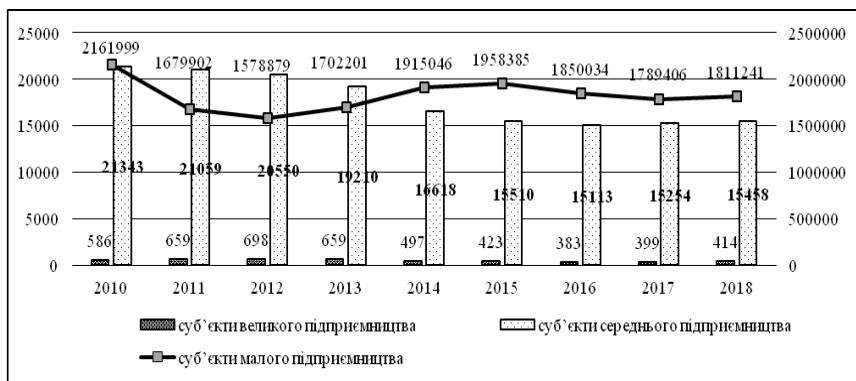
Рис. 2.22. Динаміка структурних доходів і витрат домогосподарств за місяць в Україні за період 2010–2017 рр., грн.

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки та забезпечення її сталого розвитку неможливе без становлення сегменту малого бізнесу. Створення сприятливого середовища для здійснення малого підприємництва є одним із найважливіших чинників виходу з економічної кризи та забезпечення передумов для економічного зростання. Розвиток та розширення сектору малого й середнього підприємництва (МСП) задекларовано одним із пріоритетів державної економічної політики в Україні. На рис. 2.23 і рис. 2.24 приведена динаміка кількості підприємств та кількість суб'єктів підприємництва за розміром відповідно.

Джерело: складено автором на основі [34]

Рис. 2.23. Динаміка кількості підприємств за розміром в Україні за період 2010–2018 рр., од.

Джерело: складено автором на основі [34]

Рис. 2.24. Динаміка кількості суб'єктів підприємництва за розміром в Україні за період 2010–2018 рр., од.

Кабінет Міністрів України (КМУ) затвердив Стратегію розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [157]. Поки що зусилля

Уряду зосереджені на таких кроках, як дерегуляція та реформа державних закупівель, що усувають бар'єри у веденні бізнесу для всіх підприємств та ставлять МСП у рівні конкурентні умови порівняно з великими підприємствами. В інших сферах підтримки МСП, таких як доступ до фінансування, кадрове забезпечення, формування культури підприємництва, спрощення виходу на зовнішні ринки робиться менше практичних кроків. Проте можна сподіватись, що такі кроки будуть робитись у майбутньому. Для планування заходів із підтримки МСП важливо, щоб вони приймались на основі ретельного аналізу та надійної інформації про стан сектору МСП.

Необхідно підкреслити, що групування за вторинними ознаками (абсолютні, відносні, середні, розрахункові показники, індекси тощо) поширює можливості дослідження в контексті реформування. Характеризуючи наведену сукупність економічних показників та дослідницьких точок зору, можна зазначити, що визначення впливу інтеграційних процесів на економіку країни відбувається через відповідні наявні індикатори залежно від обраного підходу.

Зокрема автором Р. Кулиничем вважається, що індикаторами досягнутого рівня соціально-економічного розвитку країни та її регіонів є валовий внутрішній продукт і валова додана вартість сукупні та розраховані на одну особу [81]. Відображаючи в системі національних рахунків кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць резидентів та вимірювання вартості товарів і

послуг, вироблених в межах країни за певний проміжок часу [81], цей показник через чисельність працюючих та фонд оплати праці робітників підприємств, відбиває характеристики основних елементів впливу інтеграційних процесів на розвиток економіки країни.

Слід підкреслити, що навколо цих узагальнюючих індикаторів розвитку ведеться дискусія щодо їх здатності до об'єктивної оцінки процесів соціального й економічного розвитку. Щорічний приріст в економіці, під яким зазвичай розуміється зростання ВВП, стає метою економічної політики як засіб підвищення рівня життя. Однак, необхідно обережно пов'язувати зростання ВВП з зростанням добробуту. Оскільки показник ВВП має низку недоліків, зокрема диференціацію рівня добробуту людей [135].

Обсяг реального ВВП характеризує здебільшого економічний потенціал країни і не призводить до автоматичного підвищення доходів населення [135]. Виходячи з даних показник ВВП цілком не охоплює стан розвитку відображає загальний. Можна зазначити, що показник ВВП не дає об'єктивної оцінки стану суспільного розвитку з огляду на регіональні, гендерні, вікові відмінності й не відбиває стану добробуту конкретної особи. Він швидше відбиває потенціал країни щодо спроможності забезпечення громадянам таких умов життєдіяльності. Через складові ВВП здійснюється також формування оцінювальних показників соціального розвитку. Особливе місце в рамках основ макроекономічної теорії завжди посідав аналіз міжнародної торгівлі як

основного індикатора впливу інтеграційних процесів на розвиток внутрішнього ринку країни та торгівлі товарами і послугами на зовнішніх ринках конкурентоспроможною продукцією.

Україна перебуває в умовах граничного дефіциту фінансових ресурсів, усіяко прагне до активізації внутрішнього нагромадження капіталу з метою стабілізації макроекономічного стану економіки, стимулювання інвестиційного процесу в країні. З цією метою в програмах щодо виходу України з кризового стану постійно ставиться акцент на створенні механізму нагромадження капіталу для розвитку процесу відтворення на основі протекціоністських заходів, спрямованих на підтримку вітчизняного виробника, а також проведення політики репатріації з-за кордону капіталів тіньового сектора економіки.

РОЗДІЛ 3. Стратегічні підходи до вдосконалення державної політики соціально-економічного розвитку України в умовах євроінтеграційних процесів

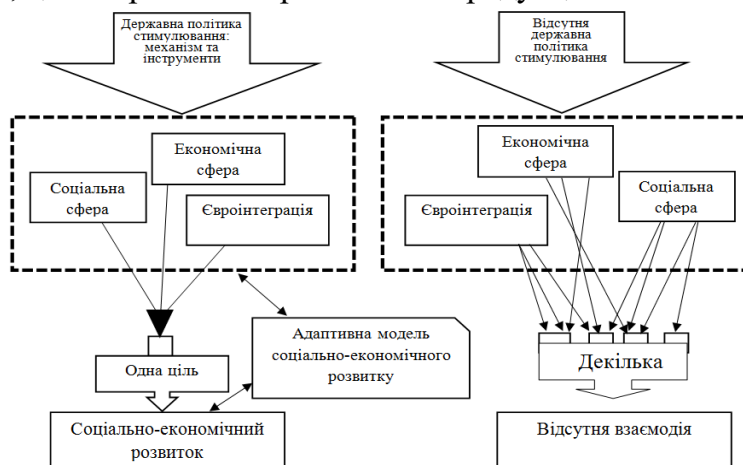
3.1. Підвищення ефективності державного стратегічного менеджменту у системі стимулювання соціально-економічного розвитку: досвід країн ЄС для України

В Україні початок трансформаційних процесів супроводжувався тенденцією до нівелювання ролі держави як регулятора соціально-економічних процесів і надмірним захопленням принципами ринкової економіки, їх абсолютизацією. Разом із тим, державній політиці стимулювання не приділялася увага як окремому елементу впливу на соціально-економічний розвиток. Аналізуючи національну економіку України, яка характеризується позитивними та негативними моментами зростання економічної нестабільності ринку, успадкованою системою формування управлінських рішень, підвищенням складності та непередбачуваності зовнішнього середовища можна зробити висновок, що нині не існує жодної моделі соціально-економічного розвитку, в якій би державна політика стимулювання відігравала роль певного каталізатора даного розвитку.

На основі цього автором запропонована теорія адаптивної моделі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку під впливом євроінтегра-

ційних процесів (див. рис. 1.4). В ній обґрунтовано, що державна політика стимулювання діє на соціально-економічний розвиток в ролі певного каталізатора за допомогою правильно побудованого механізму стимулювання та вірно визначених інструментів, які сприятимуть появі синергетичного ефекту від взаємодії трьох систем: економічна, соціальна та євроінтеграція (рис. 3.1).

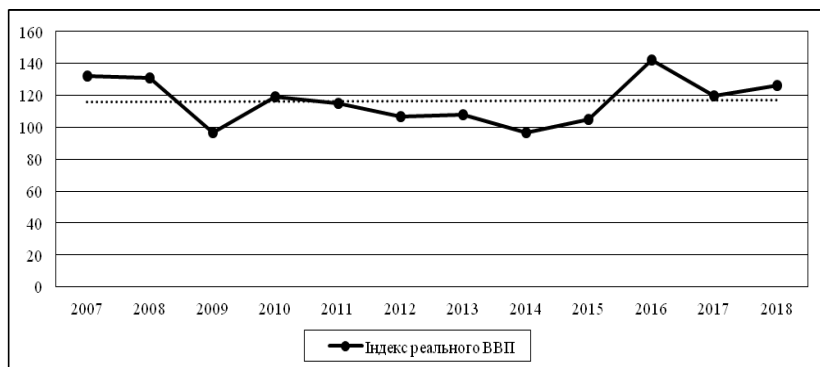
В попередньому розділі було обґрунтовано, що на соціально-економічний розвиток впливає ряд макроекономічних показників: реальний ВВП, обсяг промислової продукції, обсяг продукції сільського господарства, капітальні інвестиції, експорт товарів та послуг, імпорт товарів та послуг, оборот роздрібної торгівлі, реальний наявний дохід населення, реальна заробітна плата, споживчі ціни, ціни виробників промислової продукції.

Джерело: розроблено автором

Рис. 3.1. Схема впливу державної політики стимулювання на соціально-економічний розвиток

З метою врахування всіх наявних показників, що впливають на соціально-економічний розвиток, виділено один із визначальних показників, а саме індекс реального ВВП. Кореляційний аналіз дасть змогу визначити щільність зв'язку між результативною ознакою та факторними величинами і побудувати економіко-математичну модель. Для побудови як комплексу взаємозв'язаних економіко-математичних моделей, так і будь-якої окремої моделі, необхідна певна сукупність принципів, які дають можливість коректно здійснювати процес формалізації моделюючих систем та об'єктів. В якості загальних принципів економіко-математичного моделювання виокремлюють такі принципи: системності, інтегрованості, невизначеності, головних видів діяльності, достатності, інваріантності, наступності та ефективності [194].

Джерело: розроблено автором на основі [34]

Рис. 3.2. Поле кореляції індексу промислового виробництва

Досліджуючи індекс реального ВВП доцільно обґрунтувати методологічні засади математичного моделювання цього зв'язку. Попереднє вивчення існуючих зав'язків та вибір типу математичної моделі потребує побудови кореляційного поля (рис. 3.2) [34].

На графіку кожна точка віддзеркалює величини індексу реального ВВП кожного року за період 2007–2018 рр., а сукупність точок результативної та факторної ознаки є полем кореляції. Побудована лінія тренда дозволяє зробити висновок про лінійний характер зв'язків. Кореляційно-регресійна модель – це математичне відображення зв'язку між X і Y , тобто рівняння вигляду: $Y = f(X)$, де символом $f(X)$ позначена форма рівняння, яка більш або менш повно відображає функціональну залежність середньої величини однієї змінної (Y) від значення другої змінної (X) [49, 157]. Реальний ВВП формується під впливом багатьох чинників (табл. 3.1).

Умовні позначення в табл. характеризують наступні показники:

Y – індекс реального ВВП;

X_1 – індекс промислового виробництва;

X_2 – індекс цін реалізації продукції сільського господарства;

X_3 – індекс капітальних інвестицій за видами економічної діяльності;

X_4 – індекс експорт товарів та послуг;

X_5 – індекс імпорт товарів та послуг;

X_6 – індекс оборот роздрібної торгівлі;

X_7 – індекс реальної заробітної плати;

X_8 – індекс реальний наявний дохід населення;

X_9 – індекс споживчих ціни;

X_{10} – індекс цін виробників промислової продукції.

Таблиця 3.1

Макроекономічні показники

Роки	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}
2007	132	113	138	91,5	127,4	135,4	129,5	123,8	112,4	100,6	125,1
2008	131	110	110,3	93,4	137,6	142,9	117,3	132	111,8	102,7	120,7
2009	97	111,5	106,5	112,1	95,2	84,3	79,1	135,7	112	101,5	117,5
2010	119	112,2	130	115,6	129,7	132,4	110,1	105,8	110,5	103	118,8
2011	115	103,4	113,6	118,8	128,9	134,1	113,2	123,1	111	106,9	114,1
2012	107	94,4	106,8	108,5	101,3	107,2	112,3	115	111	100,8	100,4
2013	108	99	91,3	88,9	95,1	96,4	106,1	115,1	106,8	100,1	101,7
2014	97	82,8	145,1	76,9	112,9	103,5	90	106,2	86,5	122,8	131,7
2015	105	98,4	166	124	135,6	130	80,2	97,9	90,12	134,7	125,5
2016	142	103,1	107,6	131,5	112,5	122	104,5	116,8	106,5	105,8	135,8
2017	120	97,1	111,8	124,8	121,8	122,3	106	115,8	118,9	109,5	116,6
2018	126	95,3	104,4	129	112,5	118,3	105,8	129,3	109,7	108,7	114,3

Джерело: розраховано автором на основі даних [34]

Використовуючи метод регресійного аналізу, спочатку необхідно з'ясувати, які чинники з перерахованих вище було б найдоцільніше використувати для включення до моделі. Найчастіше включення

більшої кількості показників до моделі не покращують її статистичні властивості, а навпаки погіршують, наприклад, через наявність мультиколінеарності між змінними. Кореляційний аналіз є одним з методів статистичного аналізу взаємозалежності декількох ознак. Він застосовується у разі, коли є припущення, що показники спостереження випадкові і відібрані з генеральної сукупності, розподіленої по багатовимірному нормальному закону розподілу. Основним завданням даного аналізу є оцінювання кореляційної матриці генеральної сукупності по вибірці і визначенні часткових і множинних коефіцієнтів кореляції і детермінації на основі її оцінок. Отже, кореляційний аналіз дозволяє дослідити статистичні дані, з метою вимірювання тісноти зв'язку між двома або більше змінними.

Для визначення необхідності включення до рівняння множинної регресії тих чи інших чинників, а також для оцінювання отриманого рівняння на відповідність виявленим зв'язкам (використовуючи коефіцієнт детермінації) побудовано матрицю парних коефіцієнтів кореляції \hat{r} за формулою (3.1):

$$\hat{r} = \frac{\sum (x_j - \bar{x}) * (y_j - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x_j - \bar{x})^2} * \sqrt{\sum (y_j - \bar{y})^2}}, \dots\dots\dots(3.1)$$

$$\text{Де } \bar{x} = \frac{\sum x_j}{n}; \quad \bar{y} = \frac{\sum y_j}{n} \dots\dots\dots(3.2)$$

Вплив вищезгаданих чинників на обсяг реалізованих освітніх послуг визначається за допомогою кореляційної матриці в ПП «STATISTICA 10.0». Вхідні дані було зведено до кореляційної матриці, яка використовується для вимірювання сили взаємозв'язку між обраними факторними величинами та результативним показником (табл. 3.2).

Розрахунок кореляційної матриці дає змогу зробити висновок про значну залежність між результативним показником (Y) та факторними величинами $X_4, X_5, X_8, X_9, X_{10}$. Чинники X_1, X_2, X_3, X_6, X_7 мають слабший зв'язок з результативним показником і не впливають на залежність, тому їх можна виключити з подальшого моделювання (див. табл. 3.2). Окрім даної залежності, доцільно зазначити про залежність факторних величин між собою. Перевірка на наявність явища мультиколіреаності обумовлює необхідність виключення деяких факторів з економіко-математичної моделі. Таке виключення доцільно застосувати до факторних величин X_4, X_5, X_7 величина абсолютного значення коефіцієнтів кореляції яких $\epsilon > 0,5$, що згідно шкали Чеддока характеризує сильний зв'язок між даними факторними величинами [125].

Таблиця 3.2

Кореляційна матриця

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀
Y	1										
X 1	0,41	1									
X 2	-0,21	-0,12	1								
X 3	0,32	0,13	-0,11	1							
X 4	0,41	0,28	0,58	0,13	1						
X 5	0,66	0,34	0,35	0,20	0,93	1					
X 6	0,67	0,33	-0,29	-0,16	0,29	0,57	1				
X 7	0,28	0,44	-0,63	0,00	0,22	-0,10	0,27	1			
X 8	0,45	0,57	-0,67	0,29	-0,07	0,14	0,58	0,63	1		
X 9	-0,35	-0,53	0,77	0,11	0,36	0,11	-0,62	-0,64	0,81	1	
X 10	0,32	0,04	0,56	0,05	0,43	0,31	-0,21	-0,18	0,44	0,45	1

Джерело: розраховано автором

Проведемо Регресійний аналіз між результативним показником та факторними величинами X_4 , X_5 , X_8 , X_9 , X_{10} (табл. 3.2) з використанням регресійного пакету «Аналізу даних» в MS Excel. Для забезпечення адекватності статистичних даних під час формування багатфакторної моделі використовувалися макроекономічні показники України за період 2007–2018 рр. (табл. 3.3).

Ефективним засобом уникнення громіздких розрахунків є пакет «Аналіз даних» в програмному комплексі MS Excel, який дозволяє швидко проводити економіко-математичні розрахунки, будувати багатфакторні лінійні та нелінійні моделі тощо [49]. Взаємодія результуючого показника (Y) з факторними ознаками (X_1 ,

$X_2 \dots X_n$) традиційно описується рівнянням лінійної багатофакторної регресії, що визначається за формулою 3.3 [57, с. 54]:

$$Y = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_i x_i \quad (3.3)$$

На основі відповідних розрахунків була створена багатофакторна кореляційно-регресійна модель. При побудові моделі висунуто гіпотезу, що на результуючий показник реального ВВП впливають наступні показники: експорт товарів та послуг; імпорт товарів та послуг; реальний наявний дохід населення; споживчих ціни; ціни виробників промислової продукції.

Таблиця 3.3

**Макроекономічні показники України
за період 2007–2018 рр.**

Роки	індекс реального ВВП	індекс експорту товарів та послуг	індекс імпорту товарів та послуг	індекс реального наявного доходу населення	індекс споживчих ціни	індекс цін виробників промислової продукції
2007	132	127,4	135,4	112,4	100,6	125,1
2008	131	137,6	142,9	111,8	102,7	120,7
2009	97	95,2	84,3	112	101,5	117,5
2010	119	129,7	132,4	110,5	103	118,8
2011	115	128,9	134,1	111	106,9	114,1
2012	107	101,3	107,2	111	100,8	100,4
2013	108	95,1	96,4	106,8	100,1	101,7
2014	97	112,9	103,5	86,5	122,8	131,7
2015	105	135,6	130	90,12	134,7	125,5
2016	142	112,5	122	106,5	105,8	135,8
2017	120	121,8	122,3	118,9	109,5	116,6
2018	126	112,5	118,3	109,7	108,7	114,3

Джерело: розроблено автором на основі даних [34]

Модель у найпростішому варіанті набуватиме вигляду :

$$Y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4, \quad (3.4)$$

де Y – цільовий показник, $X_1 - X_7$ – чинники впливу, a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 , – коефіцієнти регресії, що відповідають вимогам найменшої суми квадратів відхилень фактичних значень Y від вирахованих за моделлю.

Використаємо пакет «Аналіз даних» в програмному комплексі MS Excel, який дозволяє швидко проводити економіко–математичні розрахунки, будувати багато-факторні лінійні та нелінійні моделі тощо. Застосування програми Excel дозволяє розрахувати для заданої моделі:

- значення коефіцієнтів регресії (a_0, a_1, \dots, a_4);
- значення коефіцієнта множинної кореляції (R), який відображає міру спільного впливу незалежних змінних на величину залежної змінної (щільність зв'язку) і перебуває в межах $[0; 1]$ (чим ближче значення R до одиниці, тим щільніший множинний зв'язок);
- значення коефіцієнта множинної детермінації (R^2), який характеризує частку поясненої варіації результативної ознаки, що зумовлена впливом чинників, відображених в регресійній моделі і перебуває в межах $[0; 1]$;
- F – критерій Фішера, за яким оцінюється адекватність та надійність моделі, тобто можливість надійного прогнозування середніх значень результативної ознаки за даними значеннями факторної ознаки. Критерій F розрахунковий надалі підлягає порівнянню з

табличним значенням F критичного розподілу Фішера, знайденого для відповідних ступенів вільності ($V_1 = m$, $V_2 = n - m - 1$), де m – кількість чинників, які увійшли в модель, n – кількість спостережень) [157, с. 259]. Якщо F розрахункове перевищує F критичне, то модель вважається значимою.

Якщо перед незалежною змінною стоїть знак «+», це означає, що вона прямо пропорційно впливає на значення залежної змінної, в іншому випадку вплив обернено пропорційний.

Побудована модель дозволяє визначити обсяг реального ВВП, оцінити співвідношення між макроекономічними показниками розвитку України та сприяє плануванню процесу соціально-економічного розвитку. Отримана модель матиме такий вигляд:

$$Y = -14,342 - 1,67x_4 + 1,65x_5 + 0,53x_8 + 0,12x_9 + 0,74x_{10},$$

де X_4 – індекс експорт товарів та послуг;

X_5 – індекс імпорт товарів та послуг;

X_8 – індекс реальний наявний дохід населення;

X_9 – індекс споживчих ціни;

X_{10} – індекс цін виробників промислової продукції.

Отже, кореляційно-регресійна модель показує, що при зменшенні експорту товарів та послуг на 1 реальний ВВП зменшується на 1,67. Збільшення імпорту товарів та послуг на 1 реальний ВВП збільшується на 1,65. Збільшення реального наявного доходу населення на 1 збільшує реальний ВВП на 0,53. Підвищення споживчих цін

на 1 збільшує реальний ВВП на 0,12. Підвищення цін виробників промислової продукції збільшує реальний ВВП на 0,74.

Запропонована кореляційно-регресійна модель створює можливості для визначення розміру цільового показника відповідно до планових значень макроекономічних показників соціально-економічного розвитку. Даний підхід можна використовувати при плануванні обсягів реального ВВП, що дозволить більш точно прогнозувати соціально-економічний розвиток за визначеними макроекономічними показниками. Якість моделі оцінюється за показниками представленими в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Показники адекватності моделі

(за статистичними матеріалами 2007–2018 рр.)

Коефіцієнт множинної кореляції (R)	0,96
Коефіцієнт множинної детермінації (R^2)	0,93
F – розрахунковий критерій Фішера	4,84
F – критичний критерій Фішера	2,96

Джерело: складено автором

Коефіцієнт множинної регресії $R=0,96$ вказує на дуже щільний зв'язок між результативним показником та факторними величинами. Щодо значення коефіцієнту детермінації R^2 отриманої кореляційно-регресійної моделі $R^2 = 0,93$, то залежність обсягу реального ВВП на 93%

обумовлена обраними факторними величинами: експорт товарів та послуг; імпорт товарів та послуг; реальний наявний дохід населення; споживчі ціни; ціни виробників промислової продукції [104]. Решта 7% обумовлені іншими чинниками, що впливають на обсяг реального ВВП, але не є включеними до моделі регресії: обсяг промислового виробництва; ціни реалізації продукції сільського господарства; обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності; оборот роздрібною торгівлі.

Побудувавши кореляційно-регресійну модель залежності між цільовим показником та факторними величинами можна відмітити, що дана модель надає можливість впливати на планування основних макроекономічних показників соціально-економічного розвитку та є актуальною при розробленні державної політики стимулювання. Практичне використання запропонованого підходу дозволить оптимізувати відповідні інструменти впливу державної політики стимулювання для забезпечення відповідного впливу на основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку. Найважливішою передумовою регулювання процесів державної політики стимулювання є розробка моделей тенденцій соціально-економічного розвитку.

Реалізуючи стратегічні цілі соціально-економічного розвитку, Україна робить кроки у зовнішньоекономічній сфері для досягнення своєї стратегічної мети: стати повноправним членом ЄС. Враховуючи особливості

сучасного стану економіки України, реалізація збалансованої державної політики стимулювання, спрямованої на розвиток економічної складової співпраці з Європейським Союзом є актуальним завданням для органів державної влади та місцевого самоврядування, а також новостворених громад.

Період формування національної економіки характеризується посиленням конкуренції, мінливістю внутрішнього та зовнішнього середовища, нестабільністю забезпечення гарантій з боку держави, розвиток інноваційної сфери тощо. Стратегічний менеджмент дозволяє розробляти засоби і методи, які сприяють досягненню цілей, з урахуванням умов, що переважають у зовнішньому і внутрішньому середовищі. До найбільш перспективних методів стратегічного менеджменту слід віднести: системний підхід з використанням критерію раціональності системи; ситуативний підхід, що використовує теорію чинників і критерії економічної раціональності або ефективності; підхід, який розглядатиме об'єкт як соціальний інститут, який повинен задовольняти різні групи інтересів, а його структура та управління базуються на концепції соціально-економічної раціональності [99].

Ефективність державного регулювання соціально-економічних процесів неможлива без стратегічного планування, реалізація якого покладено на органи державної влади та управління відповідного рівня, які грають роль потужної організації в країні, розробляють і

впроваджують стратегія соціального розвитку. Тоді стратегічне планування – це впорядкована діяльність, спрямована на обґрунтування і прийняття важливих рішень щодо регіонального розвитку, реалізації заходів, програм і проектів, спрямованих на реалізацію змін для бажаного майбутнього статусу території [28]. Стратегічне планування передбачає глибоке вивчення ситуації, аналіз зовнішнього середовища території та її внутрішнього потенціалу, вивчення проблем спільноти, обґрунтування бачення розвитку і оцінку можливих стратегічних альтернатив. Стратегічне планування засноване на комунікації і залученні спільноти і, отже, сприяє інтеграції різних інтересів і цінностей, а також прийняття консолідованих рішень, які зосереджені на зусиллях і ресурсах ключових учасників регіонального розвитку.

Підписання Угоди про всеосяжну зону вільної торгівлі стало потужним стимулом для економічного зростання країни. Для цього планується привести українське законодавство, норми та стандарти до європейських в сфері транспорту, енергетики, послуг, сільського господарства та ін. Він об'єднає велику частину правового простору двох сторін і усуне нетарифні (технічні) бар'єри в торгівлі, забезпечить розширений доступ на внутрішній ринок ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів на український ринок. У той же час глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі сприятиме модернізації та інтеграції з ЄС [80, с. 225].

Індикаторами успішності виконання поставлених цілей визначено сім ключових показників:

- 75% населення віком від 20 до 64 років повинні бути працевлаштовані;
- 3% ВВП держав ЄС має інвестуватися в проекти дослідження та розвитку;
- досягнення цілі «20-20-20», що означає: скорочення на 20% викидів парникових газів– порівняно з 1990 р.;
- збільшення в енергоспоживанні ЄС на 20% частки енергії, виробленої з відновлювальних джерел;
- збільшення на 20% енергоефективності;
- частка людей із початковою освітою повинна становити не більше 10% і не менше– 40% молоді повинні мати вищу освіту;
- кількість населення, що проживає на межі бідності, повинна зменшитися на 20 мільйонів [178].

Всі країни ЄС розробили свої національні цілі по кожному з цих напрямів, а також конкретні заходи на національному рівні, яких необхідно вжити з метою їх імплементації [178]. Оскільки розвиток підприємництва сприяє надходження грошових коштів до державного бюджету, забезпечення балансу на ринку праці, збільшує частку виробництва товарів та послуг, тобто забезпечує реалізацію вище згаданих показників, пропонуємо розглянути зарубіжний досвід країн-партнерів, які також проходили етап соціально-економічного розвитку після входження до ЄС.

Аналізуючи соціально-економічні тенденції нинішнього польського суспільства можна висловити повагу до того факту, що суверенні підприємства все в більшій мірі стають частиною польської економіки, незалежної від процесу великої приватизації, перш ніж вони будуть економічно перетворені. Присутній близько тридцяти суверенних підприємств, які можуть мати стратегічне значення, і в цілому в державній владі перебувають сотні компаній. Така тенденція наявна в багатьох секторах економіки країни, у вигляді енергії, замиського транспорту та фіскальної функції [123]. В цілому, такі підприємства не можуть конкурувати за прибутковістю з приватними партнерами в таких областях, як видобуток корисних копалин, транспорт і виробництво. Особливістю є контроль з боку держави над цими елементами управління. Сила держави щодо посилення ролі суверенних підприємств в економіці країни та реформа буде включати 2 ключові елементи [177]:

1) передача прав на володіння майном передана в офіс прем'єр-міністра;

2) підпорядкування підприємств галузевим міністерствам.

Таким чином, прем'єр-міністра призначить правління державного підприємства, що буде мати вирішальне значення для оцінки ефективності управління на таких підприємствах. Очевидно, що ця зміна може привести до ризику плутанини політичних і економічних інтересів, а також до зниження продуктивності державних

підприємств [176]. Внески в Європейські структурні та інвестиційні фонди (фонди ESI) надають особливий вплив на структурні зміни в Польщі. Польща є країною, яка отримує найбільше фінансування з цих коштів. Відповідно до плану на 2014–2020 роки ЄС виділив трохи більше 86,095 млрд. Євро інвестицій в рамках програм фондів [177].

Європейський фонд регіонального розвитку є одним з основних фондів ЄС, який фінансує заходи по балансуванню регіональних відмінностей між державами-членами ЄС. Специфіка цього фонду полягає в тому, що 75% інвестицій спрямовуються в проекти соціальної інфраструктури та наукової інфраструктури для регіонів з рівнем валового регіонального продукту нижче 75% від середнього по ЄС, а решта 25% – для задоволення фінансових потреб проектів диверсифікації економіки. Створення нових підприємств, підтримка людського потенціалу в інших регіонах, де відбуваються структурні зміни. Саме ця особливість соціально-економічного розвитку Польщі зробила її найбільшим одержувачем фінансування з цього фонду, і на її частку припадає понад 11 млрд. євро інвестицій [177]. Крім того, є багато реально значущих цілей, значна кількість пріоритетів для європейської стратегії 2020 року, зокрема, досягнути рівня зайнятості 71% (на початок 2016 року показник становить близько 69,1%); інтенсифікувати до 2020 року витрати на НДДКР до рівня 1,7%; забезпечити частку відновлюваних джерел

енергії на рівні 15%; скоротити рівень бідності та соціальної ізоляції серед населення в межах 1,5 млн. осіб та ін. [14].

Із вищевказаного Україні доцільно обрати стратегію нарощувати бізнес-клімат, наприклад, держава може продавати в інші країни товари, однак натомість експортує сировину, а не налагоджує виробництво готових товарів. Таким чином, ми заробляємо на експорті менше та ще й залежні від цін на сировину. також можна взяти до уваги і туристичний напрямок – необхідно відновлювати історичні пам'ятки, правильно поставити цінову стратегію, рекламу тощо. Україна славиться чорноземом, яка має більше сільськогосподарських земель більша за Польщу, відсоток сільськогосподарських земель у нас також більший, як і внесок агробізнесу у ВВП. Проте ВВП в Польщі в 5 разів більший, з цієї причини польські аграрії заробили майже на рівні українських, просто на загальному тлі їх прибутки здаються меншими. Якщо українські аграрії будуть працювати так само ефективно, як західні сусіди, наші аграрні підприємства збільшать доходи у декілька разів [153].

Національна стратегія республіки Білорусь передбачає концентрацію всіх видів ресурсів на наступних пріоритетних напрямках [39]: якісне відтворення людського потенціалу та ефективне його використання. Основними складовими якісного відтворення людського потенціалу виступають генофонд нації, інтелект та культурний розвиток, рівень здоров'я та трудової активності, отримання

гідної оплати праці. Необхідно розробити дієві механізми з підвищення рівня народжуваності населення, покращенню його здоров'я та зниження смертності, стимулюванню здорового образу життя та творчої активності громадян, створенню умов, які дозволяють отримати якісну освіту та високі доходи.

У 2000 році Словаччина стала членом Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), у 2004 році вступила до НАТО і ЄС разом з іншими країнами Вишеградської четвірки. Економічні реформи стали моментом залучення прямих іноземних інвестицій в обсязі 4,5 млрд. дол. та призвели до тривалого економічного зростання і створення нових робочих місць. Словацькі реформи 2002–2006 р. навіть за мірками Європи було визнано ультра ліберальними. Важливо, що вдалося досягти сприятливої для реформ та євроінтеграції громадської думки. Зокрема, під час референдуму вступ до ЄС підтримало 92,46% учасників, проти проголосувало лише 6,2% [86]. Економічний розвиток та демографічні зміни також створили додаткову потребу у кваліфікованій робочій силі. Водночас більша інтеграція в ЄС, відкриті кордони та спільний освітній простір призвели до еміграції словацьких студентів до сусідньої Чехії та інших країн ЄС. Внаслідок усього цього у Словаччині поступово почали послаблювати міграційні обмеження і впускати дедалі більше громадян третіх країн до Словацької Республіки, яка раніше мала закриті кордони. Політики, пов'язані з іноземцями, досі змінюються, і досі існує потреба у більшій послідовному

підході, щоб ефективно скористатися цими змінами в соціально-економічному житті в Словаччині [152].

З досвіду Словаччини Україні доцільно перейняти у регулюванні ринкових земельних відносин (здійснювати реформу поступово, проводити інвентаризацію і паспортизацію земель, створити державний земельний банк, земельні біржі, оновити законодавчу база щодо регулювання ринку землі, правильно розставити пріоритети держави в регулюванні економічного обігу землі). Оскільки діяльність фінансових інститутів суттєво впливає на рівень розвитку аграрного сектора економіки, задоволення попиту населення у продуктах харчування та поліпшення соціально-економічного становища сільських територій.

У 1991 році ВВП Румунії становив 28,8 млрд. доларів. У наступні роки він впав ще нижче. ВВП України в цей же час становив близько 77 млрд. Нині ж Румунія випереджає нас з великим відривом. Причому випередження це почалося ще до війни. До складу Євросоюзу Румунія увійшла в 2007 році, і тоді ВВП на душу населення в цій країні становив всього 41% від середнього ВВП на душу населення в ЄС. Однак, в 2016 цей показник піднявся вже до 57% і продовжує зростати. У 2015 році Bloomberg поставив економіку Румунії на перше місце в ЄС за темпами зростання ВВП. У 2018 році ВВП Румунії виріс на 4,4%. У 2016 році цифри ще вище (близько 5%), з початку 2017 року підвищили мінімальну зарплату – 320 євро приблизно 9 тисяч гривень. З 01.01.2018 року уряд Румунії знизив податок на доходи фізичних осіб з 16% до

10%, що також прискорило економічне зростання [127]. Як зазначають соціологічні опитування, які проводилися в Румунії Європейською службою дослідження громадської думки по завершенню року членства в ЄС засвідчили, що 71% румунів підтримували членство їхньої країни в ЄС (найбільша підтримка членства серед держав-членів, що приєдналися до ЄС у 2004 та 2007 р.) [117].

З Румунії доцільно створити низку великих індустріальних парків по всій країні, які зосередяться на інноваційних технологіях. Адже держава має збільшенні обсягів державної допомоги на науково-дослідну діяльність що і може стати дієвим інструментом для залучення інвесторів та створення індустріальних парків. Ключову роль відіграє в тому що очікувальні результати за короткий термін та основною перевагою державної допомоги можна віднести, що вона буде орієнтована на прибуток, а не на компенсацію недоліків старої системи, тобто підтримку збиткових підприємств. Також нашій державі корисний досвід реконструкції промислових підприємств від Румунії. Нові правила передбачали, що в процесі банкрутства компанії держава могла втрутитися і надати фінансову допомогу – але виключно протягом обмеженого періоду. Зараз допомога на виведення підприємства із кризового стану складається з позики, яку компанія має погасити протягом шести місяців. Якщо компанія виявляється неспроможна розрахуватися за позикою (що трапляється у більшості випадків) – вона повинна почати реструктуризацію. Система працює як

ринковий фільтр та спонукає підприємства не розраховувати на підтримку з боку держави, а самостійно шукати можливості виходу з кризи – покращувати управління, проводити оптимізацію витрат, шукати нові джерела прибутку.

Після вступу Болгарії до ЄС протягом двох років Болгарія та Румунія не були підготовлені до різких змін і отримали особливий статус на три роки, протягом яких ЄС здійснював за ними особливий нагляд. Був встановлений особливий механізм співпраці та перевірки, тобто моніторинг. Він був введений у певних сферах, в яких ЄС приділяв особливу увагу у судовій сфері та у сфері боротьби з корупцією. Іншими словами, основне завдання полягає у внесенні прозорості та відповідальності у політичні та економічні процеси при опорі тих політичних та економічних сил, які використовують старі шляхи ведення переговорів на основі протекціонізму державної бюрократії та корупційної практики.

До основних 6 критеріїв, які Болгарія виконувала (й надалі виконує):

- прийняття змін до Конституції, знявши будь-яку двозначність щодо незалежності та підзвітності судової системи.

- забезпечення більш прозорого та ефективнішого судового процесу, прийнявши та втіливши нову судову систему та новий кодекс цивільних процедур.

- продовжувати реформу судової системи для розширення професіоналізму, підзвітності та ефективності.

– робити звіти про професійні неурядові розслідування заяв про корупцію на вищому рівні.

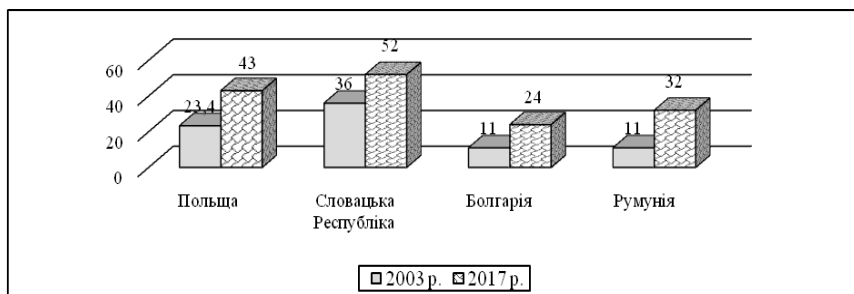
– вживати подальших заходів для попередження та боротьби з корупцією, зокрема на кордонах та в місцевому самоврядуванні.

– реалізовувати стратегію, спрямовану на боротьбу із організованою злочинністю із акцентом на тяжких злочинах, відмиванням грошей, а також систематичною конфіскацією майна злочинців [65].

З досвіду Болгарії можемо впровадити реформи у сфері єдності законодавчої (парламенту) і виконавчої (уряду) влади та за активної підтримки суспільства і місцевих громад. Таким чином, оцінюючи за макроекономічними показниками – Болгарія та Румунія втрачають ознаки індустріально-аграрних економік в 2017 році. В 2003 році середній рівень внеску промисловості у створення ВВП в 11 країнах ЄС складав 27,5% у 2017р. зазначений показник скоротився порівняно з 2003 р. майже в усіх досліджуваних країнах, за винятком Болгарії, Польщі та Чехії, де він зріс на кілька процентних пунктів і склав в середньому 26,6%.

ВВП на душу населення у Польщі 2003 р. – 23,4%, а у 2017р. – 43% , Словацька Республіка 2017р. – 52,2%, 2003 – 35,8%, Болгарія 2017р. – 23,8%, у 2003р. – 11,1%, Румунія 2017р. – 32,1% відносно у 2003р. – 11,1% в Україні становить 7,8% (див. рис. 3.3). Валові інвестиції від ВВП у 2017 р. показав в країнах: Польща – 20,5%, Словацька Республіка – 22,9%, Болгарія – 20,9%, Румунія – 24,9% в

Україні 20,8%. Кількість працюючих у Польщі та в Болгарії коливається в межах 11,1% – 18,7% у Румунії 38%. Сукупний експорт послуг у Румунії 2017 р. складає 19%, Польща 11% експортують послуг більше ніж Україна, притому що Польща продала у 2.4 рази більше [188].

Джерело: складено автором на основі [188]

Рис. 3.3. Динаміка ВВП на душу населення в країнах ЄС за 2003 і 2017 рр., %

Розширення ЄС на Схід позитивно відобразилося на економічний розвиток країн, які приєдналися. Наразі Україна враховує закордонний досвід децентралізації управління (делегування центральними органами управління своїх функцій регіональним органам влади), то, відповідно, і в економічному та соціальному розвитку все більше уваги приділяється саме ролі регіонів. Реалізація регіональної політики в країні, яка віднесена до найважливіших пріоритетів в країнах Європейського Союзу, і на реалізації якого зосереджена увага усіх країн-членів ЄС, інтегрувала й у сферу стратегічного

планування. Україна, маючи значний економічний та інтелектуальний потенціал в цілому, так само як і її регіони зокрема, за інтегральною оцінкою ефективності економіки, рівнем життя та екологічної безпеки, а також конкурентоспроможності суб'єктів господарювання значно поступається країнам Західної й Центральної Європи. До цього Україна жила без прийнятої на рівні держави Стратегії розвитку, а, відповідно, і її розробка стала відповіддю на гострий дефіцит державного стратегічного планування [157].

Запропонована стратегія розвитку країни базується на здатності держави самостійно визначати власне майбутнє та здійсненні масштабної модернізації суспільства, економіки та держави. Пріоритетні напрямки запропоновані у розрізі трьох складових розвитку: економічного розвитку, суспільного розвитку, а також політичного та державного розвитку [151]. Розглянемо окремі особливості стратегії прийнятої в країнах ЄС (табл. 3.5).

Безперечно, у стратегіях сталого розвитку різних країн присутні спільні риси у підходах до організації їх розроблення, змістовного наповнення та урахування національної специфіки. При розробці стратегічних документів увага приділяється формуванню бачення та досягнення як концептуального опису бажаного майбутнього [81].

Таблиця 3.5

Окремі положення Стратегії країн ЄС

Цілі	Характеристика
зміна клімату та чиста енергетика	Обмеження кліматичних змін та зменшення негативного впливу енергетики на суспільство та навколишнє середовище
транспорт	забезпечення відповідності транспортних систем потребам суспільства за умови мінімізації небажаних впливів на економіку та навколишнє середовище
стале споживання та виробництво	забезпечення раціонального споживання та інновацій у виробництві
збереження та управління природними ресурсами	покращення управління з метою уникнення надмірної експлуатації природних ресурсів
охорона здоров'я	сприяння підвищенню рівня системи охорони здоров'я та забезпечення рівного доступу до неї
демографія та міграція	створення соціально орієнтованого суспільства, зважаючи на солідарність між поколіннями та забезпечення покращення якості життя громадян як передумови для тривалого добробуту кожного
глобальна бідність та виклики сталого розвитку	активне сприяння сталому розвитку в усьому світі та гарантування відповідності внутрішньої та зовнішньої політики ЄС принципам глобального сталого розвитку та міжнародним зобов'язанням

Джерело: складено автором на основі [157]

Також можемо зазначити, що сприяння соціально-економічному розвитку насамперед повинно спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом вдосконалення її структури. Тому другорядною метою стимулювання соціально-економічного розвитку є зміцнення конкурентних позицій стимульованого підприємства в структурному слабкому регіоні. Перевага має надаватися підприємствам, які можуть працювати на міжрегіональному рівні у сфері промислового виробництва та комунальних послуг. Насамперед слід приділяти увагу малим і середнім підприємствам, які працюють у визначених пріоритетних галузевих сферах. До таких видів діяльності необхідно посилити податкові пільги, доступ до державних замовлень тощо. Необхідно розробити такі програми підтримки малих і середніх підприємств, набір пріоритетів і заходів, які дійсно відповідатимуть потребам місцевих підприємств. малий бізнес і економіка. Може бути доцільно створити центр спеціальних фондів для молодих підприємців у депресивних районах. На законодавчому рівні необхідно затвердити нормативні вимоги до учасників державного стратегічного планування до розробки стратегічних документів, порядок звітності про реалізацію стратегій. Також визначальну роль у формуванні специфіки економічних стратегій, що обирають певні країни в процесі забезпечення свого розвитку, відіграють особливості соціально-економічної моделі їх суспільного устрою. Відповідно формування успішної стратегії розвитку своєю

передумовою має врахування впливу національної культури на усі компоненти економічної системи.

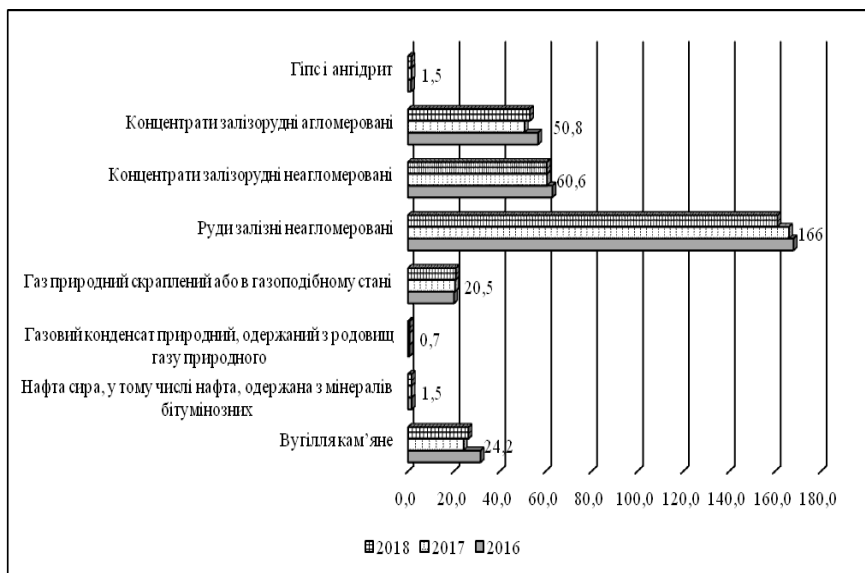
Державі необхідно брати до уваги зарубіжний досвід щодо стратегічного розвитку і при цьому зважати на всі внутрішні слабкі/сильні сторони, розробляючи стратегію управління зовнішніми боргами [81].

3.2. Механізми державного стимулювання розвитку підприємств реального сектора економіки в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

На важливі процеси сьогодення, які відбуваються в суспільному та економічному житті держави, впливають ряд чинників, у тому числі глобалізаційні та інтеграційні процеси. Україна, яка є безпосереднім учасником цих процесів, для свого успішного розвитку повинна зайняти гідне місце в новітній системі міжнародних відносин, і зокрема, з урахуванням змін, що відбуваються в контексті євроінтеграції. Значимість євроінтеграційного вибору українською державою визначається, насамперед, тим, що Європейський Союз (ЄС) є одним із найбільших зовнішньоторговельних партнерів України [89, с. 182].

Проте реальний сектор, як і вся економіка країни, продовжує перебувати у вкрай складних умовах – військових дій, руйнації значної частини об'єктів промисловості, падіння світових цін на провідні позиції вітчизняного експорту. Обсяги виробленої промислової продукції в 2018 р. порівняно з 2017 р. скоротилися на 1%, у

тому числі в переробній промисловості — на 7,8%, у добувній промисловості і розроблення кар’єрів відбулося зростання на 5% (рис. 3.4) [152].

Джерело: складено автором на основі [34]

Рис. 3.4. Динаміка добувної промисловості і розроблення кар’єрів за 2016–2018 рр., млн т.

Найбільшого спаду зазнали галузі, орієнтовані на виробництво продукції виробничого та інвестиційного призначення: машинобудування, виробництво неметалевої мінеральної продукції, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, хімічна і нафтохімічна промисловість. Значною загрозою для конкурентоспроможності національної економіки з погляду її спроможності до інвестиційного зростання та

проведення модернізації є збереження найбільш глибокого спаду виробництва в машинобудуванні. Одним з потужних чинників економічного спаду промисловості країни стало різке зниження інвестиційної активності підприємств, скорочення інвестиційної діяльності.

Негативній динаміці інвестиційної діяльності в промисловості сприяли наступні чинники [2, с. 50]: значне падіння обсягів виробництва через звуження внутрішнього і зовнішнього попиту; погіршення фінансового стану підприємств; погіршення умов кредитування, особливо довгострокового, ускладнило реалізацію інвестиційних проектів у галузях з високою часткою позикових ресурсів, перш за все у машинобудуванні, металургійній та хімічній промисловості; скорочення державних інвестицій; різке збільшення витрат на імпорتنі складові виробництва та обслуговування боргових зобов'язань в іноземній валюті.

На економічне зростання та зовнішню торгівлю України мали негативний вплив світовий попит і стан зовнішніх ринків. Скороченню попиту на вітчизняну продукцію сприяв спад промислового виробництва в таких країнах, як Казахстан, Туреччина, країни ЄС (Німеччина, Угорщина, Італія), США – основних імпортерів вітчизняної сировинної продукції, продукції проміжного споживання, а також інвестиційної. Значна кількість країн світу запровадила протекціоністські заходи та надає підтримку власним виробникам. Розвиток промисловості, як і економіки в цілому, у

подальшому залежатиме від оздоровлення внутрішніх фінансових ринків, стабілізації курсу національної валюти, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції та зростання світової економіки.

Державна політика стимулювання економічного піднесення повинна здійснюватися шляхом проведення відповідної державної промислової політики [3]. Для ефективного розвитку вітчизняної промисловості, урахуваючи відсутність ринкового механізму міжгалузевго перерозподілу ресурсів і слабкість вітчизняного фінансового сектору, неспроможного фінансувати великі інвестиційні проекти, необхідно повернутися на певний період до практики прямого перерозподілу ресурсів державою. Слід визначити низку галузевих пріоритетів, які мають конкурентні переваги й забезпечать модернізацію промислового виробництва. Держава має стати ініціатором розробки та реалізації масштабних інвестиційних проектів у пріоритетних галузях та спрямувати на їх здійснення як власні ресурси, так і ресурси бізнесу, залучаючи їх на вигідних для нього умовах. Серед інструментів підтримки розвитку пріоритетних галузей доцільно практикувати бюджетне кредитування, надання державних гарантій, податкових пільг тощо [74].

Пом'якшення негативних наслідків сучасної кризи можливе за умови створення ефективного організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити сталу підтримку фінансово-економічної дієздатності під-

приємств. Для цього через систему дієвих нормативно-правових актів та регуляторних пропонуємо перелік відповідних заходів та інструментів (табл. 3.6).

Щодо ефективності діяльності вітчизняних державних підприємств необхідно зауважити, що й надалі залишається надзвичайно низькою, їх можливості не використовуються повною мірою, через що не вдається досягнути динамічного розвитку. Підприємства досягають максимальної ефективності лише у разі повної взаємної відповідності всіх зазначених складових.

Таблиця 3.6

Заходи та інструменти державної політики стимулювання

Інструменти	Заходи
Економічні	удосконалення фінансово-кредитної діяльності банківської системи в напрямі зниження кредитних ставок та зростання обсягів довгострокового кредитування, особливо для підприємств із великим циклом виробництва (авіабудування, суднобудування, важке машинобудування тощо)
Фінансові	наповнення стабілізаційного фонду та здійснювати фінансування інвестиційних проєктів за рахунок цих коштів
Економічні	надати підтримку стратегічно важливим для країни високотехнологічним виробництвам, у продукції яких висока частка доданої вартості та які забезпечують високу зайнятість робітників у суміжних галузях

Продовження таблиці 3.6

Фінансові	стимулювати модернізацію основних засобів та впровадження сучасних енергозберігаючих технологій через надання підприємствам податкових і митних пільг
Дослідження та розробки	продовжити виконання інвестиційних та інноваційних проектів із залученням розробок переважно вітчизняних наукових установ, конструкторських та проектних організацій
Дослідження та розробки	стимулювати переорієнтацію виробників експортоорієнтованих галузей промисловості на потреби внутрішнього ринку та розвиток імпортозамінних виробництв
Нормативно-правові	здійснити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення реалізації вітчизняної промислової продукції на внутрішньому ринку за цінами, не вищими від світових;
Фінансові	запровадити підтримку суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють видобуток вітчизняної природної сировини та виробництво імпортозамінюючої продукції
Нормативно-правові	запровадити заходи щодо захисту внутрішнього ринку промислової продукції від імпорту, який завдає шкоду вітчизняним виробникам, у рамках передбачених СОТ
Нормативно-правові	стабілізувати внутрішньої політики ціноутворення на промислову продукцію, транспортування природного газу та перевезення вантажів;

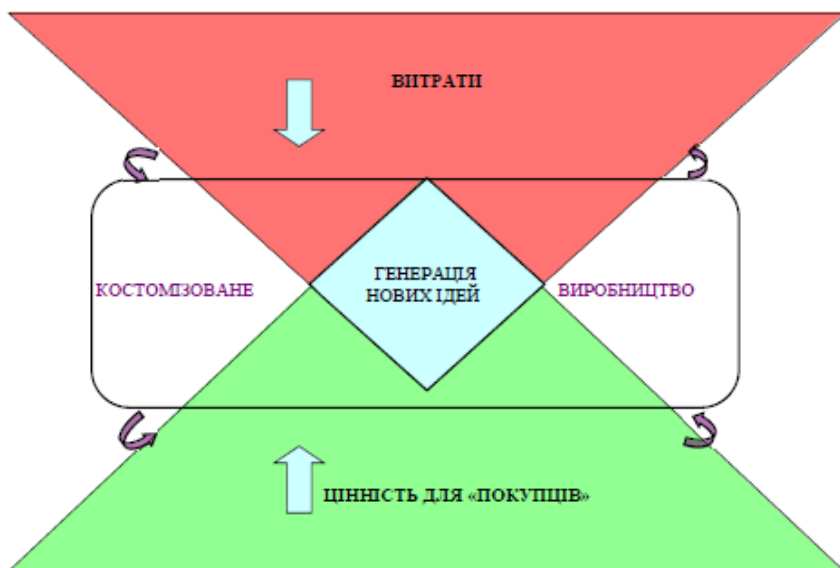
Закінчення таблиці 3.6

Інформаційно-комунікаційні	надавати інформаційну та правову допомогу у встановленні економічних зв'язків вітчизняних промислових виробників з іншими країнами з метою розширення зовнішніх ринків збуту їх продукції
Нормативно-правові	приватизувати підприємства оборонної промисловості, які не завантажені оборонним замовленням, перепрофілювати і створити нові робочі місця у сфері виробництва високотехнологічної цивільної продукції
Нормативно-правові	упровадити у практику застосування офсетних та лізингових схем при експорті продукції, що дасть можливість відкривати нові робочі місця для виконання замовлень покупця
Фінансові	активізувати поповнення оборонного бюджету (спеціального фонду) за рахунок здачі в оренду земель оборонного призначення
Нормативно-правові	посилити роль державних важелів управління регіональним розвитком; активізувати діяльність місцевих органів влади та місцевого самоврядування у процесі впровадження дієвої антикризової політики в регіонах

Джерело: складено автором на основі [53, 54, 129]

Їх більша чи менша взаємна невідповідність знижує можливості розвитку підприємства. Держава повинна прагнути до покращення стану своєї економіки ми пропонуємо – створення стратегії, яка передбачає

одночасне зниження витрат і збільшення цінності для «покупця /споживача», див рис.3.5. Якщо розглянути поетапно схему – то цінність для покупців заснована на корисності й ціні, пропонованих державою, і що вартість для держави генерується з нових ідей, з кастомізованого виробництва, з ціни та структури витрат, то новацію цінності можна досягти лише в тому випадку, коли вся система діяльності держави (компаній) у сфері корисності, ціни й витрат належним чином скоординована.

Джерело:[146]

Рис. 3.5 Динаміка співвідношення «низькі витрати з ідеями»

Саме таким чином досягається баланс взаємовигідності як для держави (компаній), так і для її споживачів (населення).

Оскільки країна прагне вийти «із слабкої до сильної економіки», яка передусім повинна збільшити свої інститути і їх інфраструктуру істотно, якщо планує реалізувати свій потенціал довгострокового зростання, а це можливо якщо правильно розставити стратегічні цілі й завдання.

В умовах лібералізації торгівлі середній рівень тарифного захисту ринку промислових товарів у ЄС для України коливається в межах 4,4–5%. Тому основними перешкодами у торгівлі промисловими товарами з ЄС є не імпорتنі тарифи, а технічні бар'єри. Реалізація потенціалу торговельно-економічного співробітництва з країнами ЄС значним чином визначатиметься ступенем впровадження міжнародних та європейських стандартів виробництва на українських підприємствах та, відповідно, їх здатністю конкурувати з європейськими виробниками, які матимуть можливість розширювати свою присутність на українському ринку.

Державний сектор економіки – це господарські об'єкти, які повністю або частково перебувають у власності центральних або місцевих органів державної влади і використовуються для виконання державою політичних, соціально-культурних та економічних функцій. Відповідно, забезпечення економічного зростання, збереження національних багатств є головними завданнями державного

сектора державний сектор економіки – це господарські об’єкти, які повністю або частково перебувають у власності центральних або місцевих органів державної влади і використовуються для виконання державою політичних, соціально-культурних та економічних функцій [64]. Наявність дієвого державного сектора дозволяє вирішити такі завдання [36]: посилити контроль з боку держави над найважливішими народногосподарськими процесами; підвищити загальний антикризовий вплив; регулювати потоки інвестицій; зміцнити незалежність національної політики держави в промисловості та інших галузях матеріального виробництва; протистояти іноземному капіталу в стратегічно важливих галузях економіки.

З 2018 року використовуються тільки три показники з метою моніторингу ефективності державного сектору: 1) питома вага кількості суб’єктів господарювання державного сектору економіки; 2) питома вага чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб’єктів господарювання державного сектору економіки; 3) питома вага середньої вартості необоротних та оборотних активів суб’єктів господарювання державного сектору економіки. Всі ці показники розраховуються щорічно в розрізі видів економічної діяльності відповідно до наказів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на підставі показників, наданих державною службою статистики України [173]. Пропонуємо оцінити структуру державного сектору економіки України (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Питома вага державного сектору в економіці України
у 2016–2018 рр.**

Вид економічної діяльності	Питома вага державного сектору економіки, %		
	2016	2017	2018
Усього у тому числі	11,1	9,4	13,8
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	4	4	59,3
Промисловість	14,6	10,9	11,6
Будівництво	0,6	0,6	0,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	1,1	1	1,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	31	27,4	23,7
Фінансова та страхова діяльність	0,4	0,2	0,3
Операції з нерухомим майном	1,6	1,2	2,1

Джерело: [34]

Питома вага державного сектора економіки за 2016–2018 рр. відображається в межах 9–13% і не має певної тенденції, адже з 2016 р. по 2017 р. питома вага зменшилась на 1,7%, а з 2017 р. по I півріччя 2018 р. року зросла на 4,4% (див. табл. 3.7). Найбільше діяльність державного сектору економіки України сконцентрована у постачанні електроенергії, газу, пари

та кондиційованого повітря (за всі розглянуті роки близько 36%) [109].

Це підтверджує той факт, що питома вага державного сектора в ринковому господарстві є величиною змінною, а межі його досить рухливі. Ці показники стають рухливими через проведення централізації і децентралізації капіталу державного і приватного секторів.

Завдання промислової політики не є самодостатніми, вони підпорядковані вимогам економічної політики в цілому. Досягнення цілей промислової політики здійснюється через вироблення пріоритетів і реалізацію заходів державного регулювання реального сектора економіки і спрямовано на формування ліберального ринкового середовища, яке максимально сприяє зростанню ефективності виробництва і оптимізації структури сукупної пропозиції. До таких заходів відносяться: створення законодавчих рамок і фіскальних важелів; формування організаційної структури; власне державна участь, яка може виражатися в прямій безпосередній участі в господарській діяльності; у регулюванні функціонування і розвитку промисловості [120].

Слід розрізнити активну і пасивну роль промислової політики. Активна роль промислової політики полягає в тому, щоб не просто виходити з динаміки сукупного платоспроможного попиту, а формувати його на основі маркетингових, технологічних

і фінансово-інвестиційних зв'язків, виконувати лідируючу роль у зв'язку «держава–ринок». Пасивна роль промислової політики виявляється в тому випадку, якщо вона орієнтується тільки на поточні тенденції розвитку економіки.

Розробити промислову політику означає визначити пріоритети, об'єкти дії і регулювання, процедури моніторингу і корегування. При цьому для реалізації промислової політики вибирається те, що відповідає реальним умовам і можливостям. Тому завдання та інструментарій промислової політики повинні бути диференційовані відповідно до етапів ринкової трансформації реального сектора економіки. Вони не можуть бути однаковими за умови кризи і стабілізації, пост стабілізаційного відновлення і економічного зростання, активної структурної перебудови і включення в процеси глобалізації економіки [129, с. 26]

Найбільш перспективним напрямом експортної складової промислової політики є стимулювання процесів розширення спектру і обсягів наукоємних послуг в міжнародній системі розподілу праці. Також важливим напрямком в оздоровленні соціально-економічного клімату є інвестиційні програми. В рамках якої необхідно узгодити і гармонізувати цільові установки в сфері антикризового регулювання, ринкових перетворень, структурно-технологічної перебудови, підвищення рівня життя населення, ефективного

включення у світову економіку. Щодо поживленої інвестиційної активності – могло бути наслідком того, що багато важливих реформ почали впроваджуватись останнім часом, тому подальше прискорення процесу реформування економіки є необхідною умовою покращення інвестиційних настроїв та запорукою сталого відновлення економіки. Крім того, для забезпечення безпечної інтеграції України у світову економіку, державі, розвиваючи спеціальні інститути, необхідно забезпечити [105]:

- формування оптимальної структури експорту, яка передбачає значне підвищення в ньому питомої ваги та обсягів товарів з високим ступенем переробки, високоякісних послуг;

- виходячи з наявних конкурентних переваг, виявлення і цілеспрямоване освоєння найбільш перспективних для українського експорту товарних ніш країни на світовому ринку, концентрацію основних зусиль і засобів для досягнення ринкового успіху, а також всебічний розвиток виробничої кооперації, інжинірингу, лізингу;

- досягнення сприятливого торгового режиму у відносинах із зарубіжними країнами та їх торгово-економічними організаціями та спілками (СОТ, ЄС та ін.);

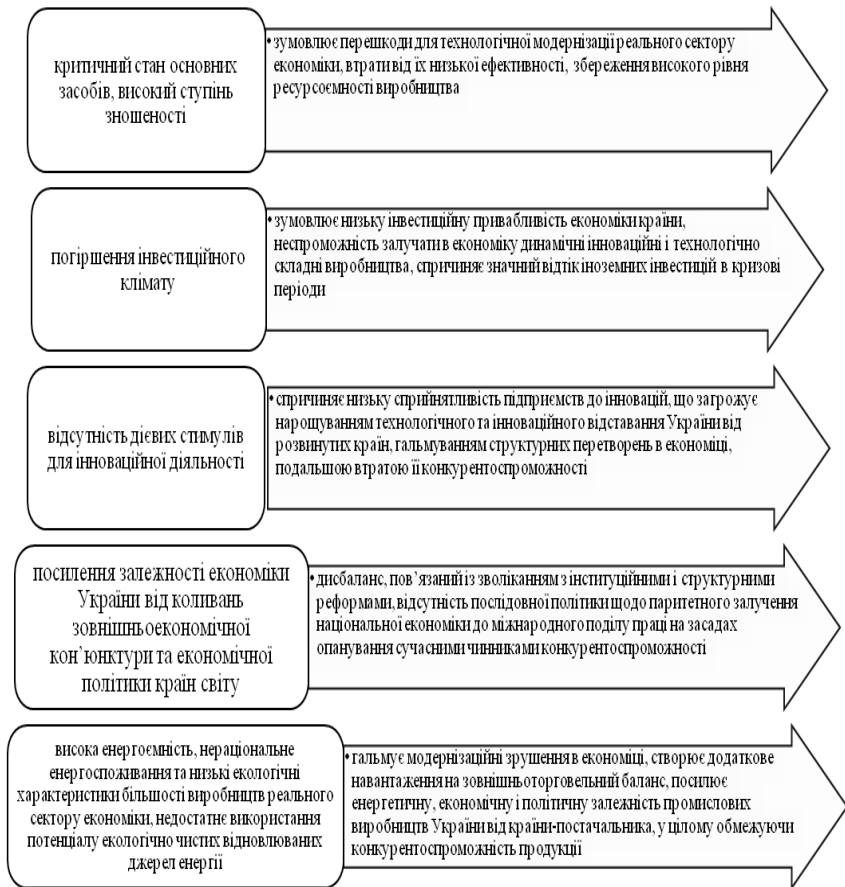
- забезпечення доступу вітчизняних підприємств реального сектору економіки як експортерів та імпортерів на світові ринки машин, обладнання та технологій, інформації і капіталу, до транспортних

комунікацій, у тому числі на ринках з високим ступенем монополізації чи захищених протекціоністськими заходами.

Однак неможливо уникати основних проблем, які щоразу торкаються економіки держави, що є черговими для розвитку реального сектора в контексті євроінтеграції (рис. 3.6).

Значення індикатора інвестиційної безпеки держави, який визначається дотриманням норми інвестування по відношенню до ВВП, задовільне значення якого має становити 25% [143], в Україні протягом останніх років скорочується і не досягає мінімально встановленої порогової межі. У 2012 р. воно становило 20,8%, у 2013 р. – 18,4%, у 2014 р. – 14,0%, у 2015 р. – 13,8%, що свідчить про недостатній рівень інвестицій для забезпечення економічного розвитку, це пов'язано, що з 2014р. до сьогодні нього йдуть тривалі бойові дії на Сході країни внаслідок чого й зростання політичної та економічної нестабільності.

За 2015 р. відбувалось виведення іноземного капіталу з України – обсяг нагромаджених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в українську економіку скоротився на 2,4 млрд. дол. США порівняно з початком року. Щоправда, у 2016 р. тенденція змінилася, і цей обсяг зріс з 50364,8 млн. дол. США станом на 01.01.2016 р. до 52835,5 млн дол. США станом на 01.10.2016 р.

Джерело: [95, 105]

Рис. 3.6. Основні перешкоди для розвитку реального сектора в контексті євроінтеграції

Також слід відмітити деякі важливі питання, що потребують вирішення та втручання державної політики: зниження провадження інноваційних процесів промисловими підприємствами; скорочення надходжень прямих іноземних інвестицій; відсутність ефективної

взаємодії держави та бізнесу та її стійких інституцій, сформованих на базі спільних інтересів, які спрямовані на промисловий розвиток та економічне зростання – демократичні засади функціонування уряду в Україні оцінюються як дуже низькі [184] і в останні роки мають тенденцію до зниження, що характеризує погіршення діалогу між владою, суспільством та бізнесом; відсутність практики та досвіду у вирішенні міжнародних торгових суперечок за участі інститутів інфраструктури підприємства.

Навіть, якщо врахувати, що від моменту запровадження реформ до отримання відповідного ефекту є певний часовий розрив, позитивні зрушення, що спостерігаються, є надто повільними. Очевидно, що українським підприємствам варто звернути більш пильну увагу на вітчизняних розробників технологій – їхня ціна на технології є набагато дешевшою за закордонну. З огляду проаналізованого необхідно стверджувати про широкого застосування підприємствами державного сектора нових форм взаємовідносин із суб'єктами ринку – промислових кластерів, технопарків, бізнес-інкубаторів, зв'язано диверсифікованих фінансово-промислових структур (корпорації, фінансово-промислові групи тощо), які спроможні активізувати виробничо-господарську діяльність з умовою генерації нових ідей.

Отже, інтеграції нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу

можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Економічна криза в Європі перестала бути проблемою окремих «периферійних» країн Єврозони. Із суто економічної вона дедалі більше перетворюється на політичну і стає новим випробуванням для Євросоюзу. Внутрішні чинники виражаються у браку кадрового і фінансового забезпечення та відсутності реально координуючого органу у сфері європейської інтеграції, адже рівень міграції/безробіття щороку зростає – населення не зможе прожити за низьким рівнем заробітної плати, економіко-політичної безпеці держави. Також існує загально визнаною є думка, що українська влада не готова жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами. Це виражається в тому, що в країні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади, рівень злочинності / (кіберзлочинність) зростає, не забезпечений розвиток громадянського суспільства тощо.

3.3. Можливості застосування рекомендацій ЄС щодо підвищення ефективності державного стратегічного менеджменту у системі стимулювання соціально-економічного розвитку України

В сучасних умовах державні управлінські структури змушені орієнтуватися на довгострокові перспективи та значної уваги приділяти цілям та завданням стратегічного менеджменту, що дозволять реалізувати напрямки політики

стимулювання соціально-економічного розвитку. Система державної служби припускає, що старша посадова особа наділена вищою бюрократичною владою, яка надійно захищає її від організаційних ініціатив керівників середнього рівня, і тому ініціативи тут завжди чекають згори. Далі необхідно враховувати велику кількість адміністративних одиниць, що беруть участь у процесі прийняття рішень. Під будь-яким рядовим актом можна виявити значну кількість важливих міністерських підписів, більшість із яких мають чисто формальне значення. Саме через це більшість рішень набуває безособового, компромісного характеру. Коли до розробки рішення залучають таку велику кількість осіб, практично неможливо сказати, хто ж є його автором. Поняття особистої відповідальності частково втрачає зміст.

Пріоритетне значення одержує не ефективність рішення, а тактичні міркування. У процесі обговорень проектів урядових постанов виникає велика кількість конфліктних ситуацій, які менеджер повинен намагатися подолати. Зрештою менеджер втягується в адміністративну гру, кожний з учасників якої насамперед стурбований маскуванням своїх планів і тому демонструє розважливу повільність. Політична занепокоєність тим, щоб запланований захід не занадто вплинув на рівновагу сил, найчастіше приводить до взаємовигідних угод: ні переможців, ні переможених, але конкретні завдання менеджменту при цьому зазвичай відходять на другий план. Крім того, існують численні політичні обмеження для

реалізації менеджменту в державних органах влади. Практично будь-яке рішення державних органів так чи інакше зачіпає інтереси політиків, тому представники найрізноманітніших політичних лобістських організацій намагаються вплинути на державний менеджмент [191].

Професор Сиракузького університету (США) Джеффри Страусмен виділяє три етапи в розробці стратегічного державного менеджменту з урахуванням адаптації менеджера до обмежень політичного середовища. Перший етап – це оцінка стану. Політична влада – багатоаспектний феномен. Вона охоплює «офіційну» частину державного управління, яка складається із конституції, парламенту, виконавчої влади, правової системи, відносин між центральною і місцевою адміністраціями. Крім того, політична влада включає формальні та неформальні зв'язки між громадянами і державою, у тому числі права, якими перші наділяють останню [54]. І нарешті, політична влада балансує між представниками «третьої сили» – некомерційними організаціями, групами інтересів, крупними підрядниками, асоціаціями фахових груп, що ускладнює структуру сучасного уряду. Зазначені параметри політичної влади відрізняються динамізмом. Уряди змінюються, приймаються нові закони, у суспільній думці відбуваються постійні зміни, а державна політика часто переглядається. Інститути влади створюють середовище, що обмежує діяльність чиновника. Саме ці обмеження викликають розчарування в керівників компаній, які одержали державні

посади; вони вважають, що їх успішний досвід у бізнесі може бути перенесений у політику без урахування істотних відмінностей між обома сферами.

Легітимність влади в сучасній демократичній державі забезпечується підтримкою народу. Теоретично засобом досягнення цього слугує широке представництво в органах влади. Але якщо представницький інститут, яким є парламент, втілює в собі філософський «перший принцип» демократії, то цей самий принцип не може бути оперативним керівництвом для менеджера з міністерства. Він повинен здійснювати політичну ініціативу, спираючись на розпорядження, які узгоджуються із законами, прийнятими парламентом. Політична влада обмежує менеджера парадоксальною уявою, надаючи йому можливість самому виявляти ініціативу. Ефективний державний менеджер розуміє, що політична влада розділена з іншими виконавчими інститутами, що є основним принципом державного менеджменту. При цьому сфера влади поширюється далеко за межі офіційних інститутів. Державний менеджер повинен взяти до уваги ряд інших обмежувачів, що впливають на його рішення [54].

Другий етап – ідентифікація обмежень політичної влади. Ефективний державний менеджер повинен уміти уживатись з обмеженнями політичної влади і розробляти власну стратегію поведінки, враховуючи ці обмеження. Приклад такого обмеження – час, який виступає у вигляді виборчого циклу (від виборів до виборів), що встановлює тимчасові рамки політикам і менеджерам, відмірюючи їм

терміни на осмислення проблем і планування. Так чи інакше мета депутатів у тому, щоб бути обраними (відповідно мета уряду – продовжити свої повноваження), а отже, програми та політика мають відповідати цьому. Для менеджера бездумно керуватися «вищими цілями», ідучи в розріз із цим правилом політичного життя. Чинник часу наявний і у фінансовому циклі уряду. Прийняття держбюджету зазвичай являє собою ряд рутинних процедур, які ускладнюють роботу державних менеджерів. Ефективний менеджер повинен зуміти пристосуватися до рутини фінансового циклу, розуміючи, що без фінансових ресурсів будь-який план приречений на невдачу. Чинник часу спрямований і проти тих, хто занадто ускладнює розробку і проведення політики. Виборець примхливий та переважно орієнтується на дійсність. Тому державний менеджер повинен віддавати перевагу діям із очевидним результатом, хоча вони часом не відповідають наміченому курсу. Крім того, оскільки буває складно усвідомити переваги громадян, важко втілити в конкретні справи дуже розпливчасті вказівки згори. Саме в цьому і полягає завдання державного менеджера в демократичній державі [54].

Люди також є обмежувальним чинником у прояві політичної влади, особливо в системі державної служби. Часто господарські керівники, які прийшли в органи державного управління, «хворіють» застарілими, неефективними і навіть ірраціональними правилами. Особливу критику викликає жорсткість системи, труднощі стимулювання ефективних робітників, мотивації підлеглих.

Обмеження політичної влади варто розглядати саме з таких позицій, а не просто як ірраціональні системні бар'єри.

Нових людей в уряді дивує розмитість оцінок кінцевого результату. Такі показники, як зниження рівня бідності, забезпечення необхідного медичного обслуговування, зберігання національної обороноспроможності, поліпшення стану навколишнього середовища, не містять у собі концептуальної ясності на відміну від підсумкового балансу підприємства. Але ефективний менеджер не чекає кінцевих результатів, щоб усвідомити дієвість роботи свого відомства. Він скоріше розкладе по компонентах «виробничий» процес і дасть оцінку проміжним фазам роботи.

Третій етап – визначення ролі менеджера в політичній грі. Державні менеджери, які правильно оцінюють стан, розуміють, що їхні рішення структуруються політичною владою. Для характеристики такого структурування для порівняння часто використовують термін «гра», а кожна гра має свій набір правил. Ставки при цьому зазвичай високі: за правилами великої гри політики та уряд у випадку невдачі бувають змушені іти у відставку. Типовий державний менеджер зазвичай не бере систематичної участі у виробленні рішень на рівні великої гри, проте часто виникає потреба в необхідності його оцінки як експерта. Деяким менеджерам із сильною політичною орієнтацією (і великою політичною владою у сфері своєї діяльності) все ж вдається вплинути на політиків,

особливо щодо таких ініціатив, як програми медичного обслуговування та соціального забезпечення. Водночас організація впровадження рішень, прийнятих на рівні політики, лягає на плечі менеджерів.

Оперативні рішення приймають на середньому рівні політичної гри. Так, якщо менеджер із соціального забезпечення в місцевому уряді бачить, що його відомство не в змозі забезпечити деякі види послуг, наприклад, консультації з працевлаштування безробітних, забезпечення догляду за хворими вдома, то він може звернутися до приватних компаній або інших організацій місцевого уряду. Але закон може обмежувати використання приватних фірм у сфері соціальних послуг. Державні службовці протестують, якщо державне відомство звертається до послуг приватних фірм, тому що це позбавляє їх роботи. Сервісні компанії тиснуть на місцеву владу, намагаючись одержати замовлення. Зауважимо, що ці обмеження не допомагають менеджеру прийняти рішення, але структурують його. В основному ж робота органів державного управління здійснюється на нижньому рівні, де переважає рутинна організаційного та політичного життя, що стосується законів, регулювання, кадрових процедур, бюджетних вимог.

Ніяка стратегія на вищому і середньому рівнях політичної гри не може бути реалізована без урахування деталей на нижньому рівні. Це положення підтверджується питаннями, які тут виникають: чи є засоби для здійснення можливого варіанта рішення, чи

достатня кваліфікація персоналу для виконання поставленого завдання, чи не суперечить запропонована альтернатива чинному законодавству, хто буде контролювати роботу тощо. Менеджер, що не знайде відповіді на ці питання, незабаром зрозуміє, що гарні ідеї і навіть правильна стратегія пов'язані у деталях адміністративної рутини. Водночас нюанси гри на нижньому рівні – хоча і необхідний, але аж ніяк не достатній компонент ефективного державного стратегічного менеджменту.

Отже, стратегічний державний менеджмент має вирішувати три завдання: встановлювати цілі на декілька років уперед, розробляти заходи для їхнього досягнення, знаходити відповідні організаційні ресурси [110]. Іншими словами, державний менеджмент покликаний знайти поєднання ресурсів і методів державного адміністрування, з одного боку, і можливостей та ризиків, що впливають із зовнішнього середовища, з іншого боку, які діють тепер і у майбутньому, за яких держава здатна досягати основних цілей.

На думку експертів, стратегічний менеджмент повинен:

- чітко визначати перспективи і цілі;
- містити всі основні проблеми організації державного управління;
- створювати межі для більш детального планування і прийняття поточних рішень;

– надавати державному адмініструванню стрункість і внутрішню єдність;

– змушувати вище керівництво мобілізувати державні структури для активної роботи.

Стратегічні цілі – це ті ключові результати, до яких державний менеджмент повинен прагнути протягом тривалого часу (5–10 років). Експерти вважають, що нормативна кількість цілей може коливатися від 4 до 6. Цілі мають загальний характер, вони є допоміжними засобами управління, планування, керівництва і мислення. Наприклад, стратегічною метою багатьох державних організацій може бути досягнення максимально високого ступеня охоплення відповідних груп населення певними програмами. Найбільш ефективним механізмом активізації участі громадян в управлінських процесах є надання населенню можливості брати участь у підготовці владних рішень. Безперечно, ця участь може бути лише консультативною, проте електронні технології дають можливість ознайомлювати громадян із проектами владних [125, с.50].

Звертаючи увагу на «цифрову економіку», яка останнім часом набирає розвитку, Дон Тапскотт увів у науковий вжиток ще у 1995 р. [197]. У класичному розумінні цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових технологіях, яку ще називають інтернет-економікою, новою економікою, або веб-економікою (в українських реаліях цю сферу називають «ІТ-сектор»). Зростаюча популярність Інтернет, яка надає принципово

нових рис, нових можливостей, інновацій і водночас спрощує комунікації, що уможливорює активний вплив на соціально-економічний розвиток. Однією із позитивних рис є можливість підвищення ефективності системи соціальних послуг. На сьогоднішньому етапі розвитку вона пов'язане, перш за все, із упровадженням новітніх технологій надання соціальних послуг різним суб'єктам.

Одним із дієвих способів забезпечення електронного обміну даними інформаційно-аналітичних систем ОДВ (органи державної влади) є створення єдиної інтегрованої системи е-взаємодії на основі використання сучасних ІКТ (інформаційно-комунікативні технології), зокрема хмарових технологій, веб-сервісів, використання мови XML (стандарт побудови мов розмітки ієрархічно структурованих даних для обміну, зокрема, через Інтернет) як основного стандарту для інструментальних засобів інтеграції і представлення даних у мережі Інтернет для систем державного сектора тощо. Тому вважаємо, що уваги заслуговує нова електронна система під назвою «Електронна пряма демократія» (ЕПД), яка є одним із засобів покращення якості надання послуг громадянам.

Громадянин, отримавши унікальний електронний ключ (особистий цифровий підпис), буде мати доступ до державної інституції або реєстру з свого електронного кабінету громадянина зі свого комп'ютера. Кожен громадянин заходячи в свій кабінет отримує доступ до: усіх публічних державних реєстрів; всіх державних

інституцій та довідкової інформації; законів і чинних нормативних документів; своєї фінансової інформації (доходи, оплачені податки, штрафи); інформація про свої особисті документи (посвідчення, права, паспорти); міграційні процеси через кордон та звернення до державних установам.

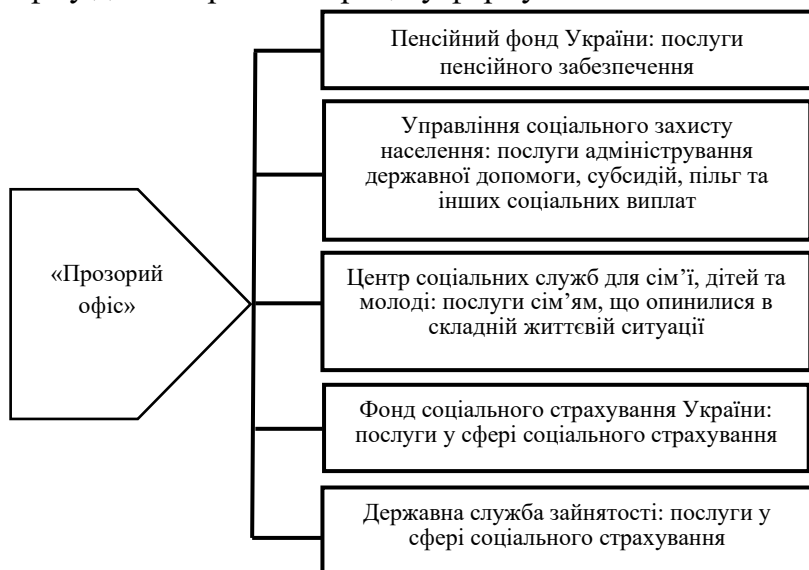
Через свій кабінет громадянин може: направляти запити та отримувати оперативні відповіді від будь-якої державної інституції не за місяць а за кілька хвилин; дивитись актуальну інформацію за своїми доходами та оплаченими податками, активами, нерухомим та рухомим майном, сплачувати та контролювати якість комунальних послуг; зареєструвати компанії, отримувати ліцензії, дозволи; автоматично формувати та подавати податкові декларації та отримувати відшкодування податкового кредиту; управляти своїми банківськими рахунками, якщо зареєструвати в своєму кабінеті, а в майбутньому це за вас зробить ваш робот-фінансист; громадянин також може інформувати про правопорушення, виявлені ним, беручи участь у проекті колективної безпеки громадян. Електронний кабінет громадянина – це інструмент участі у регулюванні електронного доступу до публічної інформації та відкритих даних, референдумах, парламентських, президентських та місцевих виборах, не відходячи від свого комп'ютера.

Розвиток цифровізації в Україні надав змогу впровадити ефективну системи надання послуг у сфері

соціальної політики – «прозорий офіс». При взаємодії з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями «прозорий офіс» діє в інтересах суб'єктів звернення. Центр надання соціальних послуг у форматі «прозорий офіс» являється постійно діючим робочим органом, в якому надаються послуги у сфері соціальної політики відповідними управліннями соціального захисту населення та управліннями Фондів пенсійного забезпечення, соціального захисту, соціального страхування, Державної служби зайнятості (рис. 3.7). Основними завданнями «прозорого офісу» є: організація надання послуг у сфері соціальної політики на якісно вищому рівні у встановлені законодавством строки; спрощення процедури отримання послуг у сфері соціальної політики та поліпшення якості їх надання; впровадження автоматизованого документообігу; забезпечення інформування суб'єктів звернень про вимоги та порядок надання послуг у сфері соціальної політики.

Пріоритетним напрямом соціальної політики є докорінна зміна системи адміністрування соціальних програм. Елементами вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс» є система «фронт» і «бек» офіс, система електронного управління чергою, доступність для людей із обмеженими можливостями, які передбачають встановлення нових вимог до якості послуг, що надаються населенню (рис. 3.8) [113].

Система фронт офіс (англ. Front office) – це структурний підрозділ, в компетенцію якого входить, перш за все, робота з клієнтам і для клієнтів, ніж виконання другорядних функцій, таких як сервісна підтримка, прийняття рекламаций, здійснення інших пересічних операційних процесів. Безпосереднє приймання громадян у залах обслуговування. Спеціаліст фронт-офісу приймає документи: формує заяву; сканує документи, надані відвідувачем. Відвідувач лише підписує роздруковану заяву та отримує розписку повідомлення про прийняття документів. На цьому прийом громадянина спеціалістом фронт-офісу завершується, а документи передають до бек-офісу для завершення процесу формування.

Джерело: складено автором [113]

Рис. 3.7. Соціальні послуги у форматі «прозорий офіс»

Система бек офіс (англ. Back office) – це відділ, який виконує рутинні, адміністративні, обслуговуючі функції: обробка документів, отриманих від громадян, та надання кінцевого результату. До функцій бек офісу також відносяться ІТ (адміністрування баз даних, служба підтримки), бухгалтерія, відділ кадрів. Працівник бек-офісу розпочинає процес формування особової справи клієнта. При цьому дані документів завантажуються автоматично. Ті дані, які не завантажилися спеціаліст вносить вручну. Важливість і значимість бек офісу нерідко недооцінюється. Разом з тим його роль має цінність в підтримці репутації. Наприклад, фахівці call-центру, сервісної підтримки, обслуговуючий персонал, спілкуючись з клієнтами, залишають приємне враження, прагнуть повністю задовольнити його побажання. Достовірність внесених даних – повторна перевірка спеціалістами бек офісу.

Джерело: розроблено автором

Рис. 3.8. Вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс»

Впровадження нових технологій, якість інтернет-інфраструктури, інституційний розвиток та інноваційний клімат – це ті напрями, які мають визначати розвиток

цифрової економіки держави. Ключовою стратегією розвитку цифрової економіки в Україні має стати «цифровізація» країни формування внутрішнього ринку ІКТ, мотивацій та потреб споживачів у «цифрових технологіях». Географічне розташування та політична ситуація зумовлює потенціал для України стати цифровою логістичною платформою між ЄС та східними країнами. Нові перспективи розвитку економіки даних в ЄС відкривають можливості для вільного обміну даними, кращого використання потенціалу експоненційного зростання даних; дозволить скоротити технологічне відставання в різних сферах, в т. ч. медицині, науці, освіті, екології, енергетиці, логістиці тощо [115]. За рекомендаціями фахівців корпорацій «Telstra» і «Deloitte» [194], необхідними умовами для організацій, які прагнуть до ефективної діяльності в нових умовах цифрової економіки, є такі характеристики: інвестують в нові здібності, а не в старі ділові моделі; високо цінують свої взаємини з клієнтами; стають більш швидкими і оперативними; знають своїх дійсних конкурентів; інвестують в талант [114].

Базовим орієнтиром для країн ЄС в умовах переходу до цифрової економіки є Цифровий порядок денний. Документ був ініційований у 2010 р. і передбачав комплекс заходів щодо досягнення амбітних цілей до 2020 р. Але вже до 2015 р. деякі країни стали переглядати й актуалізувати основні цілі. Відзначаючи фахівців галузі, що «Україна – чине єдина країна у Європі, яка до сьогодні не мала

власного «цифрового» бачення. Практично всі країни ЄС вже затвердили та впроваджують власні «цифрові адженди» або «цифрові стратегії», а багато з них – для прикладу, Німеччина, Франція, Швеція – реалізують її ключові компоненти протягом останніх 5–7 років, як пріоритет державної політики у багатьох сферах життя та галузях економіки» [155]. Проте необхідно зауважити, що частіше стратегії цифровізації розробляються не окремо, а як частина більш загальної економічної стратегії, наприклад, старт-індустріалізації [193].

Складна система управління у Європейському Союзі передбачає залучення багатьох суб'єктів загальноєвропейського, державного, регіонального, громадського і приватного рівнів управління, які не перебувають у ієрархічному підпорядкуванні. Ця обставина вмотивовує з'ясування компоненти наднаціонального рівня, оскільки набуття членства у ЄС потребує відмови від частини державного суверенітету [125, с 16]. Рада ЄС (Council of the European Union) представляє важливий політичний інститут, який забезпечує узгодженість національних інтересів держав-членів ЄС із завданнями та цілями Європейської Спільноти. Поділ голосів у Раді міністрів здійснено таким чином, щоб зробити неможливим блокування рішень окремими державами: кожна держава-член має кількість голосів відповідно до її масштабів, але малі держави мають більшу кількість голосів, ніж вони мали б, виходячи з чисельності населення. До того ж під час голосування в Раді використовується механізм подвійної

більшості, за яким рішення повинно набрати порогову кількість голосів і здобути підтримку більшості країн членів (в окремих випадках – дві третіх) [66].

Національний і європейський рівні управління передбачають чіткий розподіл компетенції між Європейським Союзом та державами-членами. У винятковій компетенції Союзу перебувають питання митного союзу, конкуренції на внутрішньому ринку, монетарної політики в зоні євро, збереження біологічних ресурсів моря. До спільної (розділеної) компетенції Союзу та держав-членів зараховано окремі питання соціальної політики; проблеми економічної й територіальної єдності; питання сільського господарства, рибальства й захисту довкілля, а також питання захисту інтересів споживачів, управління транспортними, телекомунікаційними й енергетичними мережами. Передбачається узгодженість зусиль держав-членів у боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, корупцією, незаконною торгівлею наркотиками, сексуальною експлуатацією та відмиванням грошей. Міждержавне співробітництво зберігається у сферах промисловості, культури, туризму, освіти, спорту й цивільної оборони [67].

Визначаючи напрями реформування публічного управління, необхідно відштовхуватись передусім від завдання підвищення його ефективності, що має вимірюватись якісними показниками надання управлінських послуг. Як свідчить рейтинг Всесвітнього економічного форуму (WEF) щодо технологічного

розвитку, який включає дві складові – технологічну адаптацію та використання ІКТ, Україна в 2018 р. посіла 77 місце серед інших країн, динаміка бізнесу – 86 місце [190]. Зауважимо, що з ростом електронної комерції зростає і використання платіжних карток, а також є позитивом для зростання економіки.

Однак враховувати зовнішній курс України на вступ ЄС, орієнтуючись на європейський досвід вимірювання інформаційного суспільства є стратегічно важливим завданням. Проте під час формування національної системи індикаторів виникає об'єктивна необхідність спиратися перш за все на можливості національної статистики, яка наразі відстає від європейських стандартів. Поступово система показників державної статистики, зокрема пов'язана з ІКТ, приводитиметься до міжнародних стандартів. Наразі Уряд України за підтримки Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Світовий банк) прогресують до реалізації Проекту розвитку системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень, основною метою якого є створення сталої системи державної статистики України шляхом її комплексного та системного реформування [192].

Програми ЄС достатньо амбітні та спрямовані на подолання «цифрової нерівності» між країнами Євросоюзу та їхніми міжнародними конкурентами. Вони складаються з розділів, присвячених е-уряду, е-здоров'ю, е-освіті та е-бізнесу для забезпечення онлайн громадських послуг, та орієнтовані на розвиток широкосмугових мереж та засобів

доступу до них, оскільки технологія широкосмугових мереж трансформує Інтернет і відкриває нові можливості для інтерактивних мультимедійних послуг, використання яких можливе лише за умови передавання інформації з дуже великою швидкістю [4, с. 21].

Вочевидь міжнародний досвід демонструє неодноразовий розвиток з поміж електронного урядування який є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення не обхідного рівня ефективності та результативності.

Незважаючи на низькі рівні / місця, Україна має непогані шанси на скорочення «електронних перешкод», якщо тільки держава почне будувати регуляторну політику відповідно до загальносвітових практик і не створюватиме штучних перешкод для розвитку бізнесу. «Затягування процесу консолідації зусиль бізнесу і влади в питаннях формування пріоритетів розвитку і використання цифрових технологій призводить до гальмування модернізації національної економіки України» [62, с. 53]. З урахуванням європейського досвіду, державі, в першу чергу, доцільно звернути увагу на наступні показники (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Показники моніторингу цифрового розвитку

	Показники
довіра та безпека в цифровій економіці	<ul style="list-style-type: none"> – % користувачів Інтернет, які спіймали вірус або іншу комп'ютерну інфекцію, що призвело до втрати інформації чи часу; – % підприємств, які мають формалізовану політику щодо ІКТ безпеки; – підприємств, що відстежують користувачів Інтернет для цільової реклами; – % користувачів Інтернету, які стримувались від здійснення онлайн покупок для приватних цілей через занепокоєння безпеки;
цифрова інфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> - середня швидкість фіксованого та мобільного доступу; - доступ до Інтернету в розрізі технологій доступу;
електронна комерція	<ul style="list-style-type: none"> - % товарообороту, що здійснена через е-комерцію; - % населення, що здійснювали покупки товарів, послуг та контенту через Інтернет;

Продовження таблиці 3.9

розвиток цифрових компетенцій	– % населення з цифровими навичками на рівні вище базового
екосистеми ІКТ інновацій та стартапів	- % витрат на ДіР у сфері ІКТ в загальному обсязі витрат на ДіР; - обсяги венчурного фінансування вітчизняних ІКТ стартапів;
електронне здоров'я	- % населення, що записується до лікаря за допомогою веб-сайту; - % лікарів загальної практики, що використовують електронні мережі для обміну медичними даними; - % лікарів загальної практики, що використовують електронні мережі для передачі електронних рецептів фармацевтам.

Джерело: [62]

Разом з тим існують можливості зростання цифрової економіки збільшує і ризики [152]:1) ідентифікації – цифрова економіка передбачає повністю цифрову ідентифікацію особистості, тобто повноцінних цивільних і споживчих неправомірних дій та дій від імені іншої людини; 2) штучного інтелекту - розпізнавання осіб з домашніх і міських відеокамер, розпізнавання голосу і голосових команд в персональних голосових помічників, реакція на зміни навколишнього оточення, аналіз користувацьких переваг – ці всі прояви штучного інтелекту

вже сьогодні користуються великим попитом; 3) використання технології блокчейна – вибудована за певними правилами безперервна послідовна ланцюжок блоків (зв'язний список), що містять інформацію. Найчастіше копії ланцюжків блоків зберігаються на безлічі різних комп'ютерів незалежно один від одного. Самі блокчейн-платформи, як і будь-яке програмне забезпечення, що швидко розвивається, неідеальні, вони мають свої вразливості, які додатково поєднуються з вразливостями в «смарт-контрактах», що розробляють вже сторонні програмісти на блокчейн-платформах.

Вочевидь система показників для моніторингу цифрового розвитку повинна бути досить гнучкою, щоб оперативно реагувати на нові явища та цифрові технології. Цьому, в свою чергу, буде сприяти залучення організацій громадянського суспільства до процесу формування такої системи. Щоб уникнути певній мірі ризиків, необхідно вчасно виявляти та проводити кількісне оцінювання цих ризиків під час проектування будь-яких цифрових систем.

Актуальною залишається також проблема покращення координації діяльності органів державної влади, що пов'язана із втіленням завдань розвитку е-урядування, а також масове впровадження захищеного електронного підпису та подолання психологічного бар'єру, який полягає у неготовності сприймати електронні документи, як рівноцінні їм у паперовому вигляді. Важливою для пришвидшення темпів впровадження електронного урядування є адаптація українського законодавства до

процесів цифровізації. У цьому напрямку зроблено важливий крок – прийнята постанова Кабінету Міністрів, яка передбачає впровадження принципу Digital by Default – «цифрового за замовчанням». Відповідно до нього, у всіх актах Уряду пріоритетним способом реалізації описаного в документі процесу за замовчанням буде визначений саме електронний спосіб. Для цього нормативно-правові акти Уряду будуть проходити цифрову експертизу.

Наразі лише незначний відсоток від усіх нормативно-правових актів у країні містить норму, за якою процес, описаний у документі, може бути реалізований в електронний спосіб. З прийняттям Постанови розпочнеться поступове якісне перетворення усієї нормативно-правової бази. Кожен новий ухвалений документ не гальмуватиме, а на початку навіть випереджатиме процес впровадження електронних проектів у державному управлінні.

Основними складовими успіху реформування економіко-політичної системи в умовах концептуальної зміни політичного курсу держави, територіального поділу країни, є: відсутність політичних криз, злагоджена політика уряду, яка враховувала специфічні умови розвитку країни, вагомий економічний потенціал, динамічна і практично безконфліктна робота із реформування системи права, роздержавлення [93, с.108].

Аналізуючи нинішні європейські інтеграційні процеси виокремимо базові цінності, які безперечно базуються на принципах:

– узгодження взаємних інтересів відповідно до норм, стандартів і принципів міжнародного права, статутних документів міжнародних організацій, положень, угод за умови непорушності норм національного законодавства при створенні спільних органів і реалізації проектів;

– рівність, незалежність сторін, взаємовигідний, прагматичний характер співпраці на основі еквівалентного обміну [181].

За період спільних зусиль національних та європейських інститутів державного і недержавного сектору вдалося досягти таких найголовніших позитивних зрушень в напрямку утвердження європейських стандартів у соціально-економічній сфері:

– отримання Україною статусу країни з ринковою економікою, виведення української економіки на траєкторію сталого розвитку, зниження інфляції, зниження рівня безробіття, збільшення обсягів міжнародної торгівлі, реформування банківської сфери та сфери страхових послуг, поступове впровадження європейських стандартів;

– створення правових передумов для втілення концепції соціальної правової держави, тобто реформувати законодавства з метою наближення його до європейських стандартів;

– дійти до консенсусу економічних реформ;

– застосування євростандартів у політичному процесі, забезпечення відкритості і прозорості виборчого процесу, формування Уряду тощо;

– початок процесу реформування державного управління, органів державної влади, формування антикорупційного законодавства;

– перехід до інституціональної моделі ринкових перетворень, поєднання політики структурних змін та економічного зростання з активною соціальною політикою держави;

– запровадження політики подолання бідності, реформування системи соціального захисту через посилення цільової спрямованості соціальних програм.

Вказані зрушення не є достатніми для успішного інтеграційного процесу та реального повноцінного входження України до європейської спільноти. Звітні документи, які приймалися за підсумками вказаних вище євроінтеграційних програм та заходів, містили та продовжують містити рекомендації щодо проведення реальних реформ і курсу на вдосконалення законодавства та демократизацію українського суспільства. Слід ще раз наголосити, що реформування економіки країни відбуватиметься в умовах збереження певних викликів та ризиків. Зокрема, це загроза ескалації бойових дій на сході, вірогідність погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури на світових товарних ринках, міграційні процеси, гальмування інвестиційної активності.

Аналізуючи і порівнюючи досвід трансформації суспільств Чехії, Словаччини і України, можна виокремити основну причину низької ефективності демократичних реформ. Як показує досвід країн Східної Європи,

успішність ліберальних реформ є наслідком узгодженої послідовності складових конструкту «довіра населення до влади – зміцнення соціального капіталу – сприйняття населенням реформ». Швидкий та ефективний механізм побудови такого конструкту у постсоціалістичних країнах зумовлений послідовним переміщенням між названими вище «фазами переходу до демократії» [191, с.50] – лібералізації, демократизації, ресоціалізації.

Використання позитивного досвіду ЄС для України дозволить розширити свій потенціал, підвищити рівень ефективності, забезпечити дотримання принципів та стандартів, однак державі необхідно спочатку забезпечити себе ряд завдань: оптимізувати нормативно-правової бази щодо формування системи стратегічних планових та прогнозних документів, при тому можливість адекватного корегування стратегії при зміні ситуації; впровадити дієвого інформаційного забезпечення для визначення проблем як на державному так і на регіональному рівнях розвитку; робити щоквартальні звіти перед громадянами, тобто робити аналіз виконаних завдань, які були перш необхідні та оцінити її впливу на покращення результатів діяльності; здійснювати європейської системи статистичної звітності на державному і регіональному рівні; створити відділ контролю для складання і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку; моделювати шляхи розв'язання як основи для розроблення та прийняття обґрунтованих управлінських рішень; здійснювати правильний стратегічний менеджмент, зокрема усугублятися в цифрову економіку; органам

державної влади підготувати власний план забезпечення кібербезпеки та захисту мережі;вийти на новий рівень макроекономічних показників (стабільності); систематизувати механізми впливу стратегічного менеджменту на бізнес-результати; проваджувати навчальних тренінгів для всіх учасників бюджетного процесу; розробляти нові умови для співпраці України з європейськими організаціями та фондами, які опікуватимуться політикою регіонального розвитку та її фінансовою підтримкою; створювати фінансові підтримки державного й регіонального характеру в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема за рахунок коштів ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства;створити та розвивати науково-дослідних мереж / баз;переглянути / оновити програми прикордонного співробітництва, інших міжнародних програм та донорів;використовувати потенційні можливостей системи та навколишнього середовища в процесі реалізації стратегії [67].

Отже, для досягнення результатів необхідно розвивати нові форми, постійно працювати над поліпшенням якості роботи, підвищувати ефективність інформаційної діяльності, проводити заходи з прийому нових членів. Просування до мети має знаходитися під постійним контролем, а результати роботи підбиватися хоча б раз на рік. Основною проблемою визначення мети є її вимірюваність. Постановка вимірюваних цілей потребує додаткового опрацювання фактичного матеріалу, зібраного в ході аналізу стартових позицій, і оцінки його

вимірюваності з погляду досягнення цілі. Щодо вимірюваності цілі під час її визначення є сенс подумати над такими запитаннями: що вимірюється (гроші, матеріали, люди); як вимірюється (управління капіталом, використання матеріалів, робота машин, робота людей); який засіб вимірювання (фундаментальний, вимір співвідношень, тенденцій); які функції вимірювання (доцільна точність); які витрати вимірювання (час, праця, гроші); яка методологічна база (література чи інші джерела); які кінцеві критерії вибору показників (витрати, потенційна вартість, час, доступність обсягу, статистична надійність вимірювань і компетентність).

Експерти рекомендують перевіряти актуальність стратегічних цілей щорічно або відповідно до зміни основних чинників (наприклад, якщо ціль вважають досягнутою або визнають помилковою). Отже, цілі і пріоритети державного стратегічного менеджменту не є сталими, їх можна і необхідно час від часу переглядати.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження запропоновано нове вирішення актуального науково-практичного завдання щодо соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції і визначення ролі державної політики стимулювання в системі розвитку. Результати досліджень дозволили зробити такі висновки:

1. На основі здійсненого аналізу й синтезу наукових доробок вітчизняних та зарубіжних вчених було уточнено поняття «стимулювання», що в науковому дослідженні визначається як відповідний механізм, що включає основні форми та інструменти, які реалізується відповідно до загальноприйнятих економічних принципів. Державна політики стимулювання *має прямий вплив на* соціально-економічний розвиток за допомогою відповідних механізмів та інструментів для забезпечення макроекономічних та мікроекономічних цілей та загальнонаціональних інтересів. Основними цілями даної політики є: досягнення стабільного соціально-економічного розвитку шляхом забезпечення ефективності обраної стратегії розвитку за відповідними макро- та мікроекономічними показниками та системою моніторингу виконання затверджених планів та державних програм.

2. Пріоритетами державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів є реалізація відповідних

форм та методів, які забезпечать відповідне піднесення економіки та соціальної сфер відповідно до європейських стандартів; забезпечення інноваційного розвитку держави; відповідні зрушення у сфері реформування тощо. Такі зміни потребують відновлення стабільності на макrorівні, забезпечення розвитку економіки; створення прозорої податкової системи та сприятливих умов для ведення господарської діяльності. Важливим стратегічним пріоритетом в сфері євроінтеграції є визначення і досягнення відчутних успіхів щодо детінізації та якісного розвитку структурних елементів безпеки держави.

3. Системно утворюючими чинниками соціально-економічного розвитку є відповідні макроекономічні показники, а саме: ВВП, інфляція, споживчі ціни, ціни виробників промислової продукції, ціни реалізації продукції сільського господарства, промислове виробництво, реальна заробітна плата, експорт та імпортових товарів України з країнами ЄС та рівень безробіття в Україні. Реальний ВВП України порівняно з сусідніми країнами за даними Міжнародного валютного фонду 2019 року показник був позитивним і становив 3,2%. Порівняно з Україною рівень ВВП країн СНД значно вище, як і країн ЄС. Абсолютний рівень ВВП в Україні дуже низький, разом з тим державі необхідно правильно виходити з пандемії COVID-19, яка постала серйозним шоком у сфері охорони здоров'я включаючи і для попиту на зовнішніх ринках, різким погіршенням глобальних

фінансових умов і падінням цін на сировину. Безробіття має негативний характер. В 2018 році рівень безробіття склав 9,1%, тобто більше 42 тис. чол. від всієї кількості населення є безробітними, у 2020 році очікується 10,4%. Індекс інфляції в 2018 році склав 109,8%, 2019 р. – 104,1%. Основними показниками інфляційних процесів є: зростання цін на комунальні послуги, товари і послуги та військовим конфліктом на Сході країни. Зростання цін відбувалося на фоні падіння реальних наявних доходів населення. Порівнявши індекси інфляції та індекс реальної заробітної плати спостерігаємо, що після 2014 року ці індекси цілковито протилежні одне одному. Ціни виробників промислової продукції за 2018 рік зросли на 4,6% в порівнянні з 2017 роком. Промислове виробництво демонструє падіння, яке за підсумками 2018 року скоротилося на 1,8% в порівнянні з 2017 роком. Спостерігаємо тенденцію, що обсяг імпорту перевищує обсяг експорту товарів країн ЄС. Протягом 2018 року ЄС залишався ключовим торговельним партнером України. серйозним шоком для попиту на зовнішніх ринках, різким погіршенням глобальних фінансових умов і падінням цін на сировину».

4. Сучасний стан економічних процесів, які відбуваються в Україні, засвідчує необхідність у збалансованому використанні державних та ринкових інструментів впливу. В умовах недостатньої конкурентоспроможності України та прибутковості підприємств, порівняно із країнами ЄС, наявності

проблем матеріально-технічного, фінансового, інноваційного забезпечення вітчизняних підприємств, а також цілою низкою проблем соціально-трудої сфери (безробіття, низького рівня оплати праці та розвитку трудового потенціалу, міграції, кризового стану більшості територій тощо) провідна роль у процесі регулювання соціально-економічних відносин має належати саме державі. Важливим інструментом державного впливу є цільові програми розвитку, які діють як на національному, так і регіональному рівнях. Про ефективність цих програм свідчить низка показників, що виражені в міжнародних індексах. За міжнародним рейтингом Україна посіла 81-е місце серед 137 країн світу в 2018 році. Найбільш слабкими показниками для України є: «Політичне середовище» (122), «Політична стабільність та безпека» (124), «Інститути» (101); «Інфраструктура» (90); «Стан розробки кластерів» (114) «Створення ІКТ та бізнес-моделі» (112). Динаміка індексу моніторингу реформ відображає, що найбільш активна фаза реформ відбувалася у першому півріччі 2015 р. Україна протягом останніх років входить до десятки найбідніших країн світу: 2016 р. – 5 місце (індекс 26,3%); 2017 р. – 5 місце (індекс 23,8%); 2018 р. – 7 місце (індекс 17,8%).

5. Впровадження адаптивної моделі державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку створює можливості для визначення розміру цільового показника відповідно до планових

макроекономічних значень, що здійснюється шляхом реалізації механізму стимулювання та використання інструментів, які сприятимуть появі синергетичного ефекту від взаємодії трьох систем: економічна, соціальна та євроінтеграція. Це забезпечить можливість планування обсягів реального ВВП, що дозволить більш точно прогнозувати соціально-економічний розвиток за визначеними показниками. Кореляційно-регресійна модель показала, що при зменшенні експорту товарів та послуг на 1 реальний ВВП зменшується на 1,67. Збільшення імпорту товарів та послуг на 1 реальний ВВП збільшується на 1,65. Збільшення реального наявного доходу населення на 1 збільшує реальний ВВП на 0,53. Підвищення споживчих цін на 1 збільшує реальний ВВП на 0,12. Підвищення цін виробників промислової продукції збільшує реальний ВВП на 0,74.

6. На основі аналізу європейського досвіду було визначено що основними напрямками вдосконалення державного стратегічного менеджменту є підвищення ефективності системи надання соціальних послуг на основі їх цифровізації, зокрема: використання інтегрованої системи е-взаємодії, хмарових технологій, веб-сервісів та інших засобів впровадження цифрової економіки; підвищення ефективності надання послуг та зростання довіри до влади за рахунок системи надання послуг у сфері соціальної політики – «прозорий офіс»; підвищення рівня кібербезпеки держави. При цьому державний менеджмент повинен вирішувати завдання

щодо поєднання ресурсів і методів державного адміністрування, з одного боку, і можливостей та ризиків, що впливають із зовнішнього середовища, з іншого боку. Сприяння соціально-економічному розвитку насамперед повинно спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом вдосконалення її структури.

7. Слід приділяти увагу малим і середнім підприємствам, які працюють у визначених пріоритетних галузевих сферах. Для таких видів діяльності необхідно розширити доступ до податкових пільг, державних замовлень тощо. Необхідно розробити такі програми підтримки малих і середніх підприємств, набір пріоритетів і заходів, які дійсно відповідатимуть потребам місцевих підприємств. На законодавчому рівні необхідно затвердити нормативні вимоги до учасників державного стратегічного планування до розробки стратегічних документів, порядок звітності про реалізацію стратегій. Визначальну роль у формуванні специфіки економічних стратегій, що обирають певні країни в процесі забезпечення свого розвитку, відіграють особливості соціально-економічної моделі їх суспільного устрою. Відповідно формування успішної стратегії розвитку своєю передумовою має врахування впливу національної культури на усі компоненти економічної системи. Серед інструментів підтримки соціально-економічного розвитку доцільно практикувати бюджетне кредитування, надання державних гарантій, податкових пільг тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакуменко О.В., Воронцова А.С. Соціальна складова фінансової політики місцевого розвитку // Вісник Української академії банківської справи, 2014. №2(37). С. 94-98
2. Августин Р.Р. Пріоритети державної політики детінізації національного господарства України на сучасному етапі розвитку // Проблеми економіки. 2016. № 4. С. 35-40
3. Андрієнко М.В., Шако В.С. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональних рівнях [Електронний ресурс] // Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток», 2016. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1051>
4. Бандура І.С. Інструменти та моделі державної соціальної політики різних країн // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 94-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_13_18
5. Баркер С. Словарь социальной работы; пер. с англ. М. : Наука, 1994. 345 с.
6. Богоявленська Ю.В., Ходаківський Є.І. Економіка та менеджмент праці: навч. посібник. К.: Кондор, 2005. 332 с.
7. Бережна І.В. Національні пріоритети та регіональні детермінанти соціально-економічного

зростання регіону (на матеріалах АР Крим). Львів: Інститут регіональних досліджень, 2004. 650 с.

8. Блумберг (англ. Bloomberg L.P.) – американська компанія (партнерство з обмеженою відповідальністю), один із провідних світових провайдерів фінансової інформації для професійних учасників фінансових ринків. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.bloomberg.com/europe>

9. Боднар О.А. Умови і чинники регулювання соціально-економічного розвитку // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2014. Вип. 11(2). С. 52-58.

10. Болгов В.Є. Етапи євроінтеграції України та її наслідки [Електронний ресурс] // Електр. наукове видання з екон. наук «Modern economics». 2017. № 3. С.23-30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/modecon_2017_3_5.pdf

11. Бондаревська К.В. Цільові програми розвитку як дієвий інструмент державного регулювання АПК // Економіка розвитку, 2015. № 3 (75), 2015. С. 49-56

12. Борщук Є., Третьяк Г., Корецька Т. Системний аналіз процесів формування соціальної політики в сучасних умовах [Електронний ресурс] // Ефективність державного управління. 2018. Вип. 2. С. 22-29. URL : http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_55/fail/4.pdf

13. Булеца Н.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.05 / Надія Володимирівна Булеца. ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород, 2017. 20 с.

14. Буркот Л. Аналіз тенденцій соціально-економічного розвитку Польщі за період членства країни в ЄС // Матеріали студ. наук. диспути «Збалансування економічного розвитку країн-членів ЄС»: проект №575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у Європейській інтеграції: внутрішні виклики та зовнішній вимір». м. Львів 27 листопада 2017 р.

15. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572 (із змінами, внесеними включно згідно із Законом № 2646-VIII від 06.12.2018)

16. Василенко И.А. Государственное и муниципальное управление: учебник для академ. бакалавриата. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Изд-во «Юрайт», 2014. 494 с.

17. ВВП України. Фінансовий портал Мінфіну [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018>

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с

19. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент. 3-е. вид. М.: Гардарика, 2010. 230 с.
20. Владимир О. Порушення соціальної справедливості як фактор дисбалансу розвитку національної економіки України [Електронний ресурс] / Соціально-економічні проблеми і держава: електрон. наук. фах. вид. 2018. Вип. 2 (19). С. 132-150.
21. Волгин Н.А. Социальная политика. М.: Из-во РАГС, 2014. 208 с.
22. Гіль С.Є. Державне регулювання економіки : навч. посібник у 4-х частинах. Ч.1. / С.Є. Гіль, О.А. Дудник, Л.В. Єфремова та інші. Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. 90 с.
23. Гордей О.Д. Пріоритети реалізації соціально-економічної політики держави: світоглядний підхід // Інноваційна економіка. 2014. № 4. С. 41-46.
24. Грабовський О.І. Особливості реалізації державної політики у сфері соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 4. С. 118-124. URL :http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Trpu_2015_4_20.pdf
25. Грабовський О.І. Особливості реалізації державної політики у сфері соціально-економічного

розвитку // Теорія та практика державного управління. Вип. 4 (51). 2015. С. 119–124.

26. Грабчук О.М. Напрями стабілізації розвитку економіки України // Агросвіт. – 2012. – № 15. – С. 8–11.

27. Григор'єв Г.С. Національні та міжнародні аспекти державного регулювання макроекономічного середовища // Молодий вчений», 2017. № 5 (45). С. 546-555

28. Григорук П.М. Характеристика сучасного стану інноваційного розвитку України // International Journal of Innovative Technologies in Economy. 2018. Iss. 2 (14). P. 11-19.

29. Гусейнов Т.Т., Кулак Н.В. Державне регулювання інноваційного розвитку підприємницької діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Матеріали III всеукр. наук. Інтернет-конф. «Освітньо-іннов. інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи». Секція 5. Міжнар. правове забезп. розв. студ. підприємницьких ініціатив. С. 428-435. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12678/1/OIP2018_P428-435.pdf

30. Данилишин Б. Спостерігається серйозне зростання вартості продовольчих продуктів [Електронний ресурс]. Веб-сайт «Новости Украины» від 12 листопада 2018 р. URL: <https://ukraine.web2ua.com/danilishin-sposterigaetsja-serjozne-zrostannja-varnosti-prodovolchih-produktiv-9302/>

31. Данилишин Б. Чому ростуть ціни? / Газета «День», 2018.- №205

32. Данилишин Б. Що може посприяти сповільненню зростання споживчих цін? [Електронний ресурс]. - Веб-сайт «Finance.UA» від 12 листопада 2018 р.– URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/438374/bogdan-danylyshyn-shho-mozhe-pospruyaty-spovilnennyu-zrostannya-spozhyvchyh-tsin>

33. Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog>

34. Державна служба статистики України // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

35. Дерун Т.М. Інструменти формування і реалізації державної політики розвитку малих міст України [Електронний ресурс] // Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. журнал, 2013. №11. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=651>

36. Диха М.В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави // Економіка України. 2013. № 2. С. 29–37.

37. Дікон Б., Халс М., Стабс П. Глобальна соціальна політика / Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту; пер. с англ. К. : Основи, 1999.

38. Думанська І.Ю. Інноваційне оновлення промислових підприємств України: проблеми та

перспективи // Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 9(1). С. 72-77.

39. Економіко-математичне моделювання: навчальний посібник / За ред. О. Т. Іващука. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. 704 с.

40. Економічна політика: навч. посіб. / О.О. Беляєв (кер. кол. авт.), А.С. Бебело, М.І. Діба та ін. К.: КНЕУ, 2004. 287 с.

41. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. [Текст] / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. 864 с.

42. Євмешкіна О.Л. Теоретико-методологічні засади модернізації системи державного стратегічного планування в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Олена Леонідівна Євмешкіна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Дніпро, 2018. 40 с.

43. Європейська соціальна хартія : [Хартія Ради Європи від 3 трав. 1996 р. № ETS № 163] // Офіц. вісн. України. 2006. 18 лист. (№ 40). С. 37. Ст. 2660.

44. Європейський досвід державного управління: Курс лекцій / Уклад.: О.Ю. Оржель, О.М. Палій, Ю.Д. Полянський та ін. К.: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.

45. Євсеєва О.О. Напрями сталого соціального розвитку України. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/mechanism>

46. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 170 с.

47. ЄС – Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі [Електронний ресурс]. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf

48. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. К.: НІСД, 2009. 336 с

49. Задорожнюк Н.О., Митрошак Ю.М., Моторнюк І.В. Розвиток економіки України на основі концепції «магічного п'ятикутника» [Електронний ресурс] // Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство», 2017. Вип. 9. С. 205-209. URL:http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/35.pdf

50. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, №25, ст.195 ((із змінами, внесеними включно згідно із Законом № 5463-VI від 16.10.2012, ВВР, 2014, № 4, ст.61).

51. Закон України «Про державні цільові програми» № 1621- IV від 18.03.2004 р.// Відомості Верховної Ради, 2004, № 25, ст. 352.

52. Закон України «Про Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до

законодавства Європейського Союзу» від 18.03.04. – Електронний ресурс. – [URL]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

53. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.527 (із змінами, внесеними включно згідно із Законом № 2469-VIII від 21.06.2018, ВВР, 2018)

54. Залізнюк В.П. Формування ефективної маркетингової стратегії експортної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції дис. канд. екон. наук: 08.00.04 // Державний економіко-технологічний університет транспорту. К., 2016. 256 с.

55. Зарубіжний досвід стратегічного менеджменту. [Електронний ресурс] – URL: <http://diplomukr.com.ua/news/2009/03/16/493>

56. Зеркалов Д.В. Проблеми екології сталого розвитку : монографія. К.: Основа, 2013. 430 с.

57. Зятковський В.І. Аналіз впливу державних видатків на економічне зростання держави // Наукові записки: Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Тернопіль: Економічна думка, 2004. Вип. 13. С. 190–194.

58. Індекс моніторингу реформ [Електронний ресурс]. – URL: <http://imorevox.org>

59. Індекс прямих іноземних інвестицій України. Фінансовий портал Мінфіну [Електронний ресурс]. – URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>

60. Індекс реальної заробітної плати. Фінансовий портал Мінфіну [Електронний ресурс]. – URL: <http://index.minfin.com.ua/labour/salary/index/>

61. Інфляційний звіт НБУ за жовтень 2018 року [Електронний ресурс]. – URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80865521>

62. Інфляційний звіт НБУ за липень 2018 року [Електронний ресурс]. – URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73913117>

63. Кавецький В.В. Економічне обґрунтування інноваційних рішень : [навч. посіб.] / В.В. Кавецький, І.В. Причепя, Л.О. Нікіфорова – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 136 с.

64. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. К.: "хай-Тек Прес", 2011. 428 с. [Електронний ресурс] – URL: https://pidruchniki.com/1146071838734/ekonomika/derzhavniy_sektor_ekonomiki_derzhavne_pidpriyemnitstvo.

65. Калетнік, Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки : навч. посіб.; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во аграр. політики і прод. України, ВНАУ. К. : Хай–Тек Прес, 2011. 427 с.

66. Карасімеонов Г. Досвід Болгарії як члена НАТО та ЄС.[Електронний ресурс]. – URL: https://gurt.org.ua/uploads/news/2009/02/04/book_ukr.

67. Качний О.С. Стратегічне планування як один із найсучасніших методів державного управління регіональним соціально-економічним розвитком [Електронний ресурс] // Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток», 2018. - № 2. – URL:http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/23.pdf

68. Качний О.С. Формування та реалізація дієвих механізмів державного управління соціально-економічними процесами регіонального рівня // Інвестиції: практика та досвід, 2018. № 5. С. 64-66.

69. Кендюхов О.В., Залізнюк В.П. Можливості та напрями розвитку експортної діяльності підприємств в умовах інтеграції України в європейський економічний простір // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2015. № 2. С. 91-96.

70. Кизим М.О., Феденко Г.М. Теорія та практика оцінки пріоритетності та результативності державних цільових програм в Україні // Бізнес Інформ. 2012. № 12. С. 6-13.

71. Клівіденко Л.М., Русятинська А.О. Сучасні проблеми дослідження макроекономічних показників у контексті розвитку економіки // Гроші, фінанси і кредит. 2016. Вип. 10. С. 804 – 808.

72. Князева О.А., Дем'янчук М.А. Проблеми сталого розвитку підприємств в умовах глобалізації / Економічний вісник університету. Збірник наукових праць вчених і аспірантів. Випуск 25/1, 2015. С. 110–117.

73. Коваль О.А. Поняття і ознаки соціальної держави як суспільно-політичного ідеалу сучасності // Законодавство України: науково-практичні коментарі. 2005. № 12. – С. 3–8.

74. Ковтун О.А. Сучасні підходи до розробки та реалізації антикризової стратегії розвитку промисловості регіону [Електронний ресурс] // Електронний журнал «Ефективна економіка, 2011. № 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2011_1_18.pdf

75. Колєватова А.В., Коваленко А.С. Проблеми розвитку наукової та інноваційної діяльності в Україні, основні шляхи їх подолання // Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Ужгород. Серія, Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. Вип. 23(1). С. 130-134.

76. Колот А.М. Мотивація персоналу : підруч. К. : КНЕУ, 2002. 345 с.

77. Комнат Л.А. Основні етапи євроінтеграції України // Інтелігенція і влада. Серія : Історія. 2013. Вип. 29. С. 59-65.

78. Концепція Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс] /Державна служба фінансового моніторингу України. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evrpr_2012_2-4_16.pdf

79. Корнус А.О. Географія інноваційної діяльності промислових підприємств України // Стратегічне управління системною стійкістю національної інноваційної системи: колективна монографія / за ред. проф. Прокопенко О.В., доц. Омеляненко В.А. Суми: Триторія, 2019. Розділ 7. С. 122–131.

80. Костьов'ят Г.І. Сучасний стан генерації ідей в плані трансформації розвитку економіки / Ганна Ігорівна Костьов'ят, Віталій Вікторович Сержанов // Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. Випуск 2. С. 39–45.

81. Костьов'ят Г.І. Пріоритетні напрями розвитку стратегічного менеджменту в Україні / Ганна Ігорівна Костьов'ят / Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №10 (2018). С. 66–69.

82. Костьов'ят Г. Соціально-економічне середовище як чинник підвищення рівня державного стратегічного менеджменту в Україні // Вісник

Волинського інституту економіки та менеджменту № 23. 2019. С. 46-49.

83. Костьов'ят Г.І., Сержанов В.В. Конкуренто-спроможність фінансового ринку в умовах економічного середовища. Розвиток фінансового ринку в Україні: проблеми та перспективи IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Полтава: ПолтНТУ, 2016. 357 с

84. Крупнік А.С. Соціально-захисна спрямованість державної соціальної політики в умовах трансформації українського суспільства: монографія. Одеса. 2002. 169 с.

85. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Ноджак Л.С.. Бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навчальний посібник. Львів: Вид. «Львівська політехніка», 2006. 352 с.

86. Кушнір Н., Дяченко Б. Асоціація «Україна – ЄС»: потенційні вигоди та можливі ризики для економіки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Економіка. 2014. Вип. 2. С. 224–228.

87. Лахижа М.І. Словаччина: досвід реформ для України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-1/doc/5/02>.

88. Леонов С.В., Сапожнікова М.В. Мікрофінансування як кредитний інструмент стимулювання соціально-економічного розвитку // Вісник Чернігів-

ського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2014. № 4. С. 187-191.

89. Літвінов, О. С. Дискусійні питання сутності стимулів в економіці [Текст] / О. С. Літвінов // Вісник соціально-економічних досліджень. 2009. № 37. С. 105.

90. Мазур А.Б. Узагальнення та аналіз показників економічного розвитку регіонів України // Бізнес Інформ: наук. журн., 2018. № 5(484). С. 80–85.

91. Макаруха З. Відносини Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації та економічної інтеграції // Право України. 2013. № 6. С. 51–57.

92. Манаєнко І.М., Просяник І.В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 18(3). С. 11-15. URL: <https://studfiles.net/preview/8129222/>

93. Маслов А.О. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: монографія; за ред. Осецький В., Базилевич В. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2018. 536 с.

94. Маслоу А. Г. Мотивация и личность [пер. с англ.]. СПб.: Евразия, 1999. 478 с.

95. Мельник В.В. Реформування державної соціально-економічної політики України як чинник стійкого розвитку // Науково-практичний журнал «Причорноморські економічні студії», 2018. Випуск 32. С. 57-60

96. Мельниченко Б. Політико-правові перетворення в Центрально-Східній Європі наприкінці ХХ ст. (на матеріалах Польщі, Чехії та Словаччини) [Текст]: монографія; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л.: ЛьвДУВС, 2012. 203 с.

97. Менеджмент європейської економічної інтеграції: підручник / С.М. Писаренко, Н.В. Горін, Л.А. Українець [та ін.]; за ред. С.М. Писаренко. К.: Знання, 2012. 373 с.

98. Менше 5 доларів за барель: ціна на нафту WTI опускалася до найнижчого в історії рівня [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.dw.com/uk/>

99. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р № 1277.

100. Міжнародна інвестиційна позиція [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://bank.gov.ua>

101. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

102. Мінус 37 доларів за барель: що відбувається з ринком нафти рівня [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/21/659587/>

103. Молнар О.С., Кирлик Н.Ю., Костьов'ят Г.І. Роль держави в управлінні інфраструктурними проектами // Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 12. С. 27–31.

104. Молодовський А.О., Гаврилюк М.В. Використання методів кореляційно-регресійного аналізу для дослідження обсягу прямих інвестицій в Україну [Електронний ресурс] // Матеріали Міжн. науково-практ. конф. «Ключевые аспекты научной деятельности – 2014». – URL: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2014/Economics/8_155911.doc.htm

105. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм» за № 742 від 24.06.2010 р. URL: // http://ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME100608.html

106. Недава О.А., Бабак А.В., Співаковський О.В., Кірш О.В. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: витяг із законопроекту народних депутатів України [Електронний ресурс]. – Головний правовий портал України «ЛІГА закон». – URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Ж6YF00A.html

107. Нинішня низька інфляція – це для України погано [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3047932-ninisna-nizka-inflacia-ce-dla-ukraini-pogano.html>

108. Ніколенко С.С., Лозова О.В. Особливості побудови національної моделі соціально-економічного розвитку України // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер.: Економічні науки. 2013. № 1. С. 66-73.

109. Новік І.О. Інноваційний та науковий потенціал України // Вісник нац. тех. ун-ту «Харківський політехнічний ін-т». Серія: економічні науки, 2019. №2. С. 73-77

110. Новіков Б.В., Сініок Г.Ф., Круш П.В. Основи адміністративного менеджменту: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 560 с.

111. Новодворська Л.О. Вдосконалення системи надання соціальних послуг: випускна кваліфікаційна робота // ННІ післядипломної освіти. Покровськ: ДВНЗ «Донецький НТУ», 2019.

112. Ночвай В. Проблеми та перспективи гармонізації цифрового ринку України з ринками ЄС та країн СхП: інформаційно-аналітичний звіт [Електронний ресурс] / В. Ночвай, М. Корявець, І. Кульчицький та ін. // ГС «Центр розвитку інновацій», 2018. URL: <https://cid.center/wp-content/uploads/2019/02/аналітичний-звіт-СхП.pdf>

113. Організаційно-управлінські та соціально-економічні аспекти функціонування сучасного ринку праці України в умовах інституційних трансформацій: тези доповідей III Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів / уряд. О.Ю. Вілкова, Л.Г. Новаш. К. : ІПК ДСЗУ, 2014. 126 с.

114. Ортіна Г.В. Вплив інтеграційних відносин на формування стратегії розвитку реального сектора економіки // Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. 2014. № 1. С. 129–134.

115. Ортіна Г.В. Методологічні засади антикризового розвитку реального сектору економіки [Електронний ресурс] //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Прикладные научные разработки», 2013. – URL:http://www.rusnauka.com/22_PNR_2013/Economics/15_143436.doc.htm

116. Ортіна Г.В. Механізм реалізації державної політики антикризового розвитку реального сектора економіки за умов глобалізації // Матер. Міжнар. науково-практ. конф. «Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках» (м. Суми, 5 серпня 2018 року). Том 2. С. 89-92

117. Ортіна Г.В. Підходи до розробки механізмів державного регулювання антикризового розвитку реального сектору економіки // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн., 2017. № 19. С. 116-120

118. Ортіна Г.В. Розвиток реального сектору економіки України в системі державного стратегічного управління // Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн., 2017. № 16. С. 98-101

119. Оцінювання ефективності стимулювання соціально-економічного розвитку регіону / О. Недобега // Схід. 2011. № 5 (112). С. 57-62.

120. Павлюк Т.І. Тенденції соціально – економічного розвитку: мікро та макроекономічний аспект //36. наук. праць Вінницького нац. аграр. ун-ту. Випуск № 3 (69, 2012); серія: Економічні науки. С. 151-158

121. Пасічник О.С. Особливості сучасного соціально-економічного розвитку Польщі у складі ЄС // Стратегія розвитку України. 2017. № 1. С.126-130.

122. Перспективи і ризику реформ [Електронний ресурс] / Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Демократична Україна», 28 листопада 2014 року. – URL: <https://dua.com.ua/index.php/economy/item/841-perspektivi-i-riziki-reform>

123. Петрашук М.М. Використання методів кореляційно-регресійного аналізу для моделювання рівня фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Електронне наук. фах. вид. «Ефективна економіка», 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2139>

124. Пиріков О.В. Індикатори та системи сталого розвитку: теорія та практика [Електронний ресурс] //

Ефективна економіка: електрон. науковий фаховий журнал. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4026>

125. Плисенко Г.П. Практика вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс» [Електронний ресурс] // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку», 2018. Вип. 19. С. 55-60. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/12.pdf

126. Побережний О.В. Соціальна політика держави в контексті трансформаційних процесів // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2010. Вип. 1. С. 216-221.

127. Попело О.В. Інноваційна активність як домінуюча складова модернізації продуктивних сил регіону // Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4. С. 222-229.

128. Портер М. Конкуренція: учеб. пособ. / М. Портер: пер. с англ. М.: Вільямс, 2000. 495 с.

129. Постанова Президії федерації професійних спілок України «Про позицію та дії ФПУ з питань цінової політики» № П-4-8 від 29.08.2011р. [Електронний ресурс] / Веб-портал «Законодавство України» УКС ВПУ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/go/v-4-8580-11>

130. Притула О.В. Мотиваційні механізми та їх використання у сфері підприємництва. Львів: ІРД НАН України, 2003. 216 с.

131. Проблеми та перспективи гармонізації цифрового ринку України з ринками ЄС та країн СхП [Електронний ресурс]. – URL:<https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018>

132. Результати наукових досліджень [Електронний ресурс] / Інститут економіки та прогнозування НАН України. – URL: http://ief.org.ua/?page_id=1222

133. Рейтинг країн за ВВП на душу населення у 2017 [Електронний ресурс]. – URL: <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya>

134. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України: наук. розробка / О.Я. Красівський, О.С. Киричук та ін.; за заг. ред. О.Я. Красівського. К. : НАДУ, 2013. 56 с.

135. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України: наукова розробка / О.Я. Красівський, О.С. Киричук та ін.; за заг. ред. О.Я. Красівського. К. : НАДУ, 2013. 56 с.

136. Романащенко М.О., Онегіна В.М. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності підприємств в Україні // Вісник студентського наукового товариства. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ, 2018. С. 56-58.

137. Рудень В.В. Перспективи та пріоритети розвитку соціально-економічної системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ruden-vv-perspektivi-ta-prioriteti-rozvitku-sotsialno-ekonomichnoyi-sistemi-ukrayini>

138. Румунія. Ще одна країна, яка за рівнем життя відривається від України [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://glavcom.ua/columns/denyskazanskiy>

139. Савченко В.Ф., Долгополов М.Г. Бізнес-інкубатори як інструмент державної підтримки розвитку малого підприємництва. Науковий вісник Полісся. №4(8). Ч.2. 2016.

140. Сайт «Укрметалургпром» [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.ukrmetprom.org/>

141. Салун М.М., Паляничка Є.М. Особливості та принципи моніторингу конкуренто-спроможності промислового підприємства // Международный исслед. журнал «Экономика развития», 2018. Выпуск № 3. Том 17. С. 74-82

142. Світовий банк озвучив прогноз щодо зниження ВВП України [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.unian.ua/economics/>

143. Сенишин О.С. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: автореф. дис. ...д-ра. екон. наук:

08.00.03 / Оксана Степанівна Сенишин. Львівський національний ун-т імені Івана Франка. Львів, 2017. 40 с.

144. Сержанов В.В., Костьов'ят Г.І. Костомізація виробництва як напрямок підвищення ефективності економіки країни // *Modern Economics*. 2017. № 3. С. 107–113.

145. Сержанов В., Костьов'ят Г. Світові заходи для подолання рецесії // *Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (28-29 квітня 2020 р.)*. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. С. 28–29.

146. Сімків Л.Є. Проблеми диспропорційного розвитку регіонів України та шляхи їх подолання // *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 122-128.

147. Сімків Л.Є. Державні та регіональні цільові програми як дієвий інструмент стимулювання економічного зростання [Електронний ресурс] // *Електронний фаховий науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*, 2017. Випуск 4. С. 103-107. - URL:http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/4_2017_ukr/23.pdf

148. Скуратівський В.А., Палій О.М., Лібанова Е.М. Соціальна політика. Навчальний посібник. К.: Вид-во УАДУ, 2003. 365 с.

149. Сментина Н. В. Еволюція стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку у системі

управління національним господарством // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. 2013. №18 (197). С. 119-128.

150. Собкевич О.В. Проблеми реального сектору економіки України у контексті економічної безпеки держави // Електронне наукове вид. «Глобальні та національні проблеми економіки», 2017. Випуск 15. С. 136-141.

151. Совівський О.М. Особливості формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України // Інвестиції: практика та досвід – 2011. № 24. Серія: Державне управління. С. 133–135.

152. Соколова Г.Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні // Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1. С. 92-96.

153. Стасишин А.В., Дубик В.Я., Барська І.В. Державний сектор економіки України: проблеми та сучасний стан розвитку // Молодий вчений. 2018. №10(2). С. 889-893.

154. Стеблянюк І.О. Євроінтеграційні прагнення України: проблеми та (соціальні) перспективи // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2014. Т. 22, Вип. 6. С. 85–93.

155. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

156. Судоргін М.Г. Механізми стимулювання розвитку регіонів України з урахуванням зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] // Електрон. наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2011. № 11. URL:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=971>

157. Сусіденко, Ю.В. Вплив інфляційних процесів на економіку України [Текст] / Юлія Валентинівна Сусіденко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Том 18. № 1. С.88–92.

158. Суть політики сталого розвитку [Електронний ресурс] / Фонд Регіональних Ініціатив. – URL :<http://fri.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/Суть-політики-Сталого-розвитку.docx>

159. Сушко К.В., Чернова О.В. Місце України у глобальних економічних рейтингах // Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 110–114.

160. Табенська О.І. Формування зовнішньо-економічної стратегії України в умовах глобалізації // Спецпроект: аналіз наукових досліджень: зб. наук. праць

IX Міжнар. наук.-практ. конф., 30–31 трав. 2014 р. : у 2 т. Дніпропетровськ : Біла К. О., 2014; Т1. С. 26-31.

161. Тамм А.Є., Ріяка В.О. Роль Ради Європи у забезпеченні прав людини на сучасному етапі:[навч. посіб.]. Харків: Видавець А. І. Шуст. 2002. 307 с.

162. Терещенко О. Конституція ЄС: прорив чи провал? //Юрид. газета. 2005. № 14 (50). 23 лип.

163. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС [Електронний ресурс] / Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. – URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>

164. Трансперенсі Інтернешнл. Аतिकорупційна організація. Оцінка рівнів корумпованості країн світу за результатами опитування громадян, іноземців, підприємців і аналітиків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ti-ukraine.org>

165. Україна за рівнем економічної свободи 2018 [Електронний ресурс] / Громадська спілка «Економічний дискусійний клуб». – URL :<http://edclub.com.ua/analityka/ukrayina-za-rivnem-ekonomichnoyi-svobody-2018>

166. Україна та Польща: порівняння двох економік через два роки [Електронний ресурс]. – URL:<http://bakertilly.ua/news/id44264>

167. Федоришина Л.М. Безробіття в Україні: актуальні проблеми і шляхи вирішення // Сталий розвиток економіки, 2015. № 4 (29). С. 103-108

168. Фещур Р.В., Барвінський А.Ф., Кічор В.П. Статистика: навч. посібник. Львів: «Інтелект-Захід», 2001. 276 с.

169. Футало Ю.Р. Моніторинг соціально-економічних індикаторів ефективності інтеграційних процесів // Науковий вісник Мукачівського держ. ун-ту. Сер. : Економіка. 2017. Вип. 1. С. 56-60.

170. Хасцька О.П., Вертелецький М.В. Аналіз динаміки ВВП України та інших країн світу [Електронний ресурс] // Електрон. наук. фахове видання «Ефективна економіка», 2018. № 1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/60.pdf

171. Химич І., Лісова О. Особливості інноваційної діяльності в економіці України // Матеріали V Всеукр. науково-практ. конф. пам'яті почесного проф. ТНТУ імені Івана Пулюя, акад. НАН України Миколи Григоровича Чумаченка «Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку» (25 березня 2016 року). Тернопіль, 2016. С. 138-139.

172. Циганенко О.В. Оцінка ефективності стратегій соціо-екологоекономічного розвитку міських територій // Кримський економічний вісник, 2003. № 2. Частина 3. С. 121-126.

173. Цілі сталого розвитку 2016–2030. – [Електронний ресурс]. – URL :<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

174. Человань С.В. Сучасний стан інноваційного потенціалу промислових підприємств України // Університетська наука – 2019 : тези доп. Міжнар. науково-техн. конф. (Маріуполь, 16-17 травня 2019 р.) : в 4 т. / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2019. Т. 3. С. 185–187.

175. Черноіванова Г.С. Концептуальні засади оцінювання інноваційної активності на підприємстві // Бізнес Інформ: науковий журнал, 2018. № 7 (486). С. 72-78.

176. Шапиро С. А. Мотивация. М.: ГроссМедиа, 2008. 224 с.

177. Шаульська Л.В., Романов Н.В. Мотиваційний механізм ефективного використання трудового потенціалу: зб. наук. праць / Вісник технологічного університету Поділля. Серія «Економічні науки», 2003. №4. Ч. 1. Т. 2. С. 36–39.

178. Шершанов Л.П. Соціальна держава та шляхи її розбудови в Україні // Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень, філософія права: матеріали підсумкової науково-практичної конференції II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, 12 квітня 2019 р. Київ: НАУ, 2019. С.89-91.

179. Шкворець Ю.Ф. Критерії та показники оцінки ефективності програмно-цільового фінансування центральних органів управління з питань науки,

інноваційної діяльності й освіти [Електронний ресурс] // Матеріали XVII Міжнародної науково-практ. конф. «Проблемы и перспективы инновационного развития экономики», Алушта (10-15 вересня 2012 р.). – URL : http://iee.org.ua/files/alushta/06-shkvorec-kryteryu_ta_pokaznyku.pdf

180. Шостак І.В. Економіко-організаційні аспекти стимулювання і мотивації праці персоналу підприємств // Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 24. С. 116-120.

181. Юрченко К.Г. Роль підприємництва при впровадженні інновацій для розвитку регіонів України: аналітична записка. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 27 с.

182. Юрчик І., Урбанович В. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство. Науковий огляд. 2016. № 3(24). С. 29–34.

183. A. Smit (1997) *Teoriya moralnyih chuvstv* [Theory of Moral Sentiments] Moscow: Respublika. – 351 p

184. Campbell, R. Harvey. *Financial Dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://financialdictionary.thefreedictionary.com/Economic+stimulus>.

185. *Corruption Perceptions Index*: [Electronic Resource] // Transparency International: website. – 2018. – Access Mode: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi.

186. Databank. World Development Indicators / Worldbank. – Available at: <http://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>

187. Erhard Eppler [Электронный ресурс] / From Wikipedia, the free encyclopedia. – URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Erhard_Eppler.

188. Global Competitiveness Report 2018, World Economic Forum: [Electronic resource]. – URL: <https://www.weforum.org/focus/davos-2018>

189. Governance, Globalization and Public Policy [Текст] / Edited by Patricia Kennett. – Cheltenham, UK; Northampton, MA: Edward Elgar, 2008, – 265 p.

190. Kostov`yat A. Analytical Formulation of the State Macroeconomic Programs Development(the case of Ukraine) /Kostov`yat A, Serzhanov V./ The EUrASEANs: journal on global socio-economic dynamics, № 1 (1), 2016. – P.21–25.

191. Kostov`yat A., Serzhanov V. Features of economy of Ukraine at the present stage / Kostov`yat A., Serzhanov V. // Actual Economy: Local Solutions for Global Challenges. – Prague CZ, 2015. – P. 83–84.

192. Kostov`yat H., Serzhanov V. Strategic management in the system of socio-economic development of Ukraine / Kostov`yat H, Serzhanov V./ International conference «Regional sustainable development – through competitiveness, innovation and human capital», 2018.

193. O`Donnell G. Yransition from Authiritarian Rule / G.O`Donnell, P.C.Schmitter // Tenative Conclusions about

Uncertain Democracies [Text]. – Baltimore; London: Johns Hopkins University Press, 1986. – 96 p.

194. Library Economics Liberty [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.econlib.org/library/Topics/HighSchool/Incentives.html>.

195. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill, 1995. – 342 p.

196. The Economist Intelligence Unit у доповіді Democracy Index 2017 ([http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2017.pdf&mode=wp &campaignid=DemocracyIndex2017](http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2017.pdf&mode=wp&campaignid=DemocracyIndex2017))

197. World Inequality Report 2018: [Electronic Resource] // World Inequality Lab: website. – 2018. –URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>.

198. World Population Ageing: 1950–2050: [Electronic resource] // United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. Official web-site – 2013. – URL: <http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050>.

199. WTO Statistical Database. Trade Profiles 2016 [Електронний ресурс]. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles_16_e.pdf

Наукове видання

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Монографія

За редакцією:

к.е.н. Костьов'ят Г.І.

д.е.н., доц. Сержанова В.В.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Ум.друк.арк. 16,04. Обл.вид.арк. 8,20. Зам. №67.
Тираж 300 прим.

Оригінал-макет виготовлено
у редакційно-видавничому відділі
видавництва УжНУ «Говерла».
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89.
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*

Д 36

Державна політика стимулювання соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграції: монографія / За ред.: Г.І. Костьов'ят, В.В. Сержанова. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 276 с.

ISBN 978-617-7825-24-0

Наукове видання присвячене дослідженню теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо обґрунтування державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку та пошук напрямів її удосконалення в умовах євроінтеграції.

Монографія призначена для науковців, фахівців-управлінців, студентів економічних спеціальностей.

УДК 321:316+330.3]:339.92(477:4)(02.064)